

Ч. 2 (179) 85 Р. XXXIX
(mars - avril 1985)

Авангард

ЖУРНАЛ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ

Авангард

ЖУРНАЛ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ

ДВОМІСЯЧНИК, ВИДАЄ
ЦЕНТРАЛЬНА УПРАВА СУМ

VANGUARD - bi-monthly

Official Press Organ of the Ukrainian
Youth Association in Exile

AVANTGARDE - bimestriel

Revue de jeunes éditée par le
Comité Central de l'Union de la
jeunesse ukrainienne en exil

АДРЕСА АДМІНІСТРАЦІЇ:

«AVANGARDE»
72 Blvd Charlemagne
1040 Bruxelles
tel. 230.85.49

КРАЙОВІ ПРЕДСТАВНИЦТВА:

Вел. Британія

KU SUM
«Tarasivka»
Old Cliff House
Weston-on-Trent,
Derby's

Австралія

Mrs Irena Kohut
7 Damian Court
Glenroy Vic. 3046

Аргентина

W. Zastavn yj
Soler 5039
Buenos-Aires

Бразилія

Ivan Kuchar
Rua Baía Grande, 14
V. Bela, São Paulo - S

ЗСА

«Avangarde»
% SUMA
PO BOX 21 1
New York NY 10276

Канада

KU SUM
83, Christie str.
Toronto, Ont
«Buduchnist»
acc. 6331

*Редагує колегія. Головний Редактор — Осип Рожка
Графічне оформлення: Графік Яків Гніздовський
Редакційне листування й матеріали
надсилати на адресу Редакції:*

«AVANGARD» 136 2nd Ave, New York NY, USA 10003

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ НА 1985

КРАЇНИ:	ОДНЕ ЧИСЛО:	РІЧНО:	
		в передплати:	в післяплати:
		до 31.3.1985	
ЗСА	дол. 3.00	15.00	дол. 16.50
КАНАДА	дол. 3.50	16.00	дол. 17.50
ВЕЛ. БРИТАНІЯ	ф.ст. 1.30	6.50	ф.ст. 7.00
АВСТРАЛІЯ	дол. 3.00	15.00	австр.дол. 16.50
БЕЛЬГІЯ	бфр. 100	500	бфр. 550
ФРАНЦІЯ	ффр. 15.00	75.00	ффр. 80.00
НІМЕЧЧИНА	н.м. 6.00	30.00	н.м. 33.00
АРГЕНТИНА	пезо 200	900	пезо 1000
БРАЗІЛІЯ	круз 500	2500	круз. 2700

БЕРЕЗЕНЬ — МІСЯЦЬ ШУХЕВИЧІВ

(Із Обіжника ЦУ СУМ)

Юрій і Роман Шухевичі

Місяць березень — це місяць Шухевичів — Батька і Сина, які стали символом тягlosti безкомпромісової боротьби проти ворожого окупанта. Обидва ввійшли в історію в місяці березні: 5-го березня 1950 р. загинув у героїській боротьбі біля Білогорщі Роман Шухевич — Тарас Чупринка, Головний Командир УПА, а 28-го березня 1935 року народився його син — Юрій Шухевич, який відсидів понад 30 років у московських в'язницях і концтаборах смерті і сьогодні, внаслідок поневірянь, спричинених ворогом, — втратив зір, осліп і в далеких пустелях закінчує свій нелегкий вирок заслання.

Обидва не зрадили ідеї. Батько — генерал чином і зброєю від ранніх своїх років служив державницьким змаганням українського народу, ставши зі своєю смертю їх символом. За життя добився великих успіхів, організуючи бойові кадри УВО-ОУН, а згодом українські військові частини, спершу навіть в лоні німецької армії. Тарас Чупринка був членом Державного Правління, проголошеного у червні 1941-го року Актом 30-го червня, і своєю завзятістю, військовим знанням і посвятою проблемам України вибився на Провідника її збройних сил,

які в час II-ої Світової Війни і після неї аж до початку 50-их років ставили чоло московському грізному окупантові, не дозволяючи йому почуватися паном на українській землі. Численні ворожі трупи високопоставлених московських, німецьких і польських генералів і старшин засвідчують перед історією непохитну волю українського народу до свого державного життя.

Юрій Шухевич — батько двох дітей, Ірини і Романа — ніколи не відцурався символу боротьби українського народу за свою незалежність — генерала Романа Шухевича — Тараса Чупринки. Засуджений змалку, він знав, за що його тримають. Довголітня московська в'язниця з її питоменими жорстокостями, ізоляторами, допитами, сексотами, вмолюванням, обіцянками, погрозами його не зламала, а стала для нього школою життя. Він навчився оцінювати повністю значення свого батька, і не пішов на підступ ворога, щоб за зраду батька — його ідей і визвольної боротьби українського народу дістати теплий кутик і коротати решту життя на московському хлібі — хлібі окупанта.

Сьогодні цілий світ слідує за поставою і життєвою долею Юрія. Через дію СУМ відбуваються числені демонстрації в його обороні. Увесь світ: від Австралії до ЗСА, Велико-Британії, Аргентини, Німеччини, Бельгії, Франції і Швеції домагається устами молоді і старших його звільнення. Президент ЗСА згадує його у своїх зверненнях до американського народу і поневолених Націй, як «українського патріота», і «що в мільйонах таких борців за волю уярмлених націй треба всім черпати сил».

Сьогодні з перспективи незавидної долі і мученичої постави Юрія Шухевича можемо його поставити, як символ молодого покоління України, яке іде за визвольною традицією нашого народу. Вони — Батько і Син — представники двох поколінь, які в тягlostі, від початку цього століття до 80-их років, символізують палке бажання до волі українського народу.

Центральна Управа СУМ закликає Крайові Управи або самим, або на спілку з іншими організаціями Визвольного Фронту, або при співпраці громадських і молодечих організацій організувати одноднівки, конференції, семінари, публікувати видання біографічного і проблематичного характеру, пов'язані з боротьбою українського народу і двома Шухевичами, щоб довести до загальної маніфестації всегромадських сил перед чужими властями і чинниками і так одержати їхню допомогу в обороні і звільненні Юрія. Закликаємо наше членство висилати телеграми в День Уродин Юрія і домагатися петиціями, телеграмами, листами і акціями, демонстраціями, голодівками і роз'яснювальними стендами — виступу відповідних чинників в обороні Юрія Шухевича.

Справу Юрія треба обговорювати на молодечих, студентських і громадських комітетах для проведення акцій на вшанування обох Шухевичів та спільних імпрез з іншими молодечими організаціями апелями, участю в літургічних відправах та інших можливих форумах висловлювати свою солідарність з Юрієм та домагатися його звільнення.

о. АВГУСТИН ВОЛОШИН — СПІВТВОРЕЦЬ ДЕРЖАВИ

В липні цього року минає 40 літ від смерти великого сина України о. Августина Волошина, греко-католицького священника, який відіграв значну роль у пробудженні Закарпатської України і в творенні самостійної держави — Карпатської України.

О. Августин Волошин народився 17 березня 1874 року в Колечичині на Закарпатті. Студював теологію на богословській семінарії в Ужгороді. Вчився також у Будапешті в вищій педагогічній школі. У 1900 році осягнув позицію професора учительської семінарії в Ужгороді, а від 1917-38 року був її директором. Своєю педагогічною працею і талантом зумів виховати ряд висококваліфікованих випускників і тим спричинитися до національного відродження Закарпаття. Від 90-их років минулого століття, отже у розквіті молодечих сил, брав участь у культурному житті Закарпаття. Цікавився видавничими справами і редагував єдину на той час українську газету у цілій Угорщині — газету «Наука». Пізніше від 1920-го року видавав газету «Свобода», яка друкувалася до часу буремних подій Закарпатської України на Угорщині (Мадярщині).

Приналежність закарпатських «русинів»-українців до України була для нього безспірною. Тому, щоб популяризувати свої думки і послужити допомогою незрячим братам, випускає угорською мовою практичну граматику для вивчення української — «малоруської» мови. Тут він доводить мовну спільність всіх українців та обстоює вжиття народньої мови.

У 1918-20 році відіграв він важливу ролю у національному визначенні Закарпаття. Був членом заснованої Руської Народної Ради в Ужгороді, а потім Центральної Народної Ради. Коли ця частина України припала Чехо-Словаччині, він заснував християнську партію і від неї був депутатом до чехо-словацького парламенту.

В подіях державної організації Карпатської України — 1938-39 — він став центральною постаттю. 26-го жовтня 1938 року став прем'єром автономного карпатсько-українського уряду, а 15-го березня 1939 року сойм Карпатської України обрав його президентом незалежної держави Карпатської України, Срібної української землі.

В жорстоких боях проти мадярського окупанта сини України боролися за самостійність Срібної Землі, щоб жити на ній панами. От. Августин Волошин після закінчення боротьби виїхав на еміграцію, де посвятив себе науковій і педагогічній праці. Працював як професор у Празі, діючого там УВУ. В травні 1945 року був арештований агентами московсько-комуністичної поліції і вивезений до СРСР.

О. Августин Волошин був замучений в Росії, в тюрмі Лефортово, 11-го липня 1945 року.

Всебічна діяльність отця Августина Волошина від національно-освідомлюючої до педагогічної, наукової та видавничої, в яких він уділявся кілька десятиріч, дають змогу поставити його постать мученика в Пантеоні українських героїв, поруч великих світочів національно-культурних пробудників українського народу.

О. Августин Волошин — це примір священика, який як о. Маркіян Шашкевич в Галичині або о. Духнович, посвятив себе всеціло справі культурно-національного піднесення українського народу і в критичних моєнтах його долі зумів показати йому правдивий дороговказ — об'єднання з великим українським народом, віткою якого є мешканці Срібної української землі і вимагав у критичних тодішніх політичних часах — самостійного життя з недоторальністю української території Закарпаття. Події 1938-39 років закарбували в світовій і європейській історії невід'ємне бажання Закарпатської України, як частини українського народу, існувати на малі і серед народів світу як вільна і незалежна держава. В довгому ланцюгу боротьби українського народу за свою незалежність це буча чергова світла спроба здобути самостійність і за це належить їй творцям і борцям безсмертна честь і слава.

НЕСКОРЕНІ ПОЛІТВ'ЯЗНІ — СОВІСТЬ УКРАЇНИ

Цього року відзначаємо також 40-ліття закінчення Другої Світової Війни і виходу на волю тисячів українських політв'язнів, які оцілили після довгих років ув'язнення і поневіряння у німецьких концентраційних таборах. Доказ ув'язнення українців, а головню тих з політичних мотивів, служить достатнім аргументом, що українці не захоплювалися німецькою філософією надлюдини і панування над світом і не вірили в якусь корисну співпрацю між нацистами і українськими націоналістами, але цілеспрямовано виступали проти фашистського окупанта, ставлячи їм збройний опір.

Крім сотень тисяч вивезених на працю до Німеччини і десятків тисяч арештованих українців, запроторених у німецькі концтабори, згадуємо і про приблизно 2000 українських політичних в'язнів, яких кинено на знищення в тих таборах, дуже часто відмовляючи їм навіть права називатися українцями. У концентраційних таборах згинувало багато провідних українських революціонерів-націоналістів, які мучились там, відірвані від активної боротьби, яка провадилася на українських землях. Численні з політв'язнів, які вийшли на волю завдяки Божій допомозі і сильному здоров'ю, об'єдналися вже в році виходу на волю, в червні 1945 року, у Лігу Українських Політичних В'язнів у Мюнхені, що нараховувала приблизно 1000 уцілілих політичних в'язнів. Ліга мала приблизно 30 осередків у різних містах Німеччини й Австрії.

За фашистські концентраційні табори в Німеччині відповідав нацистський кат Гімmlер. В певному часі загальна кількість в'язнів у німецьких концентраційних таборах перевищувала десять мільйонів осіб. До більших таборів, у яких перебували також українці, належали: Дахав, Бухенвальд, Оранієнбург, Саксенгаузен, Грос Розен, Фльоссенбург; Осьвенцім-Авшвіц, Майданек — на території Польщі; Маттаузен в Австрії, Терезини в Чехії; були й менші концентраційні табори в інших містах і навіть в Києві.

У німецькі концентраційні табори було заслано приблизно 2000 членів ОУН, між ними і Провідника Степана Бандеру і Голову Державного Правління відновленої Актом 30-го червня української державности — Ярослава Стецька. Арешти відбулися двома більшими хвилями: ранньою осінню, зараз після Проголошення Державности Актом 30-го червня 1941 року і в половині січня 1944 року.

Через сорок років після виходу на волю тільки в концтаборі в Дахаві відмічено пропам'ятною таблицею перебування українців, політичних в'язнів, — людей української національності.

Відзначаючи цю подію, активізуймо зусилля для вшанування замучених українських героїв та прикладних революціонерів та діячів — релігійними відправами, апелями, академіями, пропам'ятними таблицями для утривалення пам'яті українських жертв.

Такі відзначення допоможуть відкрити очі західньому світові і навіть нашим деяким землякам, одурманених советською і антиукраїнською пропагандою; українці ніколи не були прихильниками III-го Райху і воювали проти нього, щоб здобути незалежну українську державу.

Є. Гановський
Голова ЦУ СУМ

ГЕРОЙСЬКА СМЕРТЬ КОМАНДИРА

У боротьбі з окупантом, у стосуванні методів і засобів конспірації та висмикування з ворожих оточень дійшов був Шухевич до вершин мистецтва. Шість літ докладало большевицьке НКВД всіх сил, щоб зловити, або вбити Командира — безуспішно. Але неймовірно важкі умови підпільно-революційної і повстанчо-збройної боротьби підірвали здоров'я Командира. Недуга серця налягала все важче. Залишати Край навіть і при такому стані здоров'я Командир рішуче відмовився. Давила теж журба за долю заарештованих в серпні 1948 р. і вивезених на Сибір дружини і малих дітей, сина й доні. Командир не здався тягареві боротьби, не здався недузі. Все ж таки недуга не дозволяла так часто і так швидко міняти місце постою, як це він послідовно робив досі. Зимою, на початку 1950-го року, він заквативався в повстанському бункрі в Білогорщі, 4-5 км на захід від міста Львова.

Але врешті після довгих років шукання, витрати колосальних ресурсів людської енергії і життя московські наїзники відшукали місце постою Легендарного Командира. На світанку 5-ого березня почалася велика облава, в якій брали участь чекісти з поліційними собаками і регулярним радянським військом. Зв'язкова Галина Дидик — «Анна» встигла ще повідомити Командира про облаву, а сама попала в руки большевиків. Вона зажила отруту, але большевики вжили всіх засобів, щоб її врятувати життя для вимушення зізнань. Помимо жорстоких тортур, при яких скалічено її на ціле життя, вона до нічого не призналася.

Про геройську поведінку зв'язкових Командира УПА читаємо навіть у московських описах про смерть Тараса Чупринки: «Затримали трьох дівчат-ординарців Чупринки, допитували господарів будинку, але й це було даремне. Генерал-хорунжий зник, наче крізь землю провалився». У даних описах багато розраховано на наївного московського читача.

Між Генералом і його охороною і чекістами зав'язався важкий бій на життя і смерть. Хворий Командир і його охорона оборонялися до останнього набою, а тоді остання граната засипала українською землею, стікаюче кров'ю тіло упавшого в бою Командира.

Петро Терещук у відповіді на польські провокаційні твердження про дії УПА як і про смерть Командира, у книжці «Дивовижний "ребус" польських фальсифікаторів», згадує так про цю подію:

«Якщо пам'ять автора цих рядків не підводить, то наприкінці 1951-го року в повідомленні з України була також мова про одну чи дві жінки, раніше заарештовані, про шкільний будинок, у якому переховувався ген. Роман Шухевич-Чупринка, про тамошню вчительку із Закароння й охорону. Загинули в бою з чекістами й солдатами не тільки генерал Роман Шухевич, а й учителька та охорона.

Друге важливе ствердження, — бо вже перевірене жінкою з України, яка в 1956 році була в Білогорщі. Ще того року шкільний будинок світив порожнечою. Його вікна і двері були обсмалені вогнем, а це означає, що большевицькі внутрішні війська підпалили цей будинок під

час операції в Білогорщі 1950 року. Дата смерти Головного Командира УПА, Голови Проводу ОУН на Рідних Землях і Голови Генерального Секретаріату УГВР, підтверджена ще й іншою дорогою».

Зараз, після смерти Командира, привозили його сина Юрка, ще малолітнього /мав 17 літ/, щоб пізнавав тіло свого Батька.

Генерала Тараса Чупринки-Тура-Лозовського не стало в живих. Залишилася тільки невмируща слава легендарного Командира Армії Безсмертних. Того, що із 43 років свого життя 27 віддав повністю Україні як член і керівник революційно-збройної боротьби за волю і кращу долю українського народу.

І сьогодні, в тридцять річницю його смерти ми бачимо, що полум'яні ідеали, за які він боровся і за які він віддав своє життя, не перестали бути актуальними, а запалюють серця молодого покоління до Чину. Сумівська молодь має стати носієм Його ідеалів, бо він боровся за краще життя нас усіх, за свободу нашої Батьківщини, щоб ми могли бути будівничими і розвивати в суто-українських обставинах, на своїй рідній Землі, творче життя Нації.

Ген.-хор. ТАРАС ЧУПРИНКА

(Скульптура роботи М. Черешньовського)

УРОЧИСТЕ СЛОВО

СВЯТИШОГО

ПАТРІЯРХА

ЙОСИФА I

після посвячення пропам'ятної плити в крипті Собору Св. Софії на прославу Головного Командира УПА генерала Романа Шухевича-Тараса Чупринки у присутності десятиох Владик.

Мої Дорогі!

Коли тому двадцять років Святіший Отець Іван XXIII вийшов стрічати мене по моїм виході на волю, він стрінув мене зі словами, які розважав перед тою хвилиною і записав їх у своїм щоденнику. То були слова з «Наслідвання Христа»: «Щаслива година, коли Ісус кличе нас від сліз до душевної радості».

Ці слова маю постійно на думці тепер, коли згадую наче сон вісімнадцять років неволі, коли станув я на вільну землю, коли опинився між моїм вільним Народом, хоч і на чужині, коли ось згадуємо спільно з подякою перед Богом цю хвилину радості.

Для священника, властиво пастиря, не існує в світі ні воля, ні неволя, вигода, ні невигода, смуток, ні радість, успіхи чи неуспіхи. Христовим свідком треба нам бути у всіх обставинах життя. Ці обставини життя дають різні нагоди для проповіді Христа і лише збільшують або зменшують у цім нашім обов'язку, але з труднощами чи без труднощів — ми несемо славу Божу перед світом і радіску вістку про Христове спасення і визволення.

Можу з великим Христовим апостолом Павлом сказати про цю хвилину визволення тому двадцять років його словами: «І це певно знаю, що зостанусь і перебуватиму з вами на розвиток вам і

радість у вірі, щоб через мене ваша хвала збільшувалась у Христі Ісусі, завдяки моєму поворотові до вас» (Фил. 1, 25-26).

Прийшов я і остався з вами, щоб розвинути працю, потрібну ча хвалу Богові в нашій Народі, щоб не тріюмфував ворог, щоб не панував глум над Богом, але, щоб ожила правда, воля, справедливість і слава нашого боголюбивого Народу.

Сьогодні старанням нашого вірного вояцтва з Англії ми поблагословили пам'ятку таблицю на вічне між нами поминання Генерала Тараса Чупринки. Це збільшує наше торжество, бо цим згадуємо того, що з молитвою на устах і навіть з вервицею в руках ставив сміливий спротив тим, що хотіли поневолювати землю Батьків наших. І хоч у п'ятдесятих роках замовкла зброя Української Повстанської Армії, то її воїни не склали добровільно цієї зброї, але жертвою життя і своєю кров'ю вони освятили Українську Землю і стали її добрим та заповітом для майбутніх поколінь, як це мовив і свідченням свого життя утвердив вже сьогодні легендарний Головний Командир УПА — Генерал Тарас Чупринка — Роман Шухевич.

Усім нашим Борцям нехай буде честь і пам'ять з вдячністю, що хотіли нас бачити вільними і за те віддали своє життя.

Не забудьмо згадати всіх тих наших Братів і Сестер, що там в царстві диявола, яке він встиг собі zorganizувати на землі, далі борються, терплять Христа ради і нашої помочі і єдності з ними потребують.

Нехай ця хвилинка буде піддержкою для них в першу чергу, щоб вони відчули теж силу тієї Христової потіхи, висловленої Гомою Кемпійським: «Щаслива година, коли Ісус кличе нас від сліз до душевної радості».

Благословення Господнє на Вас!

Рим, Собор Святої Софії, 6. 2. 1983

Йосиф, Патріярх і Кардинал

СТУС Василь (Київ), народжений 8.1.1938 р., поет. Закінчив історично-філологічний факультет Донецького університету. Вперше заарештований і засуджений в 1972 р. За його непримиренність був жорстоко переслідуваний також у в'язниці і на засланні. В 1980 р. вдруге засуджений на 10 років заслання. На Заході відомі його твори „Феномен доби“, „Зимові дерева“, „Свіча в свічаді“ та ін.

В. СТУС

Далеко, за колючими дротами, під охороною собак і советської злочинної системи, догорає у важкому стані здоров'я Василь Стус — орел української поезії і відданий борець за долю свого народу. УЦС повідомив, що Василь Стус важко хворий на нефрит. Він постійно у високій гарячці, відчуває біль у ногах і руках. Ще останнього року він написав листа, передчуваючи свій близький кінець. Десять років тому, в час, коли наївний світ прислухався до радіопередач і телевізійних коментарів про підписання Гельсінських Домовлень, які нібито гарантують права людської одиниці — Василь Стус лежав заюшений кров'ю посередині бараку без медичної допомоги.... Уже тоді був важко хворий і вже відсидів був п'ять років свого табірному режиму. Перед ним ще було три роки заслання...

В час, коли 35 держав заключило Гельсінський договір, Стус умирав на очах в'язнів. Треба було аж чотирьох автоматчиків, плюс дві собаки, плюс наглядача і двох зеків-безконвойників, плюс дозвіл начальства, щоб Стуса перенесли до шпиталю, який знаходився за 300 метрів від бараку. Викликали лікаря, який і так не поміг Стусові аж до рана.

Хто мав нагоду стрітатися з Стусом в тих роках, а між ними і жид Хейфіц, описують Стуса: »Обличчя різке, ніби ножем з дерева вирізьблене, щоки ніби стесані геблем до підборіддя, наголо обстрижений череп посилює гостроту рис /обстригання наголо після етапу — обов'язкове/. Загальним обрисом постави Стус нагадував Дон Ніхота з ілюстрації Доре, хіба що безвусого і безбородого«.

Про велич його особовости свідчить факт, що про власні страждання не любив розповідати. А переніс він багато.

Разом з Чорноволом, коли його етапували, викрив »блощицю« /підслуховий апарат/, зашитий в новий бушлат /КГБ забуло, що ця річ підозріла у в'язня/ і зрозумів, що КГБ цього йому ніколи не простило.

Стуса могла врятувати тоді тільки складна операція. Ось, що він сам про це розповідав:

« — Сповістили, що відправляють в Ленінград, а привезли до Києва. Я ж, звичайно, з гебнею /кагебістами — О. Р./ не розмовляю, вони вирішили, що тепер, хворий, з кровотечею, піддамся на розмову. В київському ізоляторі навіть дозволили написати додому, де перебуваю». І далі: «У мене сім'я в Києві, дружина з сином прийшли просити побачення. Мати старенька, їй під вісімдесят, спеціально приїхала з Донецька. Ходили всі разом коло тюрми, дружина наказувала синові: «Ось, Дмитрику, дивися, тут, тато, тут...» Так і не дали побачення...»

Сам прокурор поцікавився, чому Стус не розмовляє з кагебістами. Відповідь його кинула в лют. «Людина не зобов'язана розмовляти з своїми вбивцями...» За цю заяву Стусові відмовили побачення з дружиною і сином.

В Ленінграді Стусові усунули (витяли) 2/3 шлунка

Стус не міг писати до дружини українською мовою, і щоб одержати дозвіл, мусів перекладати приватно листа наглядачеві на російську мову, щоб оперативний побачив, що в його листі немає підрихних думок...

Другі в'язні вживали хитрощів з ворогом. «А Стус не міг, точніше, не вмів, а ще точніше, не хотів моги й уміти хитрувати з ворогом», — пише про нього Хейфіц. Він протиставляв КГБ лише шалену до зухвальства сміливість і буквально нищівне презирство».

Стус не міг говорити неправди. Але старався навертати на національну віру кожного, хоч не завжди це йому вдавалось через непримирну настанову.

Ще інший факт показує особистість В. Стуса. Коли полковник КГБ, начальник відділу Дубровлага, сконфіскував малюнки мисткині Стефанії Шабатури — запротестували Стус і Солдатов. Стус прямо, без дипломатичних викрутасів заявив полковникові: «Авжеж, авжеж, у кожного своє призначення в житті. Наша справа — на багаттях мистецтва горіти, ваша в наші багаття дрова підкладати й сірника підносити».

Про його поведінку спів'язні виробили про нього таку opiniю: «... Василь завжди говорив з начальством і ментівнею тоном переможця й прокурора на майбутньому Нюрнберзькому процесі, а «краснопогонники» були для нього злочинцями, про дії яких він збирає відомості, щоб потім передати судові правдиву, хоч і не безсторонню інформацію». /Хейфіц — «Українські силуети»/.

Про геній поета говорить факт, що там, де не можна було черпати інформації, він інтуїцією відгадував прогалини і вичитував між рядками інформацію хоч би й про філософію. Цинив Сквороду. Улюбленим його клясином був Кант. Знав Беккарія, Гуссерля, Соловйова.

В нього відмічують, що обережно приступав до читання різних авторів, побоюючися натрапити на ... зденационалізованих, які не розуміють, чим живе національна свідомість... Головною небезпекою нашого часу йому видавався універсалізм, і якийсь час, його носії — жиди... бо цей універсалізм загрожував існуванню українського народу.

Повторював, що не розумів, навіщо треба логічно обґрунтовувати,

любиш ти свою матір, чи ні?... Це відносилось до жидів, які захоплювалися російською культурою і відмовлялися їхати в Ізраїль...

За освітою В. Стус інженер. Але здобув колосальні знання в літературі, літературознавстві, історії, філософії. Він — тонкий знавець Канта, найулюбленішим його автором є Герман Гессе, знав Райнера Марію Рільке від дошки до дошки..

Сам признався, що його взяли через ... раннього Тичину. 1972 року лихозвісний В. Малихін підписав ордер на арешт Стуса. Обшук тривав у нього дуже довго. «Нишпорили по моїх паперах, а син Дмитрик, сховався від них під крісло. Дивився зляканими очима з підсподу — малий, а зрозумів: вороги в хаті».

Окрім есею про творчість раннього Тичини, в якому він виспівував пеани своєму народові, який пробудився до життя, новими, ще невідомими тонами в нашій поезії — знайшли й малий вірш Стуса, в якому відразу побачили атаку на самого найбільшого творця Комуністичної партії і вождя — диктатора — Владіміра Ілліча Леніна:

*Кубло бандитів — кагебістів,
Злодіїв і відставників
У столичному засіли місті,
Як партія більшовиків».*

Про свій перший арешт Стус розповідав (а був це час, коли точилася боротьба між Шелестом і Щербицьким): «Наймерзенніше, коли панове гебня доводять, що вони теж українці. Був на слідстві такий місяць, коли вони ... хіба що шараварів не вдягали і в гопака не кидалися переді мною — все решта було».

Під час слідства його відправляли етапом на експертизу до психіатричного інституту. Там, у цьому царстві, де все говорилося пошепки, де наглядачі давали собі знаки клацанням пальців і бряжчанням ключів, В. Стус закричав на всю тюрму: «Прощайте, братове, Стуса в божевільну ведуть!»

Знав творчість Агатангела Кримського. Найкращим в творчості Л. Українки вважав її маловідомі малі драми. Обороняв історичну концепцію Брайчевського і знав її досконало.

Раз Стус відмовився етапуватися на медпункт без книжки. Жорстокий Зіненко наказав його закувати в клітці 60 x 60 см і його силоміць туди забрати. Прибувши в шпиталь, розлючений Стус написав заяву, обізвав Зіненка фашистом і відмовився на знак протесту від советського громадянства. За кару Зіненко приписав Стусові на холоді і морозі /був червень і вдарили приморозки/ 15 діб ШІЗО. Хоча Василь був визнаний інвалідом другої кляси і спів'язні боялися, що він не виживе — він таки вийшов. Один з в'язнів знайшов пізніше в ШІЗО напис, зроблений Стусом: «Господи, дякую!» Здобув собі симпатію всіх: ціла зона голодувала тоді в обороні Стуса, а акцію ініціював угівець — бандерівець Роман Семенюк.

Про творчість Стуса пише Хейфіц, сам письменник: «Стус — прокладач у поезії нових шляхів, творець нових гармоній. Насамперед, він розширив межі поетичної мови, для відтворення нової поетичної свідомости він шукає слів у словесних склепах, коміюках національної

словотворчості». На думку жидівського письменника, Стус хотів «широку, вільну, зформовану безкрайними степами поетичну душу народу обмежити чіткою, стриманою, європейською формою вірша». Сам признався, що не любив південної чутливості. До Тараса Бульби ставився іронічно і називав його «пізньою романтичною підмальовкою образу запорожця».

Василь обстоював обмежену рамку європейської традиції, стриману в своїй формі, упорядковану у вислові, бо вибух пристрастей набагато потужніший, коли «вибухівка» нагромаджена в товстостінній «камері» внутрішньої стриманості. Для нього поза змістом нема поезії. Відмова від змісту — це капітуляція перед темним кутом — перемога слабкості...

Про себе висловлювався: «Не до душі мені громадська діяльність, політика. Але що робити, коли довкола нищать чесних людей...»

Це відповідає його душі. Так і було пам'ятного 1965 року, коли заарештували гурт українських дисидентів, а товариші стали в їхній обороні — Стус тоді виступив зі словом до росіян і жидів, казав, що учора схопили українців — завтра прийде ваша черга... Іще більше: якщо завтра наші кати кинуться на вас, ми станемо на боротьбу поруч з вами, як сьогодні ми боремося, рятуючи наших братів. Чесні люди всіх народів, що живуть нині на землях України, повинні згуртуватися для спільної оборони своїх мучеників...

Стус одружився з Валентиною Попелюх. Має сина Дмитрика. Коли його дружина вперше приїхала на побачення, розповідав Стус, «уздріла вишки, дріт, ґрати, жалюзі на вікнах — лиш одне шепотіла: «Це сон! Це сон!»

В. Стус цінив Аллу Горську. Коли її вбили, він написав прекрасного вірша.

Він радів вияву таланту кожної одиниці — вишукував навіть в поетові, що «продав себе за барильце казенної ікри», талановиті речі, вітаючи їх, але не вислужництво...

До близьких був дуже вимогливий: тому вважав, що «Лихо з розуму» В. Чорновола не на висоті: «Річ має бути зроблена на вершині авторських можливостей і самовіддачі, а життєві умови творця під час праці — приватна справа, що творчості й мистецтва не стосується».

Багато прикростей зазнав від таборової адміністрації за заяву про капітана. За це Стуса позбавили річного побачення з дружиною. Коли капітанові донесли, що Стус годинами сидить коло трояндного куща Сороки /посадженого в'язнями на місці смерти провідника ОУН-УПА/, капітан Зіненко наказав кущ викопати і пересадити. Окрім того, кагебіст Зіненко особливо пильно полював за поезіями Стуса.

Виходить, що Стус ознайомлений із ролею Донцова в житті української Нації. «На початку століття Донцов вирішив зробити нашій народній свідомості щеплення расизму», — якимось зауважив він. Тоді думаю, це вважалося доцільним і надто приниженим себе відчував народ. У Києві лише три інтелігентні родини говорили по-українськи, решта інтелігенції зрусифікувалася... Тепер інша свідомість, тому й засоби інші». /Хейфіц — «Українські силуети»/. Шкода, що на цю тему немає ніде жодних свідчень, цікаво було б довідатися, що поет думає про роль Донцова творця українського націоналізму в повоєнний

періоді.

Стус співчував жидам. Знав, що Митрополит Шептицький рятував жидів.

Інша характерна риса Стуса — безпосередня прямота: коли на зоні викрили сексота Кузюкіна, то Стус не міг з ним висидіти при столі. По обіді проказав /без злоби/: «Господи, як у цьому становищі людина не повіситься, навіть, якщо вона Кузюкін!»

Таборова адміністрація старалася придобрюватися до в'язнів, ловити їх за язик, а коли в'язні клювали на «доброту адміністрації», діставали поличника від неї. Майор КГБ Трясоумов хотів обдарувати в'язня горіхами. Той відмовився. Тоді почув голос Василя: «Чого це ти, Михайле, образив пана благодійника? Взяв би горішків, сам би з'їв, мене почастував...»

За цю фразу дістался Василеві 15 днів карцеру, як тільки прибув у новий табір. Але тому, що в'язні влаштували голодівку в його обороні його звільнили по 3-ох добах і відіслали у шпиталь.

В новім таборі до Стуса прихильно ставилися балтійці, а це тому, що Стус дістав півроку тюрми за те, що попросив в'язнів поскидати шапки в честь вмерлого литовця Клеманкіса, який за війни німецької окупації був майором поліції. Стус виступив перед в'язнями і заявив: «Немає нашого товариша. Його позбавили останньої віхи, щоб у останню путь провели ті, хто ділив з ним життя, хліб і сіль...» Навіть сучня /злочинний елемент/ послухала. А майорові КГБ Стус заявив: «Як вам не соромно, громадянине начальник? Фашисти, і ті віддавали урни з прахом ув'язнених громадян своєї країни близьким, щоб вони могли його поховати, а ви...» За це дістав шість місяців тюрми.

Про твердий характер Стуса і рішучість добитися свого свідчить факт, що коли у нього відібрали вірші, Стус загрозив адміністрації голодівкою і йому повернули вірші. І ще одне: Стус любив міцний чай — коли його мали етапувати, в'язні призбирали йому на дорогу чаю — але Стус почастував ним в'язнів...

Стус вийшов на советську волю після відбуття заслання в 1979 році. Не довго втішався благами «советської свободи». В травні 1980 року його поновно заарештували, засудили і 14 травня заслали в концентраційний табір, а після його відбуття його ще чекає п'ять років заслання. 46-літній Стус важко хворий.

Стус — особлива величина в нашій поезії. Як поет і літератор, він чи не енциклопедичного знання і мало йому рівних, а як Людина, став вище від системи, яка його цькує. Він зберіг гідність Людини і Борця за права свого народу.

Н. Б. Дані про Стуса взяті із книги М. Хейфіца «Українські силуети».

О. Ромна

Ю. БАДЗЬОВІ

ЗАГРОЖУЄ СМЕРТЬ

«Звертаюся до вашого наукового сумління, до вашої професійної чесноти, до вашої громадської свідомости. Сучасне історіографічне становище українського народу, теперішній стан справ у галузі радянської історіографії історії України цілком відповідає такому патетичному зачинові... Мова йде про залежність, нерівноправність української нації в складі Союзу РСР...»

Такими словами започатковує Юрій Бадзьо свій «Відкритий лист» до українських та російських істориків в обороні історичної правди нашого народу, що був написаний в лютому 1979 року.

Сьогодні, шість років пізніше, доводиться подібно, не так патетичним, а палким і рішучим апелем звертатися до сумління, до чесноти і свідомости світу, до відповідних чинників світової публічної opinio, в обороні і для порятунку життя автора вищенаведених рядків. На Захід надходять вістки про те, що 48-літньому Юрієві Бадзьові, борцеві за людські і національні права України, в'язневі мордовських концтаборів, грозить передчасна смерть.

Аналогічно, до його слів можна ствердити, що сучасне становище цього українського політв'язня, теперішній стан його здоров'я (відкрита туберкульоза), «нерівноправне», тобто особливо непощадне і жорсточе трактування українських політичних в'язнів в складі концтаборів і тюрем СРСР (передчасна смерть О. Тихого, Ю. Литвина і В. Марченка в минулому році) — все те цілком відповідає найгарячішим апелям і всебічним акціям в обороні Ю. Бадзя.

У німецькому виданні «Відкритий лист Ю. Бадзя», що його видав Інститут Освітньої Політики в Мюнхені, редакція подає такий образ його життя:

»Ім'я Юрія Бадзя знаходиться на довгому списку таких представників української інтелігенції, які від 1972 року зазнають непощадні переслідування на підставі їх наукової праці, протиставленої офіційно зарядженим директивам і доктринам. Бадзьо, який у своїй науковій кар'єрі, як літературознавець, посадав уже становище наукового співробітника Інституту літератури при Академії Наук у Києві, піднімав вже 1965 року свій голос протесту проти арештів, що були умотивовані політичними причинами. Опісля його життя проходить докладно за тою нерухомою й остовпілою схемою, яка призначена для всіх тих, хто піднімає свій голос проти сваволі режиму, проти субординації науки під політичні та ідеологічні цілі, проти презирства до національних, громадських і політичних прав людини і народів в ССРСР: Виключення з компартії, втрата праці, обшуки квартири, поліційні допити і слідство, фабрикація судового обвинувачення, закритий суд, вирок, карний табір або тюрма, заслання...«

Доводиться лише додати: І смерть! Передчасна, неприродна смерть в концтаборі, як знаємо з недавніх випадків, що сталися з українськими політв'язнями.

»І знову — пише Мюнхенська газета «Зюддойче Цайтунг», — один політичний в'язень в Советському Союзі знаходиться в небезпеці життя, бо йому відмовлено всяку медичну опіку. Мова йде про українського історика літератури і поета Юрія Бадзя, почесного члена міжнародного ПЕН-клубу, який відбуває 12-річне позбавлення волі у мордовському таборі Барашево 385/3-5. В таборі Бадзьо захворів на відкриту туберкульозу, яку не лікують медичною опікою. Він і хворий на шлунок, не зносить поганої таборової їжі, і тому вже в 1983 році змарнів на скелет. Його в 1979 році у Києві засуджено за протисовєтську агітацію і пропаганду, бо у нього знайдено обширний рукопис про засоби русифікації в Україні...«

Бадзьо не тільки гостро картав засоби русифікації в Україні. Він відверто говорив про московське поневолення України та підкреслював право на визвольну боротьбу українського народу. »Московський інтернаціоналізм« він мужньо демаскував як »російський шовінізм, який, створивши страшидло-міт про так званий «український буржуазний націоналізм», ось уже кілька десятиліть веде проти українського народу, проти української національної свідомости справжню психологічну війну, яка супроводжується фізичними репресіями проти національно свідомих українців... Коли називається націоналістичною ідея відриву України від Росії, вимога незалежної від Росії Української держави, то то тут залишається хіба руками розвести: а хіба Україна не відірвалася від Росії? Хіба український народ не має права на самостійну державу?«

Це ясна, недвозначна і безкомпромісова постава чоловіка, який розглядає українське питання не з позиції лише протирежимника. »інакодумця«, але виразно займає державницьке становище. Ані зміна режиму, ані демократизація чи лібералізація внутрішніх відносин в колоніальній імперії не здатні забезпечити поневоленим народам ССРСР, в тому числі і Україні, право на існування і вільне життя. Це можливе лише у незалежній, самостійній державі.

Таку думку знаходимо також і в заяві Бадзя в справі голодового геноциду:

»Весною, цього року, сповниться півстоліття від того часу, як наш народ пережив чи не найстрашнішу трагедію у своїй новітній історії — голод 1933 року. Є переконання, що у висліді голоду згинуло 6-8 мільйонів українців. Кажу «є переконання», тому що в советській літературі, як науковій, так і публіцистичній, даних про це немає... накладено на цю подію політичне табу... Звернемо увагу, що для «відсекречення» голоду 1933 року політична логіка формально не є перешкодою, бо ж сталінізм — справжній винувник трагедії — офіційно засуджений».

Бадзьо свідомо провокує сучасний режим, добре розуміючи, що сталінізм щоправда «засуджений», але незмінно існуючий, як це видно по самій долі Бадзя. Бо сучасне фізичне винищування української національно свідомої інтелігенції або сучасний геноцид в Афганістані хіба лише у рафінованості метод різняться від шаленого терору 30-их років. Але цинічне презирство правителів імперії до права людини і народів на саме життя в нічому не змінилось, бо не змінилось збочене розуміння правних відносин в державі, як за Сталіна, так і за Андропова чи Черненко людям і народам далі заборонено все те, що законом і правом виразно дозволене, а державним органам далі дозволено все те, що офіційно заборонене і засуджене, особливо у відношенні до поневолених народів.

Проти цього Юрій Бадзьо відважно бореться, і тому його не тільки переслідують, але й фізично нищать.

Р. Ш.

З України наспіла сумна вістка, що в Умані, 14-15 квітня 1985 року померла

сл. п. НАДІЯ ВІТАЛІЇВНА СУРОВЦОВА-ОЛИЦЬКА

Надія Суровцова-Олицька, нар. 18. 3. 1897 р. в м. Умані, визначна талановита українська письменниця і мистецтвознавець, обдарована гумором, ерудицією і незламною вірою в неминуче визволення України. Її творчість була широко відома ще в 1920-их роках. Заарештована разом з чоловіком в 1927 році органами НКВД /нині відоме як КГБ/ і запроторена до московського ГУЛагу, звідки вернулася до рідного Уманя аж після 30 років наторги. Вернулася сама, бо її чоловік загинув на Сибірі. Та найбільшим ударом було для Надії Суровцової-Олицької, коли в 1970-их роках під час обшуків в неї КГБ забрало всі її рукописи з літературного архіву, а теж спогади, статті-нариси та інше. Взагалі КГБ не дало ніколи спокою Покійній, її весь час переслідували і робили обшуки та забирали нові опрацьовані твори. Одначе вона ніколи не зневірилася, а далі працювала для свого знедоленого народу. Аджеш за її старанням збережено від розвалу пам'ятковий костьол в Умані, в якому згодом відкрито картинну галерію.

ЙОСИП ТЕРЕЛЯ НА РОЗМОВІ З ПРЕДСТАВНИКАМИ РЕЖИМУ

23 квітня 1984 року, в місті Ужгороді відбулася зустріч представників сов. влади з членом Ініціативної групи захисту віруючих та Церкви в Україні Йосипом Терелею. Зустріч відбулася у ресторані «Едельвайс».

На зустрічі були присутні: Секретар Президії Верховної Ради УССР — Микола Григорович Хоменко, науковий співробітник Інституту атеїзму АСН при ЦК КПСС — В. Бондаренко, секретар обкому Закарпатської обл. — М. М. Семенюк і особа, яка свого прізвища не назвала, сказавши, що він філолог.

Зауважимо, що Йосип Тереля продовж довгого часу не йшов на розмови з представниками влади, рахуючи, що нема про що вести бесіди з тими, хто руйнує віру. В Ужгород Терелю заманули, нібито в справі праці, а виявилось, що там була приготована зустріч з ним представників режиму. Розмова з ними тривала понад чотири години.

* * *

М. СЕМЕНЮК: Йосипе Михайловичу, з вами хочуть поговорити товариші із Києва. Як ви на це дивитесь?

(Невідомий, що назвав себе «філологом» — будемо надалі писати: філолог).

ФІЛОЛОГ: Та це ж наш хлопець, роботяга?

Тереля: Помиляєтесь, вашим ніколи не був і не роботяга, а кріпак радянського колгоспу — а потім, я не знаю, з ким я розмовляю?

ФІЛОЛОГ: Я працюю філологом у одній з установ Києва, науковим співробітником...

М. СЕМЕНЮК: Та ви сідайте, повечеряємо, що Бог дав, а заразом і порозмовляємо, так воно краще.

ТЕРЕЛЯ: Цікаво знати, відколи це секретарі обкомів на Бога почали покликатися?

М. СЕМЕНЮК: Це дурна звичка, ніби пережиток.

ФІЛОЛОГ: А тут нічого противного нема — це наше, українське.

ТЕРЕЛЯ: Раз так каже кагебіст, то тоді можна.

ФІЛОЛОГ: Ви мене, Йосипе Михайловичу, ображаєте — я ж не кажу, що ви націоналіст.

ТЕРЕЛЯ: Кажіть. Бо я таки націоналіст, а потім, чого то встидатися бути «чекістом». Он Юліян Семьонов аж з шкіри преться, щоб тільки заслужити похвалу від сталевих дзержинців.

СЕМЕНЮК: Може б спершу попоїли, а тоді вже говорили один одному неприємності.

В. БОНДАРЕНКО: Скажіть, якщо це можна, — ви вже не голова групи?

ТЕРЕЛЯ: Можна. Ніби це яка таємниця — ось і ви знаєте, не дивлячись на те, що ми не спілкуємося.

М. ХОМЕНКО: Якщо можна, чи не могли б ви нам пояснити свій

вихід з Групи?

ТЕРЕЛЯ: Я є членом Ініціативної групи, як і був, тільки не голова. А потім, чого це власті цікавляться справами Церкви? Адже, якщо я не помиляюся, ми навіки відокремлені один від одного.

ХОМЕНКО: Ви помиляєтесь. Ми всім цікавимось, потрібно ж нам знати, що хоче ваша Група.

ФІЛОЛОГ: Вони хочуть самостійної України, ось і дурощами займаються.

ТЕРЕЛЯ: Думаю, что Украина государство самостоятельное из 17 года, ведь так нас учат у школе, или я ошибаюсь?

ФІЛОЛОГ: А чого ви перейшли на російську мову?

ТЕРЕЛЯ: Из слугами народа лучше говорить на их родном, близком их пониманию языке. Потом, у меня свое мнение по отношению к вам, как к филологу.

СЕМЕНЮК: Не потрібно сваритися, тут ділова розмова, а потім, яка різниця, якою мовою розмовляти — ми інтернаціоналісти, чи не так, товариші?

ХОМЕНКО: Ви, Йосипе Михайловичу, так і не сказали, чого це вас галичани усунули з «поста», невже не виправдав довір'я? Чи використали, і кінець?!

ТЕРЕЛЯ: У нас демократія, не так, як у КПРС.

БОНДАРЕНКО: Але ви в'їдлива людина. Вам важко буде у житті.

СЕМЕНЮК: Давайте їсти, а потім приступимо до розмов.

ТЕРЕЛЯ: І правда, я голодний, потім із начальниками не часто випадає сісти поруч та ще й їсти всякі наїдки, яких нема у гастрономі.

ФІЛОЛОГ: Я бачу, що ви не такий вже і злий, це тільки зверху.

ТЕРЕЛЯ: Злье бывають собаки, а сверху я обыкновенный крепак... (Тереля помолился, а потім почав їсти).

БОНДАРЕНКО: Невже ви, молода людина, і вірите у Бога? Дивно!?

ТЕРЕЛЯ: Дивно про такі речі питати, а потім, ми тут не для того, щоб вияснювати, хто в що вірить. Краще приступимо до самої причини даної зустрічі, але перед тим у мене одне питання, яка мета вашої розмови, вірніше зустрічі?

ФІЛОЛОГ: Це ми побачимо в процесі нашої розмови з вами.

ТЕРЕЛЯ: А якщо не вийде?

СЕМЕНЮК: Вийде, ми ж українці, то навіщо нам сваритися.

ХОМЕНКО: Скажіть, будь ласка, ви священник?

ТЕРЕЛЯ: На це питання не буду відповідати.

ХОМЕНКО: А що тут такого? Потім, якщо ви були головою самозваної групки, ви не могли не бути священником, то як?

ТЕРЕЛЯ: Я вже говорив, що на це відповіді ніякої не дам.

БОНДАРЕНКО: Виходить, що ви священник?

ТЕРЕЛЯ: Ви що, прийшли сюди вияснити хто я? А потім, із «самозванцями» нема чого говорити.

ФІЛОЛОГ (роздратовано): Ми виконуємо державну роботу, а з вами прийдеться ще розмовляти не раз, і... не тут.

ТЕРЕЛЯ: А коли це я порозмовляю з вами там? У мене наготована торба, так що до в'язниці готовий.

СЕМЕНЮК: Та ніхто вас не збирається арештувати.

БОНДАРЕНКО: Скажіть, у вас діти, дружина є?

ФІЛОЛОГ: Дружина така сама.

ТЕРЕЛЯ: «Філолог» знаєт все.

ХОМЕНКО: Нам відомо, що ви полишили групу. Ось ми і врішили ще раз із вами поговорити, щоб у майбутньому не було гірше. Ви — молода людина, могли в принести користь народові, а ви з ворогами зійшлися, пишете всілякі пасквілі на нашу радянську владу, а за кордоном буржуазія гріє на тому руки.

ТЕРЕЛЯ: Ніхто групи не полишав — я є членом групи. А користь кожний приносить там, де він рахує за потрібне. Ви, ось, знайшли за потрібне москалям, вам так краще. А щодо буржуазії, то ваш Ленін у 20 р. назвав вас «совбурменцями» — тобто радянська буржуазія. Як бачимо, що «вождь» пролетаріяту мав рацію хоч у цьому.

Бондаренко: Де ви це вчитали? Я такого не читав.

ТЕРЕЛЯ: Я советських інститутів не кінчав, як ви, а про свого «вождя» ви повинні б знати геть чисто все.

СЕМЕНЮК: Нам передавав прокурор району, що нібито ви згодні написати статтю для преси про свій вихід із групи, ось ви б про все і описали.

ТЕРЕЛЯ: Вам що, так кортить, щоб я написав? Прийде час — напишу, тільки не думаю, що будете мати радість.

Дійсно, у мене була розмова із прокурором Степаном Браїлою. Він приїздив у поле, де я працював на колгоспній плянтації, — приїздив із пропозицією, щоб я написав покаянного листа, то мені дадуть під грядки город і легшу роботу, а коли я сказав Браїлі, що я буду дома із дитиною, а дружина піде на роботу, бо із колгоспної заплати ми вижити не можемо (у середньому мені припадає 60 карбованців, за що практично жити неможливо) — на це Браїла відповів, що їм лікарів не потрібно — нехай Олена сидить дома, а ви, Тереля, будете працювати у колгоспі і більше, ніж 50 карб. ніколи не отримаєте — ми антирадянщикам не будемо допомагати, тут у колгоспі і помреш...

СЕМЕНЮК: Я це виясню, це пряма дискримінація.

ТЕРЕЛЯ: А то Браїла сам по собі приходив до мене — КГБ його і підслало. Ви вмієте тільки торгуватися, а коли торг не виходить — то тоді вбиваєте, або запроторюєте до в'язниці. Все порозмовляли. Оставайтеся здорові.

ФІЛОЛОГ: Йосипе Михайловичу, ви не так зрозуміли. Ми прийшли з конкретним пляном щодо долі вашої Церкви. Ну сідайте, ще кілька запитань...

ТЕРЕЛЯ: Конкретно — що після Нового Року власті закрили більше як 30 католицьких церков, — там, де люди не прийняли московських батюшок, а ви прийшли вести переговори. Про долю Церкви потрібно розмовляти з українським Патріярхом Йосипом I, а не зі мною.

ХОМЕНКО: Сліпий втіл за кордон. Як ми можемо із ним розмовляти? Хай приїде сюди.

ТЕРЕЛЯ: В той час, коли московський уряд вигнав кардинала Сліпого з СРСР, я був у концтаборі, а мій родич сидів із кардиналом у одній камері на десятому лагпункті в «Дубровлазі», що знаходиться в Мордовії, так що як виїздив, і що говорив кардинал, мені відомо більше, ніж вам.

ФІЛОЛОГ: Як ви дивитесь на те, щоб уряд УРСР дозволив вільно,

повторюю вільно, діяти, дотримуючись радянського законодавства, вашій Церкві?

ТЕРЕЛЯ: Негативно.

ФІЛОЛОГ: Чому? Адже ви самі про це говорили, писали...

ТЕРЕЛЯ: УРСР тільки на папері. Так званий уряд УРСР бездіяльний, ви не в силі захистити Україну навіть від русифікації, а потім нема гарантій бодай на маленький національний розвій під Москвою — хто нам гарантує свободу? А перетворити Церкву у те, чим є російська Православна Церква, — вам на руку. В даний час УКЦ не є під вашим контролем, ми самі вирішуємо свої питання.

ХОМЕНКО: В такому випадку, що ви хочете особисто, і ваш клір?

ТЕРЕЛЯ: Волі.

ХОМЕНКО: Ми ж вам даємо волю, чого відмовляєтесь?

ТЕРЕЛЯ: В даний час недоцільно вести будь-які розмови на цю тему. Як УРСР буде на ділі суверенною республікою, тобто ми самі будемо вирішувати без Москви власні проблеми, то тоді все прийде на свої місця. А це можливо лиш тоді, як між Росією та Україною будуть встановлені митні кордони. УРСР буде мати власну валюту, власне військо, яке буде боронити інтереси нації від московських посягань, і, що найбільш важне, то це, — що парламент УРСР не буде складатися тільки з комуністів, яких є значно менше, ніж християн.

ХОМЕНКО: Ви що, хочете самостійної України?!

ТЕРЕЛЯ: Ви ж трубите, що Україна самостійна. Я говорив і буду говорити, що вона є колонія Москви.

СЕМЕНЮК: Але ж уряд УРСР дійсно надає волю УКЦ — виходить з підпілля, реєструється; хочете Сліпого, пишть нехай іде в Україну, але умова одна: ви мусите проголосити автономність УКЦ, та що ви пориваєте з Римом.

ТЕРЕЛЯ: Це як розуміти? Як офіційну умову, чи це погроза.

ФІЛОЛОГ: Розумійте, як умову; зрозумійте, ми не можемо бути у спілці з Римом — Рим споконвічний ворог України. Згадайте історію.

ТЕРЕЛЯ: У такому випадку Церква не буде католицькою, це перше, а по-друге: історію не завадило б почитати вам, тільки не московську — тут узагалі нема історії... І чого це ви вибрали мене для таких розмов.

БОНДАРЕНКО: Адже це ваших рук провокація із створенням Ініціативної групи захисту прав віруючих та Церкви. Тому ви і повинні виступити у пресі, що не бажаєте бути у спілці з Римом. Зрозумійте, так краще буде для віруючих і для Церкви в цілому. Адже з вами розмовляють, вас ввінці замовляють — подумайте.

ХОМЕНКО: Думайте і, можливо, що ще сьогодні напишете заяву, уряд УРСР підтримає вас у цьому.

ТЕРЕЛЯ: Я один нічого не вартий, Ініціативна група — не я один.

ХОМЕНКО: Ви, а ми ще знайдемо людей, але ж ви це починали, вам і карти у руки. Уряд поверне все майно УКЦ, але при умові, що ви відділяєтеся від Риму — згода?!

ТЕРЕЛЯ: Я не правомочний вирішувати такі питання, потім я мушу слухати те, що мені говорить мій владика. Друге, це те, що такі питання, як легалізація Церкви, вирішується Патріярхом Йосипом І Сліпим. Ось з ним і розмовляйте.

СЕМЕНЮК: Ви що, хочете вічно у колгоспі працювати? У вас діти, дружина-лікар, а ви в колгоспі. Вам не соромно? Думайте, і по-

годжуйтеся — ми даємо вам квартиру в Ужгороді, друкуємо вашу етнографію, вірші, дружині робота — хоче, нехай іде викладати в університет, адже вона працювала викладачем у Конотопі.

ТЕРЕЛЯ: Це що, торг?

СЕМЕНЮК: Розумійте, як знаєте.

ТЕРЕЛЯ: Шукайте іншого кого, я католик.

ФІЛОЛОГ: Ми мали розмову з Будзінським, він не є такий непослідовний, як ви; то ви хочете легалізації, то не хочете.

ТЕРЕЛЯ: Хочу, тільки не тієї, що ви даєте.

ФІЛОЛОГ: Дивіться, Тереля, щоб ви не пошкодували. Більше такої нагоди у вас не буде. Ось, Олесь Павлович вже на волі, а вам до нього далеко — він друкувався, за нього трубив світ, і то він зрозумів, хто є хто.

ТЕРЕЛЯ: Ідіть до Олесья Павловича, нехай вам і пише благо, в нього набита рука.

ХОМЕНКО: Тереля, якщо ви надалі думаєте продовжувати ту діяльність, яка є ворожа до нашої радянської держави, вас буде позбавлено громадянства СРСР, а тоді як шпигуна і диверсанта покарано — наш уряд може бути і гуманним, але до таких, як ви, ми можемо бути і суворі.

ТЕРЕЛЯ: Дякую. Я вже повторюю, що чекаю тюрми кожної хвилини, відтоді як вийшов на волю. Правда. Браїла заявив, що на цей раз мене вб'ють.

ФІЛОЛОГ: Дурниці. Ніхто не збирається вас вбивати. А чого б вам не виїхати до матері в Прагу?

СЕМЕНЮК: Маргарета Іванівна в даний час у Союзі. Приємна і освічена людина, а син націоналіст.

ТЕРЕЛЯ: Мені добре і дома. Емігрувати ми не хочемо — хіба б насильно нас вивезли, але щоб вас не трудити, то я сам відмовлюся від советського громадянства. А щодо освіти матері, вона така, як і у вас — партійна, що в переводі означає : ніякої. Я втомився, і тому рахую, що ми один одного зрозуміли. Рахую, що більше нам нема чого зустрічатися.

ХОМЕНКО: А ви не гарячкуйте, ми знаємо, що ви людина гаряча. Сьогодні розмова не вийшла, то ми її продовжимо завтра, згода?!

На цьому розмову закінчено і продовжено її другого дня, 24 квітня 1984 року.

СЕМЕНЮК: Йосипе Михайловичу, скажіть, будь ласка, чи виділила селищна рада вам з дружиною учасок під городець? І чи допомагають вашій дружині як сільському спеціалістові. За нормами закону вона повинна користуватися пільгами?

ТЕРЕЛЯ: Голова селищної ради сказав, щоб ми ішли до Регена і там нам дадуть землю, я просив одну сотку під город. Потім, нам не потрібно ніяких допомог. Єдине, що ми хочемо, так це то, щоб нам не лізли в душу. Так, на тому тижні старша медсестра лікарні, де працює моя дружина, на профсоюзних зборах заявила дослівно таке:

МАРГОЛІНА: У нас в колективі є лікар, яка вірує в Бога, ходить у церкву. Чи можемо ми терпіти у своєму колективі таку особу?

Безперечно, що такі заяви ідуть тільки від КГБ, а не від Марголіної особисто.

ХОМЕНКО: Ми це візьмемо до уваги, навіть якщо ми не дійдемо згоди. В основному, такі випадки потрібно приборкати, це не по-державному. Не думайте, що ми, комуністи, тільки те й робимо, що нищимо церкви та хочемо знищити віруючих! Основна наша робота, так це — перевиховання і прямування до того, щоб робітників та селянин добре жили.

ТЕРЕЛЯ: Вас послухати, то нема в Україні ні таборів, ні психотюрем, ні бідности — не йде люта русифікація, москаль робить в Україні все, що захоче, а ви, уряд, мовчите. Раз мовчить уряд, то тоді будемо говорити ми — ось для того і створено Гельсінську Ініціативну групу захисту прав віруючих та Церкви в Україні. Це означає, що офіційна громадсько-релігійна Гельсінська група має можливість виступати з високої трибуни ООН. А щодо виховання, то скільки партія комуністів збирається перевиховувати, і чи хоче народ отого «перевиховання»? Того до уваги ніхто не бере.

Підполк. М. ДЗЯМКО: Я Михайловича знаю не один рік, багато неприємностей він нам приніс, але я на нього не в обиді, як би сказав москаль. Це все було. Від сьогодні потрібно переходити до якоїсь співпраці всім нам — у нас є тверді відомості, що Китай має таємну спілку з ЗСА. І тому потрібно об'єднати всі здорові сили, а не роз'єднуватися, бо це на руку сіонізму та силам, що за ним стоять.

Безперечно, що важко забути все те, що було у в'язницях та таборах. Але таки треба все забути і почати все спочатку.

ТЕРЕЛЯ: Виходить, що ми, українці, повинні бути гарматним м'ясом для Москви у її майбутньому конфлікті з Китаєм? А що ми за це маємо: русифікацію та геноцид?! Я особисто ніколи проти китайського католика не підніму зброї. А росіянам нема чого боятися Китаю — для цього потрібно віддати захоплені в китайців їх землі.

ХОМЕНКО: Це набагато серйозніше, ніж ви думаєте. Ви ж бачите, що ми йдемо, правда з однією умовсю, на відновлення УКЦ. Є шанс — більше такого не буде. Якщо б уряд ішов на терор проти вашої Церкви, ми б з вами не розмовляли. Вірте, все, що робиться, — це необдумані дії місцевих органів, які провонкують ненависть проти влади, тільки так можна рахувати окремі дії, окремих керівників. А щодо Китаю, то ви помиляєтеся: уряд Китаю тримає у в'язницях і таборах виключно всіх католиків. Про це пише навіть західна преса.

Я читав три номери «Хроніки католицької церкви на Україні», що видає Ініціативна група. Багато слушного, але ви таки дещо висвітлюєте досить однобоко, з позицій клерикалів, а в Україні є й атеїсти — потім, оці закиди на «москаля». Не це тепер на часі. Ви прохали уряд про дозвіл на випуск журналу «Бойківщина» в Ужгороді під егідою СПУ. Це питання буде розв'язане позитивно — не смійтеся, а даю вам слово комуніста. Щодо пропозиції про автонефалію УКЦ, порадьтеся зі своїми вірними та кліром. Я б не радив вам виступати із заявами у західній пресі — це може нег'ативно вплинути на справи Церкви. Для декого на Заході конче потрібний конфлікт, саме між урядом та УКЦ. Заява Ініціативної групи про звільнення певної частини державних злочинців розглядається, і бути цим людям на волі чи ні, залежить від вас, адже там і ваші друзі. Якщо ми не підемо один одному на поступки, що тоді ми за діячі? Потім ви у гіршому становищі — ми влада, а ви меншість, адже не всі так міркують, як ви, навіть серед ваших однодумців. Всі

Йосип ТЕРЕЛЯ

закриті церкви за період 1983-1984 рр. будуть передані вам (католикам) у користування в разі позитивного вирішення даної проблеми. Думайте, але час не чекає. І останнє: в разі ви відкинете пропозицію уряду, моя вам порада — їдьте куди хочете, терпеливість уряду може і спинитися.

Підполк. М. ДЗЯМКО: В разі якихось неув'язок з місцевими властями — дзвоніть, або заходьте до мене, ось до тов. секретаря Семенюка. І не думайте, що вас лякають, чи, боронь Боже, попереджають. І, ще, я б вам порадив розірвати будь-які зв'язки з Будзінським...

ТЕРЕЛЯ: Краще нам не зустрічатися. І правда, нам потрібно піти на поступки обосторонньо, але як це зробити?

* * *

Далі в розмові велися пустопорожні домагання представників влади, щоб Тереля дав якусь інформацію про о. Григорія Будзінського та інших близьких друзів.

На тому й закінчилася зустріч.

»РІДЕР'С ДАЙДЖЕСТ« ПРО ВОЛОДИМИРА ПОЛОВЧАКА

Загальновідома справа українського юнака Володимира Половчака, який відмовився повернутись з батьками до Советського Союзу і, разом із старшою сестрою Наталією, попросив політичного азилу у ЗСА, знайшла свій відгомін і на сторінках популярного місячника «Рідер'с Дайджест», у виданні з березня 1985 року.

В обширній статті п. з. «Ніколи я не повернусь» автор Джан Беррон розповідає про долю Володимира Половчака, який 12-річним юнаком прибув з батьками в січні 1980 року до ЗСА. Згадуючи чуливо про бабуню Володимира, яка в Україні намагалася виховувати

внуків в українському релігійному дусі, автор підкреслює переслідування дітей у школі за вияв релігійних почувань.

Цікаво оцінює автор справу приїзду родини Половчаків до ЗСА у час, коли советська влада не дозволяла нікому, крім жидів, емігрувати із СРСР. Про батька Володимира автор розказує, що він, виїжджаючи до ЗСА, не продав своєї хати, яку побудував за гроші, здобуті на «чорному ринку», але передав її на деякий час своєму племінникові, а коштовні речі подарував урядовцям КГБ. Уже в літану до ЗСА батько Володимира заявив, що він не думає залишатися у ЗСА.

Описуючи перебування Половчаків у Чикаго, автор наголошує переживання Володимира та його сприймання американської дійсності, коли Володимир зустрівся з іншим — новим світом. Юнак Володимир зразу побачив відмінності життя в Америці, в порівнянні з життям у Советському Союзі. Він говорив із захопленням, що у ЗСА він свободна людина і часто запитував, хто є власником усіх багатств, які він постійно і всюди спостерігав. Кривні, в яких Володимир замешкав, пояснювали юнакові американську дійсність і Володимир скоро зжився з привілеями свободи і товаришами в школі.

Про батька Володимира автор каже, що він, придбавши за короткий час понад 8000 дол., що становило велике майно на «чорному ринку в Советському Союзі, зголосився в 1981 році до советської амбасаді у Вашингтоні і заявив, що хоче повернутися в Україну.

Дізнавшись про це, Володимир заховався зі сестрою Наталією в домі кузена, який зразу порозумівся з відомим у Чикаго адвокатом Юліяном Кулясом.

Дальше автор накреслює силуету Юліяна Куляса як адвоката і полковника в резерві американської армії, який безжористливо і послідовно захищав Володимира перед американським судом та намаганням КГБ і деяких американських ліберальних чинників депортувати Володимира, як малолітнього, до Советського Союзу, на вимогу його батька. В тих заходах помагав адвокатові Кулясові американський адвокат Генрі Гользер.

Деякі рази автор наводить слова Володимира Половчача, що він ніколи не повернеться до Советського Союзу і робитиме все можливе, щоби залишитися у ЗСА.

В обороні Володимира виступали різні знавці советської дійсності, в тому й дружина Солженіцина Наталія, стверджуючи, що в советському Союзі Володимира трактували б як «зрадника» й він був би постійно переслідуваний і ув'язнений.

Сьогодні, каже автор, Володимирові вже 18-ий рік, і в жовтні 1985 року він матиме, згідно з американським законом, право сам рішати свою долю і йому ніщо більше у ЗСА не буде загрозувати. Він тоді може стати американським громадянином.

Закінчує свою вимовну статтю Джан Беррон словами Володимира: «Стати дорослим важко будь-кому. Під постійною загрозою примусового повороту до Советського Союзу, доростання було ще важчим. Але, я зробив би це знову тисячу разів. Я стану американцем. Я буду свободний!»

НЕ ЗАСУДЖЕННЯ ОБВИНУВАЧЕНИХ В ПРОЦЕСІ СВУ 1930 Р. (продовж.) 2

»ОПЕРА «СВУ», — МУЗИКА ГПУ«

овна тема творців «Набоїв». Причиною до їх написання неспокійне сумління сина трагічно причетної до цієї справи авуальовано говорить редактор В. Гришко. Г. Снегірьов* ває натяків («Носила в собі мама трагедію» — «вона іу» /66/, а потім наводить слова свого дядька, брата матері, письменника Вадима Собка:

написала листа до ЦК комсомолу. Так, так, про все Іожеш назвати це доносом. Вона вважала за потрібне з ворогів! На ворогів соціалістичного ладу — і своїх. і до ЦК комсомолу, щоб ти знав, Гелюшко, став тим головним документом, який викрив криваву змову і дав до іважливіший матеріял». (87-88).

СВУ на чужині силують емігрантів повірити, що ніякої антикомуністичної організації, яка б виступала за УНР, жеткового уряду УССР не було. Навіщо ж тоді писати неіснуюче, а потім ще мучитися з приводу «вчиненої

юпагує теорію неіснування СВУ на Батьківщині? Друкува-розпочав «Континент». Цей, як говорять видавці «На-їський журнал виходить за редакцією колишніх советських письменників» (321). Продовжувати справу російського ред української еміграції взялися ті, кому СВУ стояло зперек горла ще як вони були советськими активістами, ми большевиками і «комсомолізованими» в Україні. Основ-овим» джерелом для пропагованих ними вигадок служить преса, видавана й цензурована компартією. Про її основні ани народ говорить, що «В «Правді», нема вістей, а у «Вістях,, зди». Та вихованці КІЖ думають інакше, хоч про мані-істичної пропаганди написано досить. Вже понад чверть у були опубліковані приклади приписування підсудним того, е говорили. В. Наддніпрянець зокрема подавав:

дмові до «Стенографічного звіту судового процесу» під ілка Визволення України», що був виданий 1931 р. в Хар-ицтвом «Пролетарж», український комуніст Панас Любченко, з процесі ролю «громадського обвинувача», писав, що СВУ зати» Україну полякам і німцям, а для «підкріплення» своїх зін приписав підсудному проф. Дурдуківському такі слова: поділити Україну на Правобережну й Лівобережну. Право-дати полякам, Лівобережну — німцям». Але цих слів проф. ого ми в стенографічному «звіті» не зустрічаємо, натомість аз протилежне. На запитання П. Любченка: «Чи СВУ ста-ія боротися за визволення Галичини й взагалі Західньої ід Польщі?» С. Єфремов відповів: «Зрозуміло, ставила... ставив питання про те, що розуміє свободу України, як всіх частин, — це було в програмі, — всіх частин україн-

ської території, етнографічної території, куди входять і підляшшя, Волинь, Галичина»*.

Якщо «громадські обвинувачі» з українських націонал-комуністів так вільно поводитися з аргументацією супроти підсудних, то не важко уявити, що журналісти советської преси не менш свавільно приписували оскарженим самобичування, самообвинувачення, самопринижувальні вислови на процесі. Члени СВУ не мали жодної можливості виправити або спростувати їх чи реагувати на них. А саме на такому писанні ґрунтують свої найнеохайніші вигадки націонал-комуністичні вороги народоправної України про СВУ як витвір ГПУ. Навіщо ж тоді треба було писати донос на організацію, якої не існувало в дійсності? А коли та СВУ вигадана ГПУ для винищення української національної еліти, то чому ж тоді якійсь мучитися з приводу доносу, який, так би мовити, був безпредметним? ГПУ протягом усієї своєї кривавої діяльності, незалежно від часто змінюваної своєї назви, винищувало українських патріотів без суду і слідства, не роздумуючи над тим, що колись скаже історія. ГПУ ніколи не потребувало спеціальних процесів для легалізації та виправдання свого терору, хоч іноді й улаштовували їх для показу своєї сили, чи залякування своїх ворогів. Адже УАПЦ знищили без показового процесу! Чи може й УАПЦ не було? Чи може й УАПЦ — вигадка ГПУ? Відомо, що УАПЦ — це також Спілка Визволення України в церковній галузі. Вона ставила за свою мету визволення українських християн від московського православ'я. Також «Українська громадська група сприяння виконанню Гельсінських угод» по суті являє собою СВУ, хоч вона й нараховувала лише «понад два десятки осіб» (476) — на лаві підсудних процесу СВУ сиділо 45 чоловік! — бо ставила за свою мету справу визволення України від порушення законності компартією та підлеглими їй інституціями, КГБ, наприклад. І якщо комуністи, які зробили свою кар'єру служінням Москві в літературі, советській пропаганді, стали згодом активними учасниками правозахисного руху, боротьби за людські і національні права українців, то чому ж ті, хто з материним молоком увібрав в себе Україну, Шевченкове «караюсь, мучусь, але не каюсь», мусіли б на схилі свого віку стати на коліна перед північним варваром та їхніми прислужниками українського походження. Адже саме в час їхнього панування в УРСР влаштовували процес СВУ.

Такою ж, як і покликування на советську пресу, безличністю ворогів СВУ є їхнє посилення на померлих. Найграмотніше висловив це один із них у «Нових днях» (1/1981, стор. 34):

«Або треба прийняти, буцімто в усіх випадках існували таємні організації (їх тоді переважно називали «центрами») в тому числі й СВУ, або визнати усе махінацією радвлади для омани громадської opinio, як в СРСР, так і за кордоном.

З трьох підсудних, що вийшли на волю — Туржало, Ганцов, Матушевський — усі свідчать, що ніякої такої організації не існувало. Давайте до того свідчення згаданих на процесі «закордонних діячів СВУ» Чикаленка та Феденка.

І будемо мати рахунок 5 : 0.

У наведених творцями «Набоїв» розмовах — хто може їх перевірити

чи ствердити?! — з В. Ганцовим і Ф. Матушевським нема жодного виразного свідчення, «що ніякої такої організації (СВУ) не існувало».

Автори «Набоїв» ніби стримували опублікування свого творива, щоб не накликати біди на Б. Матушевського. Після його смерті можна, звичайно, покликуватися на нього і «підтвердження» власні роздуми його «свідченнями». Але він властиво нічого певного й не сказав проти СВУ. Покликування на нього — одна з багатьох неправд ворогів СВУ. Чомусь за В. Ганцова вони не хочуть боятися. Мовознавець світової слави «одержав у справі СВУ 8 років, а просидів загалом 21 рік» (135). Шукаючи аргументів проти нелюбого С. Єфремова творці «Набоїв» запитують В. Ганцова:

«Навіщо знадобилося С. О. Єфремову ствердно відповісти на реперитування прокурора й захисника, чи знав Ганцов про СВУ, чи був членом СВУ. Він посміхнувся, збентежено потиснув плечима, відвів світлі свої очі: «Не знаю, не можу сказати... У нас з Сергієм Олександровичем завжди були чудові взаємини. Він мене любив...» (135).

В. Ганцов у час наукової командировки зустрівся, за дорученням СВУ, з членами уряду УНР в Берліні. На провокативний запит, як бачимо, В. Ганцов дав відповідь, що сповнена глибокої, неприховуваної ніжної пошани до свого приятеля Сергія Олександровича Єфремова. Де тут свідчення В. Ганцова, що «ніякої СВУ не існувало?».

Це безсоромне покликування на В. Ганцова — одна з дуже багатьох неправд ворогів народоправної України. Творці і редактори «Набоїв», які безперестанку обливали С. Єфремова брудом із помийниць комуністичної пропагандивної кухні, нелюдські прокльони й зливу ненависти спрямували б на адресу винуватця можливого їхнього ув'язнення. В. Ганцов після перебування майже чверть століття в концтаборах країни диктатури пролетаріату замріяно говорить про свого однопідданця, з яким у нього «завжди були чудові взаємини»...

К. С. Туптій членом СВУ не був. На еміграції він належав до тих, хто роздмухував вакханалію проти СВУ. Як член проводу СЗСУ — Селянської Партії він перебував у коректних взаєминах з її лідером В. А. Доленком (див. збірник «Пам'яті В. А. Доленка», Мюнхен — 1975 р., стор. 186, 188 та інші). Коли я якось запитав, чи був К. Туптій членом СВУ, В. А. Доленко відповів: «На процесі він був». Для такої ухильної відповіді напевно були підстави.

В. А. Доленко ніколи не хизувався перед людьми, але внутрішньо був гордий, що вже в перші місяці ствердження советської влади в Україні створив для боротьби проти неї нелегальну Мужичу Партію і був співтворцем УАПЦ і СВУ. Творці «Набоїв» (220) наводять повідомлення «Правди» про викриття Мужичої Партії, але прізвище її заарештованого засновника В. Доленка випущено (цензура еміграційного редактора?), замість нього поставлено три крапки...

Митрополит В. Липківський у своїй «Історії Української Православної Церкви», Вінніпег — 1961, досить часто згадує В. А. Доленка — стор. 96, 97, 142, 143, 144.

Прізвище В. Доленка фігурувало і на процесі СВУ. Про зв'язок із ним говорив С. Єфремов і К. Товкач, який навіть першенство віддавав харківській філії СВУ, «бо зустріч моя з Доленком сталася

раніше, ніж з Єфремовим». Фотокопію цього свідчення у «Винувальному висновку у справі контрреволюційної організації СВУ» наводив В. Ф. Сенник, сам учасник підпільної боротьби проти денікінщини, проти гетьманщини і проти комуністів в Україні, в «Українському селянині» ч. 1/5/1953 р. В. Гришко міг би тоді з першоджерела — від В. А. Доленка довідатися про СВУ. Але йому було не до того — в редактованому ним «Українському Прометей» (чч. 22, 23, 24) 1953, Детройт, серія статей «Провал ще однієї зради і запроданства» він здійснював широко закросене паплюження В. А. Доленка за його заклик до співпраці з американцями. В цих статтях «кадрів КП і комсомолу» була така ж ненависть, як і в нападках на нього советського наркома, їхнього ідола М. Скрипника на В. Доленка за «контрреволюційні організації, що теж провадили значну роботу в галузі ідеологічного шкідництва»*.

Не меншу ворожнечу до свого ворога К. Товкача виявляють і творці «набоїв». К. Товкач для них «сліпець затурканий», бо на процесі він заявив, що головне завдання СВУ полягало «у поваленні радянської влади» (124)! Як смів «сліпець затурканий» виступати проти продовжувачів справи «прозірної ЧК»?

Наталя Павлушкова зазначала в журналі «Місія України» ч. 2 ще 1960 року, що «К. Туркало взагалі не був учасником СВУ, лише учасником судового процесу».

«Набої» (229) наводять ствердження захисника Обухівського про редактора Інституту Української Наукової мови К. Туркала: він «в інституті був єдиною радянською людиною... Туркало не був членом СВУ!»

Як може взагалі людина з вулиці знати, що діється в далекій від нього замкненій квартирі?

За свого свідка вороги СВУ ставлять Є. Чикаленка, який заперечував у час процесу СВУ відсилку інструктивного листа С. Єфремову. А чи міг Є. Чикаленко подавати комуністам, говорячи їхніми словами, набої для розстрілу своїх друзів-однодумців? Адже з тих самих міркувань співредактор «Набоїв» Надія Світлична була дуже обережною з передачею листа Г. Снегірвову, «що йшов довгим позацензурним шляхом» від «його давнього товариша — київського письменника В. П. Некрасова, який уже четвертий рік жив на еміграції у Франції» (482). Такі листи ускладнюють і без того тяжке становище ув'язнених і служать підставою для найбрудніших обвинувачень й обґрунтуванням найкривавішої кари. Думаємо, що й інші редактори «набоїв» досить часто неохайні в своєму аргументуванні, діяли б подібно, як Є. Чикаленко, коли б їхні листи з еміграції загрожували комусь із їхніх однодумців на Батьківщині. Творці і редактори «набоїв», які безупинно говорять про боягузство, ницість підсудних, обминають мовчанкою відважний виступ С. Єфремова, який, не боячись можливого обвинувачення в шпигунстві, запроданстві, заявив, що такого листа від Є. Чикаленка він отримав. Це був не перший хоробрий виступ визначного вченого. Ще в 1918 році С. Єфремов під безпосередньою загрозою смерті, на повний голос затаврував комуністичний терор «командуючого українським військом» та «народного секретаря» Юрка Коцюбинського, який руйнує Київ, «бомбардує красу землі нашої і кладе в домовину

Українську Державу!» («Нова рада», 15. 2. 1918).

Сказане про Є. Чикаленка стосується і П. В. Феденка. Крім того, слід мати на увазі, що цей визначний діяч української національної революції, член урядів УНР на Батьківщині, дуже критично, як і багато інших його товаришів соціалістів, зокрема колишній прем'єр-міністр УНР І. П. Мазепа, ставилися до уряду УНР у Варшаві та зв'язків із ним. Але, зрештою, як П. В. Феденко, перебуваючи на еміграції і не належаючи до СВУ, міг знати, що такої нема в Україні?

Якими критеріями керуються ті, що визнають вірогідними твердження осіб, непричетних до таємної організації, про її неіснування — своїми політичними переконаннями, марксистською діалектикою, комуністичною юриспруденцією, розрахунком на простакуватість, більшу за власну, своїх читачів чи всім цим разом узятим?

Першим поштовхом до написання «Набоїв» був, як знаємо, донос матері Г. Снегірьова на — за твердженням націонал-комуністичних ворогів Спілки Визволення України — неіснуючу в дійсності СВУ. Днями «інтелегент, досвідчений п'ятидесятилітній літератор запитав мене: «А що таке СВУ?»,» (75), — пише Г. Снегір'ов. Це було другою причиною творення «Набоїв». Якщо советська еліта має таку слабку історичну пам'ять, то дозволено думати, що «сірий» народ давно вже забув про СВУ, нічого не знає про його творців і їхні цілі. Тому й почали розмотувати брудний клубок комуністичної пропаганди понад півсторічної давности автори «Набоїв» проти рушіїв української революції, проти їхнього спротиву комунізму?

Розмови про створення СВУ наступниками «прозірливої ЧК» (М. Хвильовий) не мали на меті підняти їх на щит. Змалюванням «прищавого хлочика Колі» — «кандидата у вожді М. Павлушкова» (149-179), потенційного вбивця «всяких там піонерів» (188) С. Єфремов, придуркуватого, за авторами «Набоїв», «якогось» (77) Дурдуківського напевно не ставилося завдання викликати прихильність і співчуття до знищених комуністичним терором. Книжку адресовано для читачів на Батьківщині, а рукопис відіслано за кордон... (54).

На всю сторінку (88) тут відтворено портрет українського советського письменника Вадима Собка. В Україні його друкують без обмежень. Нехай подивляються й українські емігранти на достойного, нехай помилуються советським патріотом... Білосніжна сорочка. Пречудовий костюм. Із смаком припасована й уміло зав'язана краватка. Підстрижений за останньою модою. Випещений «Герой Великої Вітчизняної війни» (87) — так величається дядько Г. Снегір'ова, а редактори «Набоїв», як то й водиться за советським правописом (обов'язковим і для них?) подають усі слова заслуженої назви з великих літер. Він схожий на капіталістичну акулу, буржуазного визискувача-кровопивця, — з советських плякатів про Уол-Стріт. Коли я дивлюся на фотографію своїх рідних, колгоспників, типових звичайних замучених людей безкласового суспільства ССРСР, то вони нагадують мені, якщо й далі вживати жаргону комуністичної пропаганди зголоднілих безробітних гнилого Заходу. Може класове становище наших рідних — причина різного погляду на СВУ?...

далі буде

УКРАЇНСЬКІ ВТІКАЧІ НЕ БУЛИ ВОЄННИМИ ЗЛОЧИНЦЯМИ

Під таким наголовком появилася редакційний коментар газети «Де Виг Стандарт» від 11-го лютого 1985 року, пера молодого докторанта українця Любомира Луцка. З огляду на актуальність тематики і контр-роверсії, яка не сходить із сторінок канадської і американської преси, пропонуємо нашим читачам цей коментар.

Спорадично, від закінчення II-ої Світової Війни з'являлися статті у канадській пресі, сугеруючи, що багато нацистських воєнних злочинців і коляборантів спромоглися уникнути суду і знайти сховок у цій країні. Твердиться, що таких воєнних злочинців рекрутували західні уряди з метою розвідки. «Виг-Стандард» з 30-го січня 1985 року присвятив увагу цій історії на першій сторінці, заголовок якої відважно твердив: «Канада обороняє нацистських воєнних злочинців». Виходить, що новий генеральний соліситор /радний/ Елмерр МакКей навіть стрічався з рабіном Абрамом Купером у Візентальському центрі в Льюїс Анджелесі і з канадським письменником Сол Літманом, щоб обговорити плян дії відносно 800 до 3000 злочинців, які живуть між нами.

Все таки виринають деякі турбуючі запитання. Хто ж ці люди? Як вдалося такій великій кількості прибути до Канади і яке їхнє минуле? Тоді, коли ніхто не дискутує над потребою переслідувати дійсних нацистів, таких, як безславного д-ра Менґеле, то хто є всі ті сотні, якщо не тисячі нацистських воєнних злочинців, які згодом поселилися в Канаді?

Ані пан Літман, ані рабін Купер не подали уточнень. Книжечка Ліґи прав для Б-най Бріту Канади з наголовком «Один вже забагато:

Архиспископ Кир Іван Бучко відвідує полонених 1-ої Дивізії УНА в Ріміні (Італія).

нацистські воєнні злочинці в Канаді», також не подає подробиць. Він все таки висуває твердження, що більшість підозрілих осіб походять зі Східної Європи — не німецького походження. Подібне твердження було зроблене 17-го квітня 1983 року під час звідомлення на Деннику СіБіЕс, який представляв пана Літмана. У його коментар було включено важливі невідомі твердження відносно характеру і ролі Української Дивізії «Галичина».

Ці оскарження основуються на безпідставних здогадах, що всі вояцькі одиниці у Східній Європі, прикріплені до німецьких збройних сил, були конче вмотивовані колаборантськими і анти-семітськими почуттями.

Тому, що є переслідування згоданих воєнних злочинців у Північній Америці і в інших місцях, ветерани цих формацій були несправедливо асоційовані у публічній opinіі з Голокостом і дотичними воєнними злочинами у Східній Європі. Моя ціль: насвітлити минуле української дивізії «Галичина».

Коли нацистська Німеччина напала на Советський Союз у червні 1941 року, її провід не мав наміру рекрутувати українців до німецьких збройних сил. Як і всіх інших слов'ян, українців віднесено до категорії унтерменшів /підлюдини/; Україну вважали джерелом поживи і сирівців для третього Райху, і районом будучої німецької колонізації.

Щойно в 1943 році, після програної під Сталінградом і на початку советської проти_офензиви, Ваффен СС дозволила рекрутувати молодь до «Галицької дивізії» із населення Західної України. Навіть у цій статті /липень 1943 р./ Адольф Гітлер і Гайнріх Гімmlер спільно виступали проти яких-небудь уступків українському націоналізмові і настоювали, щоб дивізію називати «галицькою», а не «українською». Кожний, хто переступав цю вказівку /розпорядження/, мав бути поставлений до відповідальності.

Українці були готові прилучитися до дивізії тому, що вони передбачували, що після програної Німеччини прийде дальший конфлікт між Сходом і Заходом. Вони хотіли мати військову формацію, навіть якщо вона була оригінально спонзорована німцями, що могла б служити ядром для незалежної національної української армії, і бути в стані опертися комуністичному агресорові. Послідовно договір, яким створено дивізію, уточнював, що вона буде вживана виключно проти советських сил, а не проти західних союзників.

Після кількох місяців муштри дивізію перенесено до Бродів /Західна Україна/, де її включили у склад 1-ої панцирної армії «Північної України», армійської частини. Кинені проти набагато сильніших червоних збройних сил і оточені у петлі Бродів 19-20 липня 1944 року, 13000 вояків дивізії було здесятковано. Тільки менше-більше один на п'ять виїшли живими. Дехто з цих вояків прилучився до Української Повстанської Армії /УПА/, яка боролася проти нацистських і советських режимів.

Згодом дивізію реформовано під Нойгаммером на Шлеську, і після цього вона брала участь у менших воєнних діях. В жодному випадку не була вжита для екстермінації жидів або інших слов'ян. Советські твердження, що дивізія була замішана у придушенні Варшавського повстання, цілковито відкинені у недавній студії на цю тему.

27-го квітня 1945 року на вимогу українських вояків дивізію було перейменовано і переорганізовано як Перша Українська Дивізія Української Національної Армії під командою генерал-майора Павла Шандрука. Як така вона піддалася британським воякам біля Радштадту 8-го травня 1945 року, а її члени одержали статус ворожого персоналу, що піддався.

Остаточо дивізію інтерновано в таборі біля Ріміні, Італія, де британські і советські дослідники докладно переглянули її військовий рекорд /історію/. У тодішньому, військовому звідомленні, приготовленому для британського уряду, Д. Галдейн Портер, який відповідав за контрольний табір втікачів ч. 374 в Італії, писав /21-го лютого 1947 року/, що українці зголосилися до дивізії « у надії забезпечити дійсно незалежну Україну... вони правдоподібно не були, а напевно вже не є сьогодні в серці пронімецького наставлення».

У високо засекреченому звіті про репатріацію советських громадян, посланому підсекретареві держави при Бритійському Офісові Війни у Лондоні, було зазначено, що примушування членів дивізії погодитися на поворот до Советського Союзу вимагало вжиття насилля або доводило до самогубства». Зрозуміння, що ці одиниці, коли б їх послати назад, будуть вислані на майже певну смерть — розглядалося як чуже англійським традиціям справедливості і демократії. Оскільки Комісія військових злочинів при Об'єднаних Націях дала до відома Бритійському Форейн Офісові, що вона не мала на своєму списку жодного роду військових злочинців українського походження, вирішено не змушувати насильно репатріювати до СРСР членів цієї дивізії.

Тому цю дивізію перенесено до Великої Британії, почавши від червня 1947 року і її там затримав британський уряд, поки не міг відбутися дальший скрінінг. Вже від раннього 1946 року визначні українські канадці, такі як Гордон Панчук, Антоні Глінка і Анна Краплеве, робили старання забезпечити звільнення і «перехід на цивільний стан» членів дивізії, як також допомагаючи їм емігрувати до Канади без обмежень.

Високий комісар на Канаду у Великій Британії писав секретареві зовнішніх справ у тому часі, що «коли в Італії ці люди переходили скрінінг советських і британських місій, ні тоді, ні пізніше не було винесено на світло жодних доказів, що сугерувало б, що хтось з них боровся проти людства. Від часу їх приїзду до цієї країни їхня поведінка була добра і вони ніколи не вказували в жодний спосіб, що вони заражені якою-небудь познакою нацистської ідеології...»

Із звідомлення особливої місії Военного Бюро, створеного для скрінінгу цих людей, виходить недвозначно, що вони зголосилися добровільцями для боротьби проти червоної армії, на підставі націоналістичних понять, які ще більше зросли через поведінку советських властей під час ранішої окупації Західньої України за нацистсько-російським договором. Хоча комуністична пропаганда постійно старалася знецінювати їх, як і багатьох інших втікачів, як «квіслінгів» і «військових злочинців», — треба зауважити, що не було винесено специфічних обвинувачень у військових злочинах проти якого-небудь члена із тих груп.

Зрозуміло, що Канадський Жидівський Конгрес /СІС/ тривожився

можливістю допущення одиниць, згодом винних за «воєнні злочини», до Канади. Але його представлення канадському урядові все таки було базоване на дезінформації.

Канадський Жидівський Конгрес твердив, що він має «актуальні документарні проби» про замішання дивізії у воєнні злочини. Коли ж українська канадська спільнота кинула виклик подати докази в часі серпня і вересня 1950 року, то їх не було. Все таки шум, спричинений тоді, так вплинув на кабінет, що він консультувався з Бритійським Форейн Офісом, щоб упевнитись, що дивізія не була нацистською формацією. Бритійці підтвердили, що група не була антисемітська, ані не винна у воєнних злочинах. 25-го вересня 1950 року Кабінет підтвердив своє первісне рішення про допущення членів дивізії до Канади.

До цього дня Канадський Жидівський Конгрес не виставив жодних доказів, що сугерували б, що рішення Кабінету було невідповідним. Постійні повторювання цієї теми і постійне повторювання подібних оскаржень п. Літманом у пресі є радше загадковими.

Іншим більшим і високо сумнівним джерелом тверджень проти дивізії є советська пропагандивна машина. Від закінчення війни советські власті пустили в обіг ряд недокументованих брошурок, які зв'язували існування дивізії з Голокостом. Найновіша з цих брошурок мала заголовок «Вовкулаки СС-ів», В. Стиркула. Жодна наукова праця не могла підтвердити советських тверджень.

Для об'єктивних описів історії дивізії можна звернутися до таких джерельних праць: «Український націоналізм» Джона Армстронга, «Жертви Ялти» Ніколая Толстого, «Німецьке урядування в Росії в 1941-45 рр.» Александра Далліна або «Патріотичні зрадники» Дейвида Лителджана.

На жаль, советська дезінформація продовжує насичувати контрверсії довкола питання, що було розв'язаним ще до 1951 року.

Членство в дивізії ніколи не розглядалося, як причина для сорому. Ці, які жили у Канаді, у ЗСА і Західній Європі, напевно належать до публічної організації п. н. «Братство Ветеранів I-ої Української Національної Армії». Вони стрічаються регулярно, публікують журнал «Вісті Комбатанта» і грають важливу роль у житті спільноти. Така поведінка не є характеристичною для осіб, які втівають від справедливості.

Великі документальні дані, як і усні свідчення показують, що дивізія не могла бути пов'язана із злочинами проти людства. Тому ті, які турбуються ідентифікацією і переслідуванням воєнних злочинців, повинні використати вповні матеріал, який є наготові у канадських архівах і бібліотеках, перед тим, ніж робити безпідставні закиди. Ігнорувати дійсність — означає стати жертвою пропагандивних перекручувань.

Любомир Луцюк з Кінгстону — закінчив докторські студії при Торонтському університеті. Він є авторитетом в ділянці міграції втікачів до Канади після закінчення II-ої Світової війни.

Переклав О. Рожка

МОЛОДЬ БОРОНИТЬ ЮРІЯ ШУХЕВИЧА У ВАШІНГТОНІ

Місце збірки: Синьо-жовтий прапор на тлі Білого Дому у Ляфает Парку.

Молодь приїхала здалену, щоб стати в обороні нерозкаяного Героя.

Вашінгтон (О. Р.) — У п'ятницю, 29-го березня 1985 року, в день народження Юрія Шухевича відбулася у свободолюбивій столиці Вашингтоні успішна демонстрація, зорганізована ТУСМ яку підтримали СУМ, УККА та інші громадські організації. На демонстрацію, помимо робочого дня, прибуло громадянство з Нью-Йорку, Боффало, Детройту, Роквил, Асторії, Клівленду (але не з самого Вашингтону) автобусами, автами, «венами», поїздами. Демонстрація, під доглядом кінної поліції, почалася у Лафает Парку, напроти Білого Дому. О год. 12.30 молодь почала скандувати гасла і обходити парк із національними, сумівськими і американським зор'яним прапорами. Ішли понад 300 учасників із сотнею плякатів в обороні України і Юрія Шухевича, нерозкаяної сліпої жертви московського терору. Сьогодні Юрій, в поневіряному стані та сильний духом, перебуває на засланні в Томській області, пробувши в советських тюрмах і концентраційних таборах та на засланні 33 роки із усіх 52.

Між демонстрантами видніли обличчя заслужених громадських провідників, активних членів СУМ, Пласту, був і Начальний Пластун д-р В. Старосольський, українсько-американські ветерани, політичні в'язні польських, німецьких та советських концентраційних таборів, представники ОЖ ОЧСУ, ООЧСУ, УККА, УНП, Союзу Політичних В'язнів.

Петро Шмігель, студент Оттавського університету і голова ТУСМ, відкрив демнстрацію, висловивши вдовolenня, що молодь активізується в обороні українських нескорених патріотів в Україні. На тлі Білого Дому прозвучав релігійний гимн «Боже Великий». Лінас Коеліс, добрий приятель українців, промовляв першим, показуючи на фактах і зверненнях Білого Дому добру волю уряду президента Регена і зрозуміння української проблематики. Президент Реген, заявив промовець, дав до-каз підтримки українських політичних в'язнів. Коеліс покликався на телеграму президента до ТУСМ, в якій він заявив, що «Такі в'язні як Юрій Шухевич зміцнюють нашу віру в остаточну перемогу людського духу над тиранією», та звернення Президента з нагоди минулорічного Тижня Поневолених народів. Але представник Білого Дому заявив присутнім, що вислід дальшої боротьби залежатиме від нас і від нашої постави до проблем, і тому закликав підтримувати політику президента Регена в обороні перед комуністичною загрозою не тільки від ССРСР, але також у Південній Америці. Л. Коеліс в прикінцевім зверненні до молоді висловив своє глибоке переконання, що Юрій Шухевич буде вільний, буде вільна і Україна! — на що молодь зареагувала бурхливими оплесками.

Ще промовляли: Петро Шмігель, Михайло Галатин, Мирон Василик і Уляна Юрків. П. Шмігель зупинився на причинах, чому молодь вважає справу Юрія своєю справою. ТУСМ боронить Юрія вже понад 10 років. Він пригадав присутнім, що Юрій не єдина жертва московського терору — ще інші мучаться і караються в тюрмах і засланнях, є важко хворими Стус, Лук'яненко та пригадав словами Василя Симоненка вартість України для переслідуваних: «Україно, ти моя молитва».

М. Галатин виголосив довше слово про Юрія, як сина Тараса Чупринки, нав'язуючи до тягlosti поколінь в боротьбі за державність.

Промовляє Л. Коеліс, представник Білого Дому. Біля портрету Юрія — Тарас Гна-тишин, секретар ТУСМ-у.

Серед демонстрантів кол. в'язні німецьких концтаборів...

Уляна Юрків з Детройту зачитала привіт від нового президента Демократичної партії, з підтримкою справи Юрія і принципів демократичної спільноти та за збереження особистих прав Людини, переслідування яких є наявним злочином.

Відспівавши національний гімн, молодь рушила ескортована моторизованою поліцією, в напрямі советської амбасад. Одначе на вулиці «Н», біля летунських ліній ТВА і ЮСА, поліція створила кордон і не допустила демонстрантів ближче, ніж 500 фітів до советської амбасад. Та знайшлися смільчаки, які знайшли спосіб — і поставали біля залізної брами советської амбасад, в якій панував великий рух. Вони притягали на себе увагу перехожих американців. Поліція заарештувала десятеро демонстрантів. Їхнім оборонцем є адвокат Пол Каменар. Після списання протоколу останнього заарештованого випустила поліція о год. 10-й вечора.

Демонстрація молоді в робочий день викликала зацікавлення столичної преси: «Вашінгтон Пост», «Смітсоніан», «Франс Прес», «Голос Америки», «Нью-Йорк Сіті Трибюн» прислали своїх кореспондентів.

З української преси, на жаль, був присутній лише представник «Національної Трибуни». Було б побажаним, щоб виступи молоді викликали більше зацікавлення української преси, з більшими фінансовими спроможностями...

Студенти добре підготувалися до цього виступу. Видрукували дбайливо підготований матеріал про Юрія Шухевича — книжечку на 24 сторінок та летючки. Студенти дістали підтримку Білого Дому. Ще більше — молодь доказала, що в будній день у Вашингтоні можна зорганізувати ударну і вдалу акцію в обороні Юрія Шухевича. Посилена діяльність нашої організованої молоді викликає симпатію у всього українського громадянства.

Тим часом група молоді перед советською місією вчинила протест «сит-ин»: до перших кількох одиниць почали прилучуватися з окликами «Фрі Юкрейн!», «Фрі Юрій Шухевич!» нові одиниці з-поміж студентів і заслужених працівників на громадській ниві. Біля 15-20 осіб сіли напроти советського посольства і на вимоги поліції не реагували. Тоді поліція перенесла або попроварила присутніх до поліційної станиці. Заарештованих оскаржено в гаморі і за спротив поліції при арешті. Швидко з'явився адвокат д-р Аскольд Лозинський, який з властями полагоджував легальні справи. На 26-го квітня визначено суд для заарештованих.

Демонстрація, яка відбулася при кінці тижня, була спонтанним виявом протесту молоді і вказівкою, що треба більше таких акцій, вчасно підготованих, для викривання московських дезінформацій, які Москва хотіла посіяти шляхом візити квіслінга Щербицького.

Акція вдалася: вона показала, що молодь і громада реагує вчасно й ударно на антиукраїнські вияви.

О. Р.

Частина учасників співає релігійний гімн «Боже Великий».

Тусмівці і Сумівці в мовчазному протесті перед совєтською амбасадю і Вашингтоні.

МОЛОДЬ В НЬЮ-ЙОРКУ ДЕМОНСТРУВАЛА ПРОТИ КВІСЛІНҐА ЩЕРБИЦЬКОГО

Нью-Йорк. — У п'ятницю, 8-го березня 1985 року Товариство Української Студіюючої Молоді ім. Міхновського, ТУСМ, зорганізувало демонстрацію, щоб заявити під советською місією, на якій для обману американців повівали «українські» червоно-блакитні кольори — що Щербицький — це московський вислужник і що Україна поневолена та не є жодною «союзною республікою».

Понад сотня демонстрантів зішлися о 18-й годині вечора і, розгорнувши плякати, почали на 67-й вулиці і Лексінгтон авеню, під охороною поліції, мирне пікетування. Молодь скандувала антимосковські гасла, які схвалювали перехожі американці. Українцям радо допомагала татарська активістка з плякатом у руці.

«Кого ми хочемо?» — вигукував на повний голос студент-тусмівець, а йому луною відповідали присутні громовим: «Щербицького!». Потім студент запитував — «Якого?». А громада одностайно і громовицею відгукувалася «Мертвого!». За 28 місяців Москва поховала вже третього з черги «генераліссімуса».

Після двогодинного вигукування гасел в обороні національних і людських прав України і Юрія Шухевича, в обороні якого видніло найбільше плякатів, — почалися промови студентських провідників. Петро Шмігель говорив про колоніальне положення України, забріханість і дволичність Щербицького, який за усмішкою «мирної» делегації приховує свої криваві порядки в Україні. Подібне слово виголосив Микола Грицков'ян, пригадуючи про долю Юрія і московську жорстокість. Студентка, член ТУСМ-у і сумівка Ліда Микитин (більшість присутніх були студенти і сумівці) зачитала привіт президента Регена — телеграму солідарності з українськими політичними в'язнями. На знак протесту проти московського свавілля в Україні, спалено опудало — символічне зображення Щербицького, і червону плахту-прапор.

Між присутніми молодими ентузіястами можна було зауважити і старших громадських діячів, голів різних відділів ООЧСУ, УНКА, СУСТА, СУМ, Екзекутиви УНКА, УБС і громадян, які вважали своїм обов'язком висловити своє обурення з приводу приїзду Щербицького, що залізним п'ястком тримає Україну на догоду Москві, як русифікатор число перше.

Були присутні репортери різних часописів: «Голос Америки» вислав свого представника, «Нью-Йорк Сіті Трибюн», телеграфічна агенція ЮПіАй, і навіть ворожа до нас преса із соціалістичного табору прислала обсерватора («Преса робітника»), але він скоро захопився, почувши не дуже звичні для свого уха кличі, і зник.

Студенти, відспівавши національний гімн та «Не пора», далі скандували свої кличі.

Ідеологічні Темі

Марко Боєслав

ЗА СОБОРНИЙ МОНОЛІТ

У нас багато пишеться, багато говориться про соборність, але, коли приходиться реалізувати її в буденному житті, то тут щось не все в порядку. Проклятий Збруч, замість висихати, а він поглиблюється. Брак єдності й любови в українському народі — це вже сьогодні не національний прогріх, а національний злочин. Цей розбрат люто мстився й мститься на нас, та історія нічого нас не навчила.

Правда те, що наші вороги доконували цілі століття, нелегко нам знищити за кілька чи кільканадцять місяців. Але цілий український народ мусить доложити навіть надлюдських зусиль, щоб раз на все зникли всякі збручанські, сокальські кордони, лінія Керзона та їм подібні габнебні перегороди.

Політичні кордони є великою трагедією українського народу. Але ще більшою трагедією українського народу є духові кордони, що їх всякими найпідлішими методами витворили вороги.

Наші Визвольні Змагання в 1917-21 рр. покінчилися тому так трагічно, що не було одної спільної дії проти ворогів. Діти одної Матері-України в багатьох випадках не могли знайти одної спільної мови. В нас було дві психіки — гарячо-непогамована придніпряньська й загумінково-зарозуміла галицька.

Очевидно, це наслідки довголітньої неволі. Кожний займанець старався вщепити в українську душу свої щонайгірші прикмети. Москалі прищепили українцям свою непогамовану розперезаність, поляки — свою глупу шляхетську зарозумілість, румуни — свою продажність, чехи — свій швейкізм. Розуміється, та частина українців, під яким окупантом знаходилася, тим і заразилася.

Ми, українці, мусимо доложити всіх зусиль, щоб знову віднайти себе — відродити душу предків. У всіх нас мусить бути одна душа, хоробра, чесна, жертвенна, свідомо свого «Я», ніколи незламна, гостинна, чула на братнє й чуже горе та витривала.

Відколи історія викинула український народ на історичну арену, такого горя, як тепер, він ще не переживав. Сталінському деспотизмові немає рівного в історії людства. Де шукати нам рятунку? Наш рятунок тільки в нас самих.

Надії на когось, що допоможе нам, вже не раз завели нас і в майбутньому можуть завести. Віра у власні сили народу — це найкраща запорука визволення.

Історія доказує, що навіть і малі народи, в яких була віра у власні сили, єдність, солідарність і вели боротьбу — визволилися.

Ми, українці, — народ великий, народ, що має славу історичну традицію. Чи ж не сором нам бути погноєм для чужих імперіялізмів, бути молодшим братом для тих, що цілих 400 літ пізніше вийшли на історичну арену? Не сором нам пхнути з голоду в найкращому в світі чорноземі тоді, як нашим хлібом сталінська кліка годує своїх клієнтів по всіх державах цілого світа?

Це горе, що зустрінуло нас сьогодні, хай буде поштовхом до якнайбільшої братньої любови всіх українців, на якому клаптикові землі ми не находилися б. Ми запитаймо себе: що найбільше стоїть на перешкоді нашої якнайтіснішої єдності та національної солідарности? Оці саме наші хиби, що їх набули ми від наїзників (про них ми вже згадували), найбільше нас роз'єднують.

Ось, наприклад: українець зі СУЗ недолюблює українця з Галичини за його зарозумілість. Українець із Галичини недолюблює українця зі СУЗ за його розгубленість. А тепер розглянемо добре причини цього глупого недолюблвання. Отже: вилазить, як шило з мішка, вороже зіпсуття. Віки неволі залишили в нашій душі залишки ворожого зіпсуття, що наче марево прокляття переслідує нас на кожному кроці нашого буденного життя.

Невже ж ради добра України ми не можемо позбутися цього ворожого зіпсуття. Чи ж воно має стояти на перешкоді нашій гарячій братній любові, єдності та солідарності? Ні! Ми народ великих предків зуміємо задля загального добра виректися своїх глупих загумінкових амбіцій. Ми зуміємо брат із братом договоритися, вирозуміти один одного. Ми будемо викорінювати залишки ворожого зіпсуття, але не недолюблванням один одного за лихі навички, але в чесний спосіб звертаймо один другому увагу.

Перед у цьому повинна вести свідома частина українського громадянства. Навіть, коли треба в ім'я добра національної справи свідомішій частині українського суспільства поступитися в дечому цій менше національно свідомій частині, то це перша частина повинна, а навіть мусить це зробити. Коли хочемо на правду всі українці бути твердим національним монолітом, то мусимо раз на все позбутися тої глупої зарозумілості та чваньковості. Цим найбільше грішать західні українці.

Доля всім українцям була мачухою. То все таки, ніде правди діти, українці в Галичині мали більше свободи національного розвитку, як українці в Східній Україні. Тому-то національна свідомість в Галичині стоїть вище як у Східній Україні. Це найтяжче лихоліття, що українці-галичани переносять п'ять літ, то придніпрянці переносять його вже цілих тридцять років. Що винен юнак чи юначка зі Східної України, що їх виховали на советських громадян, а не на свідомих українців? Чи ця національна не-свідомість української східної молоді має бути причиною до того, що західна українська молодь може уважати себе за щось вищого і дивитися згори на своїх братів-ровесників з-над Дніпра? Це було б глупством. Та, на жаль, так у багатьох випадках діється.

Коли таке діється між молоддю (хоч і цього не сміє бути), то можемо це ще брати на карб молодечої нерозважності. Але коли це діється й між старшими, то це нічого іншого, як злочин. Таким поступу-

ванням далеко не задемо.

Тому б'ємо на алярм: Схаменіться ви всі, що робите прірву між східними і західними українцями. Пам'ятайте, що до цього підштовхує вас ворог. Йому на руку розбрат між українцями. Горе тому, що буде сліпим знаряддям в руках ворога. Він стягне на себе й на своїх нащадків п'ятно зрадника.

Перейдімо від фраз про Соборність до здійснювання цієї великої ідеї в буденному житті.

Від чого ж починати це здійснювання великого ідеалу Соборності? Годі відповісти на це важке питання одним реченням. Тому кину під розвагу кілька думок.

В першу чергу треба нам, українцям, головно західним (у східних українців ця прикмета є), відродити нашу стару традиційну українську щирість. Вправді, ворог своєю величезною агентурою примушує нас бути нещирими, але всупереч всьому в нас мусить бути братня щирість. Великі промови й маніфестаційні заяви, ні великі статті в пресі, ані навіть цілі томи не зближать до себе українців у цілому світі так, як братнє гаряче, щире серце. Особливо тепла щирість у терпінні не лиш з'єднує, але прямо приковує людей до себе.

Тож у всяких буденних злиднях, потребах спішімо брат братові на допомогу. Хай раз на завжди зникне з-поміж нас, братів-українців (підкреслюю, де вони не находилися б: чи в Україні, чи десь далеко на еміграції, чи засланні), обман, скупість, грубошкурництво і захланність.

У допомозі братові ви знайдете на правду велике духове задоволення. Як щасливо чується тоді людина, коли зробить щось доброго другому. А, з другої сторони, яку пошану й любов відчуває потребуєчий до тої людини, що стала йому в пригоді.

Скажіть, чи це не розпалює національних пристрастей братньої любови? Чи з цієї любови не родиться героїзм і самопосягання? А чи героїзм і посвята не є найголовнішими передумовами визволення!

Тож хай наше щире серце б'ється тільки для наших єдинокровних братів-українців. Нераз аж сором слухати, аж серце розривається з розпуки, як чується, що українці в рідному краї чи десь далеко на засланні, чи на еміграції гризуться між собою. Чому це так? Чи територіяльна амбіція, партія, політичні переконання це щось важнішого, як зов рідної української крові, як голос поляглих борців за волю України, як добро святої Матері-України? Чи партійні амбіції, чи жадоба провідництва мають приводити до нашого національного розбрату? Скажіть! А терпіння мільйонів наших рідних братів у ворожій неволі, а слюзи сиріт, а стогін мучених у ворожих тюрмах та на засланні на жорстоких просторах Сибіру ваших батьків і матерів, а зневага рідної Історії, традиції, національної чести та гідності не ранили вашого серця? Чи не краще розпалити своє серце гнівом до відвічного ката, як носити цей гнів, мов люту гадину, в серці до своїх рідних братів тільки за те, що вони є інших політичних переконань, як ви?

Ох, українці, українці! Схаменіться! Та вже наш великий гетьман Іван Мазепа писав:

*»Нема ж любови, нема ж згоди
Од Жовтої взявши Води.
През незгоду всі пропали,
Самі себе звоювали.«*

Чи ж не правда? Чи свари й національний розбрат не були й сьогодні не є нашим найбільшим ворогом? Де ж наш провідний патріотизм? Де ж наше розуміння до поваги хвилі? Та ж уже маленькі народи та різні кольоніальні народи виборюють собі національні держави. Та ж уже навіть менше культурно розвинені народи, а навіть племена об'єдналися в ім'я своїх національних інтересів, а ми? Де ж наша українська держава? Чому наше українське ім'я так могутньо не гомонить у світі, як воно повинно гомоніти, як воно цього достойне?

В ім'я пролітої крові мільйонів борців, в ім'я катованих мільйонів рідних братів, в ім'я славного минулого України, в ім'я скорого збудування Української Самостійної Соборної Держави кличемо вас усіх, у кого б'ється у грудях щире українське серце і вас усіх, у кого десь у глибинах серця відзивається зов рідної української крові, полюбімо брат брата, віддаймо брат братові наше щире українське серце, помагаймо брат братові в його недолі, боронімо брат брата! В ім'я братньої любови, в ім'я Волі України зненавидімо ворога — кремлівського дикого сатрапа, московсько-большевицького імперіяліста та весь той бруд, що ним забрудив він нашу українську культуру та наше українське серце й душу. В ім'я Майбутнього України, в ім'я нашого правдивого щирого з'єднання усіх братів-українців в Україні й на всіх далеких просторах світа запалімо своє українське серце й гарячу душу ще більшим гнівом до московсько-большевицького окупанта зате, що він є причиною нашого національного розбрату! Це Москва споконвіку посилює між нами, українцями, братні міжусобиці. Це ворожа Москва створила між нами, єдинокровними братами-українцями, духові кордони. Це Москва розбила наш національний соборний моноліт, поробивши з нас провінціональних, загумінкових «патріотів».

Тож ще раз кличемо вас усіх українців на світі словами нашого Великого Пророка Тараса Шевченка:

»Єднайтеся, братайтеся!«

Хай не буде нам байдуже й те, що є багато українців, які внаслідок ворожого виховання або терору затратили свою національну свідомість. Через цю національну несвідомість пропадає нам дуже багато людей. Одні тільки асимілюються з ворожим населенням і стають байдужими до української справи, а другі переходять у ворожий табір і стають активними ворогами українського народу.

Тому обов'язком кожного національно свідомого українця, при помочі різних, можливих у нашій большевицькій дійсності методів, освідомлювати національно своє оточення. Хоч у сьогоднішніх диких обставинах може це до певної міри є корисне, але нам рішуче не вільно бути замкненими самим в собі. Коли вимагається посвяти від воїна, то чому не маємо вимагати посвяти від кожного цивільного українця? Чого ж ми маємо боятися сказати кожному одверто: Я ук-

раїнець і хочу лиш Україні служити. Ти теж українець, тож будь вірний її крові, традиціям, мові, звичаям та обичаям і боротьбі за її честь, славу і волю.

Знаємо з історії і з досвіду, що до великих діл — тобто до будови рідної держави — треба ідейних людей. Але, щоб у людей була ідейність, треба конечно національної свідомости. Кожному національно свідомому українцеві треба бути апостолом національної свідомости. У буденних розмовах треба викривати большевицьку брехню та їх фальшування української історії, літератури й культури. Українській східній молоді треба показати правий життєвий шлях та освідомленням штовхнути її на шлях боротьби з московсько-большевицьким наїзником. Методів і нагод до цього освідомлення є багато, лише треба хотіти їх використати. Правдивий українець-патріот усе найде спосіб служіння українській справі. Тільки лінтяй-паразит усюди бачить самі колоди та неможливість працювати для добра України.

Не маловажною справою у зближенні східних і західних українців є подружні зв'язки. При цьому слід зробити одну заввагу. В наших західно-українських селах завівся такий шаблон, що всіх людей, що приїхали зі Сходу, називають «советами». Бувають нераз випадки, що українець зі СУЗ, до речі гарна людина, хоче оженитися з україркою зі ЗУЗ. Хоч даний молодець і подобається їй, але вона не хоче вийти за нього заміж, бо він «совет». Або бувають випадки, що наші дівчата чи хлопці взагалі не звертають уваги на національність і женяться з чужинцями.

Отже, нам треба зробити з цього правильний висновок. Належить відрізнити українців зі Сходу від чужинців. Українців зі Східніх Земель нам не вільно називати «советами». З українцями чи з українками зі СУЗ, очевидно з чесними, дораджуємо й треба подружуватися.

У відношенні до чужинців ми не хочемо бути шовіністами, але жодний українець чи україрка, без огляду, звідкіля вони не походили б, не повинні подружуватися з чужинцями, бо це грозить нам денационалізацією.

При цьому треба всім українцям знати, що ворогові не подобаються подружні зв'язки східних українців зі західними українцями. Тому він старається перешкодити цьому. Але свою роботу веде він так, щоби мати з цього подвійну користь. Очевидно, ця робота належить до мґб.

Як же мґб робить своє мерзотне діло? Ось як. Бувають часто випадки, що мґб підсилає свого агента до дівчини або противно, агентку до хлопця й наказує їм подружуватися. При помочі подружжя ворог хоче витягати всякі конфідеційні відомості про українське підпілля та про цивільних людей. Отже, з таких подруж він має подвійну користь. По-перше, він має відомості, а по-друге, цим він старається впнути недовіря українців до ось таких подруж між східними й західними українцями. Отже, єдиний кат пече відразу дві печені при одному вогні.

Тож нам треба бути обережними при цьому, але ця хамська ворожа затія нег. сміє перешкодити нам, українцям, у ще тіснішому братанні східних і західних українців при помочі подружніх зв'язків.

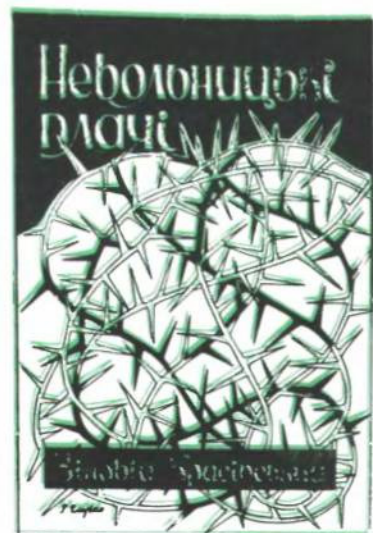
Важне слово у зближуванні східних і західних українців за українською молоддю. Хлопці й дівчата Східних і Західних Українських Земель дуже часто вчаться в одній школі. Де ж можна якнайкраще заприятелюватися, як у шкільній лавці? Великий національний злочин робить той молодець чи дівчина, що бокує від своїх друзів зі східних областей України, або противно. Так само мається справа у війську та у всяких верстатах чи заводах праці. Де лиш українська молодь Східних і Західних Українських Земель не стрічалася б, там мусить бути братерство, солідарність й щира братня любов.

Українська Молоде — Цвіте й Надіє України, пам'ятай, що немає двох Україн, тільки одна! Знай, що немає двох чи більше українських народів, тільки один. Тож і Ти, Українська Молоде, мусиш бути тільки одна, але така, якою хоче бачити Тебе Україна — національно свідомою, гордою, патріотичною, братерською, жертвенною, хороброю та чесною!

Розуміється, є ще багато інших способів, що можуть допомогти нам створити з українського народу один твердий цемент, що його жодний ворог не розіб'є. Але й наведені тут думки можуть багато допомогти нам усім українцям об'єднатися гарячою братньою любов'ю та злитися в один соборний моноліт. До цього не треба дуже багато зусиль, лише зрозуміння і доброї волі.

Тож від слів перейдімо до діл. Національна єдність, солідарність і гаряча братня любов українського народу хай стануть святим законом для всіх 50-мільйонів українців! — Геть збручанський духовий кордон! Геть братній роздор і свари! Україна понад все! — хай стануть все-національними українськими лозунгами сьогоднішнього так важного вирішального часу. Хай слово «Соборність» не буде тільки книжковою фразою, але щоденним хлібом та правдивою ідеєю наших буднів!

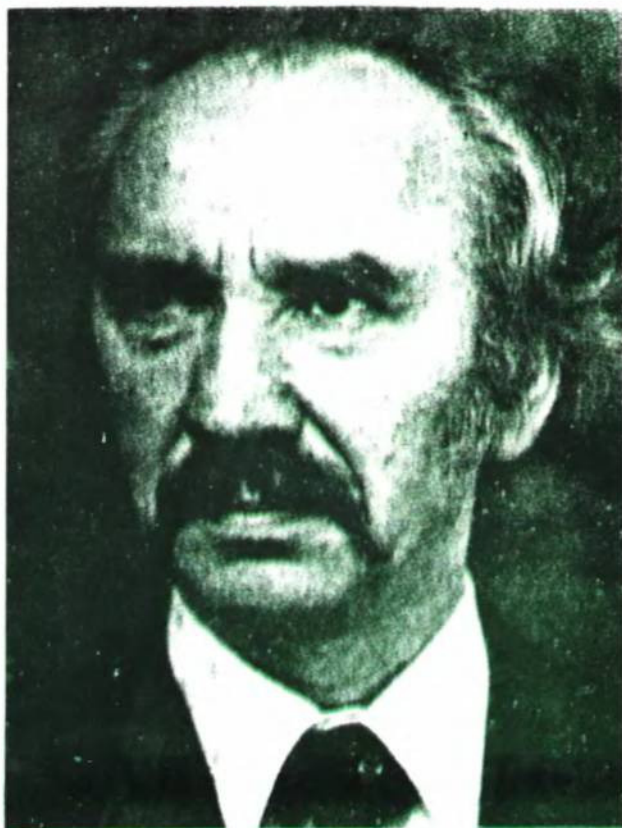
Україна, у травні 1948 року.

Поезія · Проза

НЕВОЛЬ НИЦЬКІ ПЛАЧІ

Зіновій Красівський: «Невольницькі плачі». Передмова Святослава Караванського. Видавництво «Література і мистецтво», 1984, Брюссель, 144 стор. Обкладинка Ростислава Глуква.

Ірина Калинець у листі писала: «Немає політичних таборів без українців. Немає російської імперії без українців. Немає боротьби за російську імперію чи проти неї без українських героїв, мучеників, без українських запроданців. І коли із сусідньої камери задиханий хрипкий голос кричить: «Хлопці, передайте на волю, що я помер за вільну Україну!», тоді почуєш дихання тисячолітньої нації, яка любить і ненавидить, бунтується і надіється, зраджує і карає, нічого не забуває і творить чудові пісні. Тими словами схоплений зміст збірки Зіновія Красівського «Невольницькі плачі»,».

Роджений 12 листопада 1929 року в селі Витвиці, на Івано-Франківщині, молодий юнак перейшов через польську, німецьку, згодом московську окупації. Роки науки відзначилися атмосферою великого національного піднесення українського народу й це вирішально замаркувало його світогляд.

Після закінчення середньої школи аж до першого арешту в 1949 р., він перебуває на нелегальному становищі у Львові. Засуджений на 5 років тюрми і пожиттєве заслання, амнестований у 1953 році і засланий етапом в шахти в Караганду, де в 1957 році стає інвалідом.

Від 1957 до 1962 рр., з великими перебоями і труднощами, студіює філософію на Львівському університеті, а теж співпрацює в бібліографічному відділі Львівської наукової бібліотеки.

У 1964 році стає членом підпільного Українського Національного Фронту (УНФ) і є співавтором його програмових документів «Тактика УНФ» та журналу «Воля і Батьківщина». У той час написав історичний роман «Байда» і збірку віршів «Месник».

Разом із групою товаришів, його поновно арештують в 1967 році за участь в УНФ і засуджують на 17 років ув'язнення, таборів і заслання. За збірку віршів «Невольницькі плачі» і поему «Тріумф Сатани», що їх Красівський написав у Владімірській тюрмі, його відсилають у 1972 році до спеціальної психіатричної лікарні в Смоленську, а потім у Львові й Бережниці, де перебував аж до звільнення в липні 1978 р.

12 березня 1980 року його знову арештують і без суду засилають на Сибір для відбуття решти засуду з 1967 року на 5 років і 8 місяців, де перебуває донині.

«Невольницькі плачі» присвячені Борцям за волю України. І хоч лірика Красівського виявляє глибокі особисті почуття, вона є відлунням національних і високоетичних людських ідеалів.

У вірші «Літа», писаних для жінок політв'язнів, він заповідає:

*»Вберу на себе чорний плащ
Й піду скорботний в даль багряну
Через страждання, муки, плач,
Через відкриту в серці рану«.*

Йти через жалобу і біль в даль багряну — це дороговказ для тих, які переборюють себе серед скрайніх обставин і гідно ставляться супроти випробування ворожим насиллям.

Він утратив усе, його дорога простелена смертю і розпукою. У вірші «Дружина лоба» поет утотожнює дружину з долею сумною, бо

*»Я у неволі, а ти у ярмі,
Обох нас додзьобують люті шуліки.
Нашіптує морок тюремний мені:
Навіки! Навіки! Навіки!«*

Батько згинув на засланні: «О, Господи! Хіба я ессе homo?» Крик душі, що лиш з Богом знаходить співрозмову. Мама й досі гибіє на засланні, її присвячений «мій біль». Там мама стає віддзеркаленням України:

*»Вітчизно на хресті!
Замучена!
Розп'ята!
З усіх терпінь, з усіх могил хрести
Ідуть мій біль на собі розпинати«.*

Його брат Євстахій утратив життя за Українську незалежність в УПА «Кривава пляма упала мені на пам'ять – І ні забуття, і ні життя». Ті слова заключають вірш «Бандера» і показують, що національна свідомість З. Красівського була хрищеною кров'ю його найближчого – брата.

Тематику Красівського можна розділити на релігійні мотиви, як «Благословенна», «Молитва», «Юда», «Притча», «Месія»; на історичні мотиви, серед яких слід відмітити «Тренос України», «Моя княгиня Ярославно», «Маруся Богуславка», «Мазепа», «Наливайко»; на загальнолюдські мотиви, в патетичному вірші «Людство», він скандує:

*«Аміль. Забрало людям молитов,...
Хіба осягнеш нині ситим шлунком,
Де воля, правда, істина, любов?»*

і тим задурманеним прагматизмом він ставить у протипагу приклад Левка Лук'яненка, порівнюючи його до Прометея й до Сізіра. До тих, хто пробивав сферу абсурду і тим задурманеним прагматизмом.

Автобіографічний «Фінал» дає уяву про глибину, про інтенсивність пережиття поета:

*«Я полум'ям згорів»,...
Я спини не зігнув.
Нехай відрікся світ,
Злякалися брати,
Хай зрадила дружина –
Я як людина жив!
Я у бою упав!
Я знав за що загину».*

Він не став рабом московського диктату, як його колеги з Спілки Українських Письменників. Ні! Він заговорив боєм душі і його кров'ю залиті сльози викресали слова правди і пророцтва.

Переживши шлях велетнів, він удостоївся промовити за Шевченком:

*«Годі! Доволі!
Прокляті тирані!
Гряде на вас кара!
Розплата!
Суд!
Чуєте, з брязкотом рвуться кайдани,
Встає за свободу пригноблений люд».*

У післяслові «До читача» Зіновій Красівський яскраво описує націоналістичний ґрунт, на якому виросла його свідомість і обстоює за живучістю власної сили і за довір'ям до неї, саме у визвольній боротьбі. Поет і лицар. Готов за ідею згинути. Щоб запевнити її майбутність. Ось клейнод сучасної української поезії!

Зірка М.

МАКУХ

Іванові Кандибі

(7 листопада 1968 року під час державних урочистостей в Києві на Хрещатику спалив себе на знак протесту).

— ДА ЗДРА-В-СТВУ-ЕТ! СЛА-ВА!

УР-РА! ХАЙ ЖИ-ВЕ!

ХРЕЩАТИК ГУДЕ Й СПЛИВАЄ РІКОЮ.

ХРЕЩАТИК ВИРУЄ. ТРИБУНА РЕВЕ,

ОБПЕРШИТЬ НА ПРАПОР КРИВАВИЙ РУКОЮ.

»ЯК ТІСНО! ЯК ДУШНО! ЯК МЛОСНО ВІД ФРАЗ

НЕНАЧЕ ЗА ГОРЛО СТИСКАЮТЬ РУКАМИ...

КОЛИШЕ ЮРМОЮ ОТАРНИЙ ЕКСТАЗ...

У ДУШУ ПЛЮЮТЬ І ТОЛОЧАТЬ НОГАМИ.

— ... УР-РА!

ЛЮДОЖЕРИ! ВАМПИРИ! КАТИ!

КРИЧИТЬ ІЗ МОГИЛ НА ЧОТИРИ СВІТИ

І КЛИЧЕ НА ГОЛОВИ ВАШІ ПРОКЛЯТТЯ.

... ДА ЗДРА-АВ-СТВУ-ЕТ!

ВПАЛО НА ОЗНАК ЖИТТЯ

ПІДКОШЕНЕ ПІДЛО ГОЛОДНОЮ СМЕРТЮ

І ТОПЧЕТЬСЯ, ТОПЧЕСЬ ПО НІМ ЗАБУТТЯ,

ТА ПАМ'ЯТЬ ЖИВА НЕ ВОЛІЄ ПОМЕРТИ.

— ... УР-РА!

НАЖЛОКТАЛИСЯ КРОВІ І СЛІЗ.

В ХМЕЛЮ ВІД КОРИТА, ГОРІЛКИ ТА ПОТУ.

ІДУТЬ І ЖЕНУТЬ БАРАНІВ НА ЗАРІЗ...

БЕЗЛИКА, НІКЧЕМНА, ПРОДАЖНА СВОЛОТА».

ДА ЗДРАВСТВУЕТ — ЩО?

МРАКОБІССЯ І ГНІТ?

УРА — ЗА КОГО? ЗА ЧУЖИНЦЯ-ТИРАНА?

НІ, ВИРВЕТЬСЯ З ВАШОГО ЗАШМОРГА СВІТ!

ПРОЗРІЄ НАРОД І ЗА ВОЛЮ ПОВСТАНЕ!

ДОН КІХОТ

Ярославіві Лесіву

ЯК ГІРКО.

ЖАЛЬ.

ЗАТОПТАНІ В ПИЛЮЗІ
 МІЙ ЯСНИЙ МЕЧ, МІЙ ПАНЦІР, МІЙ ШОЛОМ.
 І МІРАЖІ НЕЗДІЙСНЕНИХ ІЛЮЗІЙ —
 НЕМОВ НІЧОГО ТОГО Й НЕ БУЛО.

МОЯ ЛЮБОВ!

ПРЕКРАСНА ДУЛЬЦІНЕЯ!

ПОЛИН І МЕД...

ВІТРАМИ ЗАМЕЛО

МОЇ СТЕЖКИ, ПРОТОПТАНІ ЗА НЕЮ —
 А МОЖЕ ТОГО ВСЬОГО Й НЕ БУЛО?

А РОСІНАНТ?

ВИДЗВОНЮЮТЬ КОПИТА,
 КРИЛАТА СЛАВА ЛИНЕ ПО СЛЦДАХ,
 А ДЕСЬ В СТЕПУ НАД ВОРОГОМ РОЗБИТИМ
 ВИСОКО В НЕБІ В'ЄТЬСЯ ЧОРНИЙ ПТАХ.

А САНЧО ПАНСА!

ПОДВИГИ!

ПОХОДИ!

А НА КОНІ, ПРАВИЦІ ГОРДИЙ ЖЕСТ
 І РОЗСТУПАЮТЬСЯ УСІ НАРОДИ
 І ВСЮДИ ЛИНЕ: ПРАВДА!

ВОЛЯ!

ЧЕСТЬ!

ПОЗАДУ ВСЕ. УЖЕ НЕМА ІЛЮЗІЙ.
 В ДУРДОМІ Я. ПОВОЛІ ДУМКА МРЕ,
 МІЙ РОСІНАНТ ЯК ВІН ГИБІЄ В ПЛУЗІ,
 А САНЧО ПАНСА З МЕНЕ ЛАХА ДРЕ.

МОВЛЯВ, НЕВМИТА ДІВКА ДУЛЬЦІНЕЯ,
 МОЇ БОЇ — ОТАРИ, ВІТРЯКИ...

УСЕ НА СМІХ ІЗ ПРИМХИ МІГУЕЛЯ,
 НА ГЛУМ З ЙОГО ЛУКАВОЇ РУКИ.

І ВЖЕ ЛУНАЄ РЕГІТ ПО ЕВРОПІ...
 НЕ СПІВЧУТТЯ, НЕ БІЛЬ, А ТІЛЬКИ СМІХ...
 Я Ж ТІЛЬКИ ЙШОВ ЗА СВОЇМ ГОРОСКОПОМ
 І НЕ ОБ СВІЙ, ОБ ВАШ СПІТКНУВСЬ ПОРІГ.

Я ЙШОВ, А ВИ ТРЯСЛИСЯ НАД МОШНОЮ
 ТА ІЗ ЗАДВІРКІВ, З ПІД ЧУЖИХ ВОРІТ
 В ЗЛОБІ НІКЧЕМНІЙ ГНАЛИ ЗА МНОЮ,
 НАПХАВШИ ЇДЛОМ ДУШУ І ЖИВИТ.

Я ЙШОВ. ШОВ БЕЗ СУМНІВІВ І СТРАХУ
 ЛИШЕНЬ БИ З ЧЕСТЮ Й ГІДНІСТЮ ДІЙТИ,
 А ВИ ТЯГЛИ ТАКИХ ЯК Я НА ПЛАХУ
 Й СМІЄТЕСЬ З НАС ДО СЛІЗ, ДО ХРИПОТИ.

Я ЙШОВ! ТА ДЕ ВАМ НИЦІМ ЗРОЗУМІТИ
 ПАДЕ БЕЗ ЧАСУ В ПОДВИГАХ ГЕРОЙ
 ТА СМЕРТЬ ЙОГО НАЩАДКІВ БУДЕ ГРІТИ
 І НЕ ПОГАСНЕ ДУХУ АНАЛОЙ.

Я ЗНАЮ – ПОМРЕТЕ ВИ НА ПЕРИНІ!
 ТА НА ПОМИНКИ ЗІЙДЕТЬСЯ НАРОД
 І У ПІСНЯХ ПОЛИНЕ В НЕБО СИНЄ,
 ЩО ЖИВ НА СВІТІ БОЖІМ ДОН КІХОТ!

ГЛАС ВОПЬЮЩИЙ

Я СЕРЦЕ ДО КРОВИ СВОЄ ОБЧІМХАВ
 НА СКОРБНИХ ДОРОГАХ ДО РІДНИХ ПЕНАТІВ.
 ТА ЩО ЦЕ?

ХТО МОЄ ГНІЗДО ЗРУЙНУВАВ?
 МОГИЛИ РОЗРИТІ, ПОПАЛЕНІ ХАТИ.

РЕВЕ, НАЧЕ СМЕРТИ НА СЕБЕ КЛИЧЕ,
 НІМА, ПОСІРІЛА ВІД ГОРЯ РУЇНА...
 І ГОРЬЛЯТЬСЯ МЕРТВОЮ ВТОМОЮ ПЛЕЧІ,
 І МЛЮТЬ У СКОРБНІЙ МОЛИТВІ КОЛІНА.

О! ЗЕМЛЕ МОЯ, ЗАШКАРУБЛА ВІД КРОВИ!
 КОЛИ ЗЛОПОТЯТЬСЯ У ТОБІ ТЕРПІННЯ?!
 КОЛИ ТВОЇ РАНИ, ЯК РАНИ ХРИСТОВІ
 ЗАКРОВОТОЧАТЬ В НАРОДІ СУМЛІННЯМ?!

Б А Н Д Е Р А

*Братові Євстахію,
що віддав своє життя
за українську ідею.*

*У ТЕМРЯВІ, У МОРОЦІ КОНАВ НЕЩАСНИЙ СВІТ
ПІД СКРИП ЯРМА І ТАНЦІ ГІЛЬЙОТИНИ,
А ШАШЛЕМ РОЗ'ІДЖЕНИЙ ЧЕРВОНИЙ МОНОЛІТ
ТЕСАВ НАРОДАМ ЧОРНІ ДОМОВИНИ.*

*ГЕЙ, НАРОДИ, БИЙТЕ В ДЗВОНИ!
РВЕ ТЕМРЯВУ НОЧІ СПОЛОХ.
ЗБОЖЕВОЛІВ ЖАХ ЧЕРВОНИЙ,
ШАЛЕНІЄ ЛЮТИЙ МОЛОХ.*

*В ДВОБОЇ НЕРІВНІМ СХРЕСТИЛИСЬ ШАБЛІ –
ЛУНАТИМЕ СЛАВА ШИРОКО ВІКАМИ!
РОЗТОПТАНЕ СЕРЦЕ ЛЕЖИТЬ НА ЗЕМЛІ,
ПРОКОЛОТЕ СОНЦЕ ШТИКАМИ.*

*СКИПЛАСЬ КРОВ НА ЖОРСТОКИХ РУКАХ,
ЗЕМЛЯ ПРОРОСТАЄ БОЛИГОЛОВОЮ.
ЧЕРВОНОЮ КРОВ'Ю ОБПОСНІЙ ЖАХ
РОЗЛИВСЯ ПО СВІТІ РІКОЮ.*

*ВИСИТЬ НА ПОКУТТІ КРИВАВА СОРОЧКА,
ВГИНАЮТЬСЯ ПЛЕЧІ СВЯТІ САВАОФА.
»О, ГОСПОДИ БОЖЕ!« – ШЕПОЧЕ МАТИ
ВІДПЛАТИ! ВІДПЛАТИ! ВІДПЛАТИ!*

*КРИВАВА ПЛЯМА УПАЛА МЕНІ НА ПАМ'ЯТЬ –
І НІ ЗАБУТТЯ,
І НІ ЖИТТЯ.*

ПРИТЧА

*Іванові Дзюбі, людині,
що відступила, що впала.*

*МЕСІЯ! МЕСІЯ! В ЕКСТАЗІ ГУКАЛИ
Й КИДАЛИ КОНЕВІ ПІД НОГИ ВІНКИ.
ДВОСІЧНІ МЕЧІ ЧОЛОВІКИ КУВАЛИ,
МОЛИЛИСЬ НА НЬОГО В НАДІЇ ЖІНКИ.*

*А ВІН, ПРОСТЯГНУВШИ ПРОРОЧО ДЕСНИЦЮ,
ДО ПРАВДИ ВЕЛИКОЇ КЛИКАВ НАРОД.
ЛУНАЛИ СЛОВА, НАЧЕ ВИКУТІ З КРИЦІ:
— ПРОЗРІТЕ!*

ПОВСТАНЬТЕ!

ДО БОЮ! ВПЕРЕД!

*І ГРІМ ПРОГРИМІВ! РОЗІРВАЛАСЯ БУРЯ...
ПРОВІДНИК НАРОДУ У НІМБІ СВЯТИМ
СТОЇТЬ НА ВЕРШИНІ І ДУМУ ПОХМУРУ
ТАЄМНО ПЛЕКАЄ У СЕРЦІ СВОЇМ.*

*»КУДИ Я ДІЙШОВ? НЕМИНУЧА ПОРАЗКА
МЕНЕ ДОВЕДЕ ДО ТОРТУРНИХ КОЛІС«.
І З ЛЯКУ »МЕСІЯ« ЗУБАМИ ЗАЛЯСКАВ
І ЗРАДУ У ТАБІР ВОРОЖИЙ ПОНІС.*

*А ЗАВТРА КРІЗЬ ТЕМРЯВУ НОЧІ ПРОЗРІЛО
ЯК ТІЛЬКИ ВОРОЖИЙ ЗАГРАВ БАРАБАН.
ІЗ ТИСЯЧУ ТИСЯЧ СЕРДЕЦЬ ЗАНІМІЛО
І ТИСЯЧУ ТИСЯЧ ВІДКРИЛОСЯ РАН.*

ПОВЕРНЕННЯ

*СКІНЧИЛОСЬ. НЕМА ПО КОМАНДІ ПІДЙОМУ.
НЕ МУЛЯЄ ДУШУ ТЮРЕМНИЙ БУШЛАТ.
МАЖОРНИМ РЕФРЕНОМ: ДОДОМУ, ДОДОМУ
ВАГОНИ У СЕРЦІ ЛИШЕНЬ СТУКОТЯТЬ.*

*ЛИШИЛИСЬ ПОЗАДУ ВІДМУЧЕНІ РОКИ;
ХОЛОДНА ІНТА, КОЛИМА І ТАШКЕНТ.
І ТІЛЬКИ У СЕРЦІ ГЛИБОКО-ГЛИБОКО
ЯТРІЄ СТРАШНОЇ СВАВОЛИ БАГНЕТ.*

ЛИШИЛИСЬ ДЕСЬ НА ТЮРЕМНІЙ ДОРОЗІ
 ЧУКОТКА, НОРИЛЬСЬК, ВОРКУТА, ДЖЕЗКАЗГАН,
 ЛИШ ПАМ'ЯТЬ ПРО НИХ, ЯК ЖЕБРАК НА ПОРОЗІ,
 ЯК БІЛЬ ВІД СТАРИХ, НЕЗАГОЄНИХ РАН.

А СЕРЦЕ АЖ РВЕТЬСЯ: ДОДОМУ! ДОДОМУ!
 ОСТАННІЙ СВИСТОК І – РОДИННЕ СЕЛО.
 – ДОБРИДЕНЬ, МІЙ КРАЮ!

ТА ОБРІЙ ЗНАЙОМИЙ
 ЧОГОСЬ ПОХИЛИВ У ЗАЖУРІ ЧОЛО.

ЧОГОСЬ ПОЧОРНІЛА, ЗМАРНІЛА ГОЛИЦЯ
 ТА Й ПОГАР ПРИПАЛА, НЕМОВ ДО ЗЕМЛІ,
 НЕ ТІ ПЕРЕЛАЗИ, СТЕЖКИ ДО КРИНИЦІ,
 НАД НИМИ СТОЯТЬ НЕ ТАКІ ЖУРАВЛІ.

А ЛЮДИ – УЛАМКИ ОДНІ ВІД ГРОМАДИ
 ЯК ТІНІ СНУЮТЬ НА КОЛГОСПНІМ ГУМНІ,
 НЕНАЧЕ БЛАГАЮТЬ НА СЕБЕ ЗАГЛАДИ
 ГОЛОДНІ РЕВУТЬ НА ЛАНАХ ТРУДОДНІ.

В СЕЛІ ДВІ КРАМНИЦІ, ЧОТИРИ БУФЕТИ
 І ДВОПОВЕРХОВИЙ З МАНСАРДОЮ КЛЮБ,
 РИКУН НА СТОВПІ, ЗА ВІКНОМ СТІНГАЗЕТИ,
 З РАЙОНУ ДОВОЗЯТЬ МАШИНОЮ ХЛІБ.

– ДОБРИДЕНЬ!

– ВЕРНУВСЯ? ДАЙ БОЖЕ! ДАЙ БОЖЕ!
 АДИ... – ТА Й РУКАМИ СЕРДЕГА РОЗВІВ.
 ЗЧОРНІЛІ ГОЙДАЛИСЬ В ГОРОДЧИКУ РОЖІ,
 НА ШИБІ КРАЙ НЕБА ЧЕРВОНО ГОРІВ.

– АДИ, РОЗЛЯГЛОСЬ ПОГРЕБОВИСЬКО
 НАПОПЕРЕК СВІТУ!

Виправлення помилки:

В попередньому числі «Авангарду» було помилково приписано поеми «Гонта» і «Сава Чалий» Богданові Лаврі. Ті поеми належать перу Зіновія Красівського.

СПОГАД ПРО ГІТЛЕРІВСЬКИЙ КОНЦТАБІР

Коли приїжджаю до Берген-Бельзен, то кожного разу при тому постає переді мною образ того жахливого концтабору Берген-Бельзен. А історія його така.

У перших місяцях 1943 року в місцевості Берген-Бельзен /провінція Нижня Саксонія/, недалеко від містечка Целле, гітлерівська влада створила концентраційний табір. Спочатку цей табір мав спеціальне призначення, тобто там були такі групи в'язнів:

а/ Наукові фахівці, які під наглядом есесманів працювали над дослідами, що були потрібні гітлерівській владі;

б/ Група спеціалістів шліфування діамантів, яка складалася з голляндських громадян;

в/ Німецькі громадяни, які гітлерівській владі були невігідними, але мали в Америці багатих родичів, а, отже, плянувалося їх вимінити на гроші;

г/ Жиди, німецькі громадяни, які в Першу Світову війну служили в німецькому війську і були нагороджені військовими відзнаками.

На початку свого існування цей табір мав 12000 в'язнів. Комендант цього табору був СС-штурмбанфюрер Гаас. У 1944 році його з цього посту звільнено за те, що він наказав в'язневі-малюреві малювати свій портрет. На місце Гааса поставлено СС-гауптштурмфюрера Йозефа Крамера, який вже з 1934 року був відомий у кацетах: Дахау, Саксенгаузен, Матгаузен, а також Авшвіц. Крамер славився своєю жорстокістю, — садист. Він був одружений із Ельзою Кох, яка була відомою садисткою в жіночих концентраційних таборах.

У 1944 році Гімлер через Швецію провадив переговори у справі обміну жидів на американські автомашини. Тоді до Берген-Бельзен було привезено кілька окремих транспортів жидів. Однак з гітлерівських плянів нічого не вийшло. Все ж таки тоді до кацету Берген-Бельзен почали були звозити в'язнів з різних концтаборів, які були близько фронту. Крамер з цього кацету, який перед ним вважався за «привілейований», зробив кацет для викінчування в'язнів.

Незадовго до приходу англійців до концентраційного табору Берген-Бельзен припроваджено транспорт з кацету Дора, в якому було багато українців. 13-14 квітня англійські фронтові частини з боями наблизилися до тих місцевостей, в яких був розташований кацет Берген-Бельзен. 14 квітня вся команда кацету, разом з усіма вартівими і Крамером на чолі, втекла. Перед вечером до табору прибула валка особових авт фронтових старшин Вермахту. Вони проїхали таборою, все оглянули, кинули кілька пачок сигарет і зникли. Вони побачили жахливу картину тисячів трупів та людських кістяків.

15-го квітня 1945 року німецьке командування Вермахту «Геренгруппе Норд» вислало своїх парламентарів до англійців: полковника панцерних військ Ганса Шмідта, підполк. Богненкампа та військового лікаря. Парламентарів прийняли англійські ген. Тайлор-Байфур і ген. Демсей. В розмові з англійцями старшини Вермахту просили, щоб англійці перебрати в'язнів концентраційного табору Берген-Бельзен. Через кілька годин після тієї розмови до концтабору прибули англійські військові частини. Вони перебрати під свою опіку в'язнів

цього жахливого табору.

Англійською панцерною частиною, яка прибула до концтабору Берген-Бельзен, командував капітан Сінгтон. Він ствердив, що в цьому таборі перебувало напівживих 28000 жінок-в'язнів, 12000 чоловіків і 13000 трупів, яких виснажені в'язні не могли похоронити. Через кілька тижнів із тих виголоднілих і хворих людей померло ще 13000, бо для них уже не було порятунку, такі вони були слабкі. Офіційна статистика подала, що в кацеті Берген-Бельзен загинуло 51000 в'язнів із 40 національностей. Сьогодні на площі, де раніше був кацет, бачимо ряд братських могил, в кожній з яких спочиває по кілька тисяч жертв. Але ніхто не знає, скільки там загинуло українців. Як в'язень концентраційного табору Берген-Бельзен, я знаю, що українців там було багато.

Я пригадую собі наш транспорт з концентраційного табору Дора до кацету Берген-Бельзен. Десять із глибин моєї пам'яті в мене перед очима постав образ кацету Дора. Я не пам'ятаю дати. Це була, мабуть остання неділя березня 1945 року. Весняне сонце своїм промінням щедро веселило долину, в якій стояли, оперезані колочим і наелектризованим дротом з вартовими вишками, дерев'яні бараки гітлерівського концентраційного табору Дора.

Недалеко від мертвої зони я присів і дивився у напрямку міста Нордгавзен. Проти сонця блищав асфальт дороги, яка серпентиною тяглася до міста. По цій дорозі, час від часу, проходили люди, їхали роверами. Серед перехожих були наші брати, насильно привезені сюди з України для важких робіт. Гітлерівські расисти над ними знущалися, однак вони, в порівнянні з нами, в'язнями концтабору, були на волі.

— Ох, воле, воле, чи діждусь тебе? — думав я і дивився на доріжку за колочим дротом. Несподівано до мого вуха доплила мила мелодія зворушливого танга. Зараз, за дротами кацету, в есесівському бараці, де жили двоніг і чотириногі собаки, які нас охороняли й над нами знущалися, хтось слухав з платівки музику — танго.

Думка про волю і мелодію танга полонили всю мою увагу. Але це тривало лише хвилинку. Страшний голод спаралізував надаль всю насолоду мелодії, яка почала приємно відпружувати нерви і проникати в душу.

Затихла мелодія. Далеко на доріжці забіліли дівочі блязки. Дивившись у далечинь, ген, поза дроти концтабору, переді мною почали в уяві виринати весняні картини України. Але ця приємна візія знову скоро зникла, — голод, вартова вишка глибоко ранили мою душу. Дійсність і почуття говорили: »Ти в'язень, призначений на знищення«.

Тишу сколихнуло голосіння, завивання алярмових сирен, що сповіщали летунський наліт. Мені здавалося, що голос сирен тим разом був якийсь інший. Це не був уже голос тривоги й мобілізації, тільки плач і лемент, що вказував кінець гітлерівському райху та його злочинцям. На синьому тлі неба появилися літаки. Вони летіли трійками, відважно і спокійно, без жодних перешкод. Це були бомбардувальники, а навколо них звивалися жваві мисливці, їхня охорона. Літаки ставали все менші, а гуркіт їхніх моторів — тихшим. Вони зникли в небеснім просторі.

Може кілька метрів від мене я побачив в'язня, такого самого, як я. На його тілі висіла смугаста кацетівська блязка. Обличчя — це по-

чорніле і глибоко під чолом блищали очі. Він худими руками витягав з кишені якісь шнурочки й камінчики. Мабуть, він сам не знав, для чого він це робить. Це була не людина, а тінь. Ми були не люди, лиш нумери. Дивившись на нього, мені стало його жаль, і я забув, що я такий самий як він. Коли я повернув голову на ліво, побачив широку площу – «апелпляц». Саме ця площа була свідком страшних злочинів: на ній вішали в'язнів з наказу злочинця гауптштурмфюрера Мизира. На цій площі ранками й вечорами, годинами на морозі й дощі, в холоді й голоді держали п'ятдесятитисячну масу в'язнів.

В цей час брамою, яка стояла недалеко «апелевої» площі, в'їхала мала парова льокомотива, що тягла кілька візків з картоплею і капустою. На останнім візочку сидів есесівець з автоматом. Недоїхавши до кухні, цей транспорт чомусь зупинився. Нещасні в'язні, побачивши візки з картоплею, почали підходити до неї. Вони посувалися, мов тіні. Не було видно руху ніг ані рук. Коли ці тіні наблизилися до візків, сидячий есесівець почав з свого автомата стріляти поодинокими пострілами. Постаті в смугастій одежі падали на землю лїниво, дехто, заки впасти, повільно хилився наперед і приклякав на колїна.

Машина свиснула і далі потягла візочки; залишилися лише пострілані в'язні, голод яких гнав на смерть за одну картоплину.

»Яке дешеве життя в гітлерівському концтаборі: воно дешевше за одну картоплину«, – майнула мені думка в голові. Мене охопила страшна лютість і ненависть, я не чув голоду, вставши, я йшов із затисненими кулаками, а якийсь невідомий голос говорив: »Нї, мусиш жити, мусиш пережити це пекло і його ніколи не забути!«

Уривок із спогадів С. Мудрика-Мечника, що в цьому році вийдуть у Видавництві «Шлях Перемоги» у Мюнхені, під назвою «Роздумую, пригадую».

ПОВСТАНЕЦЬ УПАВ

*ОСТАННІЙ НАБІЙ І ОБІРВАНЕ: СЛ - А - В - А!
КАРПАТИ ЗДРИГНУЛИСЯ, ЛІС ЗАСТОГНАВ,
РИДАЛИ СМЕРЕКИ В ВЕЧІРНІХ ЗАГРАВАХ –
УПАВ МОЛОДЕНЬКИЙ ПОВСТАНЕЦЬ, УПАВ.*

*ЗЛІТАЛИСЯ ХМАРИ ОБМИТИ ГЕРОЮ
ЗАБРИЗКАНЕ КРОВ'Ю СВЯТОЮ ЧОЛО,
ЯРИЛО КОНЯ ЗУПИНИВ ЗА ГОРОЮ
І НИЗЬКО СХИЛИВ НА ПРОЩАННЯ ШОЛОМ.*

*ЗБІГАЛИСЬ НА ТРИЗНУ СТИБОГОВІ ВОЇ
І НЕСЛИ СВОЇ ЗАВИВАННЯ-ПЛАЧІ,
ЗІЙШОВ ПОМОЛИТИСЬ НАД ЮНИМ ГЕРОЄМ
З НЕБЕСНОЇ ВИСІ МОЛОДИК ВНОЧІ.*

*А НІЧ, ЯК ГОДИТЬСЯ, СКЛЕПИЛА ПОВІКИ,
З ПЛЕЧЕЙ ЇЇ ПЛАЩ НА ГЕРОЯ УПАВ,
ПЕРУН ПРОГРИМІВ ЙОМУ СЛАВУ НАВІКИ –
ПОВСТАНЕЦЬ ЖИТТЯ ЗА ВІГЧИЗНУ ВІДДАВ.*

Виховники

ГОЛОСИ В ДИСКУСІЇ

КООРДИНАЦІЯ ДІЇ ПЛЕКАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ТОТОЖНОСТІ

(Доповідь, виголошена на I-ій Конференції КУМО в Торонті, 1983 р.)

У попередніх доповідях і панелях поодинокі прелегенти представляли суть і засоби дії тільки поодиноких елементів впливу на плекання, чи формування, або вирощування, національної тотожності, або, як хтось хоче назвати, ідентичності. До речі, це в основі є майже ці самі елементи, що й у вихованні, різняться вони тільки віком акторів. Між іншим, є навіть теоретики-психологи, які уважають, що виховання протягається аж до пізнього віку людини. Вправді, останній панель сьогодні мав трактувати співпрацю молодечих організацій у всіх елементах їхньої діяльності, але в дійсності в ньому заторкнено лише координацію зовнішніх виявів тої діяльності у формі імпрез, не торкаючи напр., координації співдії зі школами у, назв'їм це спрощено, перевихованні молодих батьків, чи координації виховних акцій.

Трактуючи поодинокі проблеми самостійно, відокремлено /мова, рідна родина й церква/ і насвітлюючи їхню суть, дію і засоби, не всі прелегенти брали до уваги цілість фактичних можливостей і обставини життя нашої громади, серед яких ці дії відбуваються. Вони майже всі поминули основну передумову формування чи виховання національної тотожності, а саме співзвучність, паралельність і суцільність усіх діючих чинників. Вони злегковажили собі конечність гармонії, цілеспрямувань і пропорцій натуги з іншими чинниками, брак чого може створювати перешкоди, які будуть протидіяти чи то й нищити успіхи інших елементів. Коли, приміром, у молодечій організації виховник вимагає від юнака вживати так вдома, як і в гурті друзів, лише українську мову, а самі батьки говорять до юнака англійською мовою, і щойно під дверима організаційної домівки пригадують вже йому по-українськи, що він має говорити по-українськи, то юнак лише до якогось часу буде слухати виховника. А таких і їм подібних примірів маємо на кожному кроці.

В усталізованих суспільствах переважно всі чинники впливу на молоду людину є менше-більше згармонізовані й усистематизовані у вікахи досвідчених системах, на сторожі яких стоять відповідні установи, які стежать за змінами в суспільстві і своєчасно реагують відповідними діями. Інакше є у zdeформованих, інакше посталих, спільнотах, як от наша громада, яка пересилившись на нові місця поселення, розпорошено осіла в різних побутових обставинах і, акліматизуючися з різним успіхом, оформлювала собі різний життєвий приціл, зокрема у плеканні своєї і своєї родини національної тотожності. Не мали вони великих можливостей у виборі доріг поступування, зокрема у

цьому останньому питанні. Побутові і зарібкові обставини так інтенсивно зацікавляли їх увагу, що подавляюча більшість піддалася автоматичній асиміляції і розгубилася в оточуючій морі культури свого поселення. Лише невеликій частині імігрантів вдалося задержати й зберегти деяку дозу культури й традиції покинутої батьківщини, вщепити своїм нащадкам прив'язання до неї, та зв'язати їх із залишеними у батьківщині рідними і цілим народом. Вони з великим вкладом праці та гроша зорганізували церковні громади, школи, різного роду установи і товариські клуби. Але не все і всюди відбулося це у продуманому і цілеспрямованому пляні. Зокрема забракло такого консеквентного пляну дії у виховній та, назв'єм це, національностевій політиці. Священники на проповідальницях, сестри в школах, поодинокі батьки вдома, а організатори громадського життя в клубах, кожний по-своєму підсудували молоді різні ідеали національної особовості і залежно від того пропагували різні відтінки вахляру національної свідомості, починаючи від свідомої повної асиміляції аж до збереження ментальності емігранта, що має намір вертатися до батьківщини. А коли до тих різноманітних тенденцій ще долучувався вплив найближчого американського середовища, то мозаїка вибору національної особовості для підостаючої молоді ще більше рясніла.

Та льояльно треба признати, що наборзі відрухово виявлений провід тодішньої імігрантської громади старався створити певну систему, вправді дуже неповну, але всетаки якусь систему. У ЗСА відбувалися з'їзди й конференції, так священників як і дяковчителів, на яких порушувано проблеми організації виховної системи... але все це скінчилося на пляхах. Ситуація була дещо змінилася з приїздом хвилі іміграції по Другій Світовій війні. Зросли парохіяльні школи — цілоденні і доповняючі суботні, постав цілий ряд молодечих студентських й інших товариств, які привезли духа української національної тотожности, приїхало багато інтелігенції, яка знайшла легший, від передвоєнної «іміграції», доступ до інтелігентської верстви країн нового поселення. Але тому, що до цього контакту треба було знати добре мову, то ради її якнайскорішого опанування наше доростаюче покоління зачало її вживати усюди, а зокрема зі своїми дітьми, від яких найлегше було вчитися. І сьогодні є такий стан, що вся наша молодь і молода громада говорить між собою мовою країни поселення. Я не можу вглиблюватися у подробиці суті проблеми, причин, наслідків і перспектив на зміну цієї загрозливої ситуації, бо це було темою попередніх обговорень на цій конференції, як і на всіх СКВУ й інших найповажніших з'їздах і конгресах нашої громади; я лише покличусь на уаргументовані ствердження наших установ, що одинокою дорогою до зміни цієї загрози є гармонійна, цілеспрямована, консеквентна співпраця всіх установ, організацій, цілої громади, яка створила би однорідну поставу цілого оточення в напрямі реалізування атмосфери українського середовища, яке б сприяло вихованню і збереженню ідеалу українця в діаспорі, схваленого II-им СКВУ, який каже: «Українець в діаспорі — це повноцінний громадянин своєї країни, пов'язаний з українським народом вузлами української культури й мови, особистість якого визначається християнсько-етичними вартостями і творчою працею для України». Та, на жаль, треба ствердити, що так як і в інших питаннях ми вміємо

схвалювати різні риторичні постанови, яких ніколи не виконуємо, так і в ділянці реалізації виховного чи громадського ідеалу українця в діаспорі, даліше від теоретизування ми не пішли. Кілька загальних статей у щоденниках і журналах, зміст яких вже призабувся, це все, що ми можемо на цьому полі занотувати. Образом цього стану є хоч би факт, що і тут на конференції кілька референтів і дискутантів видвигали питання своєї національної тотожності в такий спосіб, немов би це була нова, ніким не розроблена, тема. А тимчасом, чим раз більше видань впроваджують додатки, чи то й цілі видання, в мові країни свого поселення, чим раз голосніше лунають домагання вживати чужі мови на з'їздах, як от, приміром, на останньому з'їзді жінок на Союзівці, трапляються випадки, що мами на сходинах жіночого товариства протестують проти морочення голови конечністю допомоги переслідуваним в Україні. І треба сподіватися, що такі об'яви будуть траплятися чим раз частіше.

Я не є фантастом і не буду твердити, що наша громада в такому складі може вдержатися в безконечність. Соціологія виказує, що всі еміграції без помочи материка по якомусь часі асимілюються, одні скоріше, а другі поволіше. Жиди, виходить, є найбільше відпорні, але досвід показує, що й наша еміграція в порівнянні з іншими, належить до найбільш витривалих.

Та щоб ми могли цю обставину використати, то треба діяти, діяти пляново, систематично, зорганізовано і скоординовано.

І таку працю ми вже зачали. Ініціатива в цьому напрямі постала в 1958 році, тут в Канаді, на конференції Українських Педагогів Канади, при співпраці Шкільної Ради УНКА. Беручи до уваги піонерський характер такої акції, суверенностеві тенденції створених в різних часах, з різними завданнями, установ й організацій, які мали б співпрацювати так у безпосередній, як і посередній, виховній дії та дії пленання національної тотожності, ініціатори, організуючи плянову систему, запропонували організацію такої установи. Вона мала б бути на базі координації дій із збереженням незалежності суверенних у своїх діях установ, що брали б участь у плянуванні діяльності. Ці пляни були б вирішувані лише прелімінарно, а виконували б їх щойно у своєму заряді, залежно від плянів власного суверенного компетентного органу. В той спосіб, на дійсно добровільній базі, могли би співпрацювати, без загрози для своєї суверенности, дослівно всі установи, починаючи від церков, а кінчаючи на кредитівках, бо акцію за щоденним вживанням української мови можуть вести і священники, і купці, і спортові товариства. І навпаки, вони можуть розряджувати атмосферу українського довкілля навіть своєю неутральною поставою, і тим самим приносити шкоду цілій громаді.

Та, не зважаючи на всі подробиці зберігання суверенности поодиноких установ, упередження і підпорядкування, які заіснували в часі творення СКВУ, діяли так сильно, що організація такої установи, яка мала б координувати виховно-освітню діяльність усієї громади, натрапляла на дуже поважні труднощі. І хоч зорганізовано її у формі Світової Координаційної Виховно-освітньої Ради, як орган СКВУ, і вона заініціювала та перевела ухвалення «Виховного Ідеалу Українця

в діаспорі» та заініціювала кілька координаційних акцій, по смерті первісних її організаторів, п. Цьопи Паліїв і проф. Зенона Зеленого, діяльність СКВОР-и поволі занепадає. Нема робітників, а передовсім нема зрозуміння і розуміння ваги тої діяльності. На сесії СКВОР-и на останньому СКВУ лише Координаційна Виховно-освітня Рада ЗСА звітувала про намагання координувати виховно-освітню діяльність у цілому її засягу. Всі інші звітували лише про шкільництво. І так само вузько розуміє це питання ціла наша громада. Нашим людям здається, що наукою у школі вичерпується цілість проблеми виховання і і пленання національної тотожності. Не во гнів вам говорячи, навіть більшість молодечих організацій уважає, що вони можуть ограничуватися до виключно своєї вузької статутової діяльності, а організування одної лінії з катехитами та батьками — це вже справа поза рамками їхньої компетенції, мовляв, вони на таку дію не мають часу, ні людей.

І тому я, закінчуючи тут моє коротке слово, звертаюся з апелем до присутніх тут делегатів молодечих організацій, увага яких тут сконцентрована на дорослій молоді і її проблематикою, поширити ваш круг заінтересування і включати до нього проблеми українського довкілля та співпраці з цілою українською громадою. Ви мусите зрозуміти, що ваша дія над плеканням національної тотожності мусить бути згармонізуванням, а в деяких випадках заактивізуванням, чи й навіть знеутралізуванням деяких несозвучних чинників.

Дальше, ви мусите здати собі справу, що ви є до певної міри ідолами для малолітньої dorостаючої млоді, яких вона наслідує майже на кожному кроці. Отже, дорожіть цією функцією. Які будете ви, такі будуть слідувачі покоління!

Мгр. Ярослав РАК

ПРО КУЦУ ВДЯЧНІСТЬ

Про вдячність нині багато говориться і пишеться та її вимагається. Це наче одна з передових громадських чеснот. Навіть відбуваються різні міпрези та й дні для пригадки на вдячність. Отаким днем вдячності, це між іншим, день батька чи матері.

Коли ближче приглянутися нинішній функції вдячності, що її проповідує ляїцький і дочасницький світ, от видимо, що ця вдячність — це рід кволого еґоїзму-самолюбства та й більш нічого. Хочете може прикладів? Дамо і приклади.

От вшановують день матері. Діти несуть повинь подарунків, говорять вірші та й вшановують широкими маштабами ту, що дала їм життя. Пішла одна мати, щоб і її вшанували. Сцена, програма, вірші, пісні й подарки. Мама аж розплакалася: так її діти величають... А коло неї бабуня тих дітей і мама мами. Молода мама навіть не кивнула оком і наче б забула, що в неї теж є мама, а не лише вона сама є підметом вшанування. Ось обмежений і глупий еґоїзм. мені — уважає вона — належить пошана, але вже моїй мамі, то хай вибачає. Але коли б не твоя мама, яка боялася Бога і не вживала пілюлі чи й аборти,

то б тебе не було і ти б не могла ні своїх дітей мати, ні прийняти від них шану сьогодні...

Інший образок: залишився батько, бо жінка йому померла. А діти коло батька заходяться, щоб він їм записав маєток. Тато по доброму записав. І незабаром одного дня привезли нового мешканця до старечого дому. Чому? Бо він дітям у хаті заваджає... Тільки їм маєток татів не заваджає. А вже, коли тато немає місця в них, то хай би і татова праця не перепиняла їм щасливої життя-життя.

Така вдячність є і під оглядом культурним та й церковним. Придбали попередники церкви, доми, виховали нащадків і все, що треба до культурного та церковного життя-буття. Та ба, церкви залишають собі й матеріальні добра, але те, що таке було близьке попередникам, за чим вони колись так плакали, за отим нашим українським «Господи, помилуй», то заваджає. Це до музею викинути чи в забуття, бо «діти не розуміють» і так далі. Що дає вигоду комусь, то так — беруть, а що вимагає дальшої праці і зусиль, то — до захисту чи на сміття.

Отака то куценька та марненька нинішня вдячність, хоч її так оспівують і так захваляють. Та вона торби січки не вартує. Коли хочемо бути вдячні, то покажімо це ділом і правдою.

Залишили нам батьки духовні добра, залишили культуру, мову, звичаї, побут і спосіб життя, то це передусім збережімо, хоча б не знати скільки це нас коштувало.

Ото буде справжня, автентична вдячність, а не така солодкаво-сантиментальна вдячність, що нині її не бракує. Та вона є карикатурою вдячності і ні від людей порядних, ні тим паче від Бога не заслуговує на нагороду і признання.

Теж замало комусь сказати дякую чи признати словом труд і жертву. Треба це зробити ділом. Гарно, воно шанувати батька-матір і померлих чи героїв, але ще краще робити те добро, що вони чинили в своїм житті. Говорити тою мовою, що вони її нам передали, і жити як вони жили, по чесному, по доброму, по гідному! Оце є вдячність тотальна-цілісна!

«Праця» 25.XI.82

**»АВАНґАРД« – ВАШ ЖУРНАЛ! ПЕРЕДПЛАЧУЙТЕ
І ПОШИРЮЙТЕ ЙОГО. БО ВІН Є ТРИБУНОЮ
УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛІСТИЧНОЇ ДУМКИ!**

Суспільники

Версника Чучман

МОЛОДЬ ТА ЇЇ ВІДНОШЕННЯ ДО ГРОМАДСЬКОГО ЖИТТЯ

(Доповідь на Конференції КУК у Вінніпезі, березень 1985 р.).

1985 рік — проголошений Роком Молоді, в Об'єднаних Націях, і тим по цілому світі. Зоорганізовані комітети комітетів, та підкомітети в надкомітетах, щоб розглянути молодь та її обставини. На жаль, вся допомога молоді зникне, коли проголосять 1986 рік чимсь іншим а не Роком Молоді. Цікаво теж ствердити, що молодь та її обставини, вже понад 15 літ, є центром уваги великої кількості українських організацій. Питання «Де наша молодь?» — так часто ми вне чули, що навіть більше не звертаємо уваги на це питання, ні на відповідь. Сьогодні не хочу ставити питання, ні відповідати на це питання. Хочу радше подати думку, відносно питання, де повинно бути місце молоді, а саме, відношення молоді до громадського життя і участь в ньому.

Щоб частинно відповісти на вище поставлене питання, хочу переглянути наступні аспекти відносно ролі та участі молоді в громадському житті:

1. Зрозуміння мети власного суспільства;
2. Відданість справі та витривалість;
3. Зрозуміння старшого покоління;
4. Щира співпраця між особами найближчого середовища та між іншими організаціями в українському і в загально-канадійському оточенню;

5. Українська молодь в авангарді в англо-саксонському світі.

Перше: зрозуміння мети власного суспільства. Коли певні особи, організуються в групу однодумців, або в організацію, вони цілковито свідомі її мети та разом розробляють способи досягнення визначеної мети. Часто, коли вже якесь середовище довгий час існує, остаточна мета прикривається, або і цілковито загублюється під рядами інших вимог та менших об'єктів. Часом, оригінальна мета вже за якийсь час не цілковито відповідає у відношенню до обставин світу, чи стисло довікілля. Часто, в якомусь середовищі виростає ряд молодих осіб, які беруть участь в тому довікіллі з привички родинного або приятельського натиску, або з причини не цілковитого зрозуміння мети організованого довікілля. Кожна молода людина, яка знаходиться в організованому оточенню, має обов'язок себе освідомити відносно об'єктиву того середовища; далі, зробити рішення, чи ця мета є відповідна для їхньої особовості. Якщо рішення є негативне, то молода людина має дві можливості: по-перше — може мовчати, стаючи неактивною, як останньо прийнято у нас «паперовим членом», або по-

-друге — відшукати довкілля, або середовище більш відповідне та взятися до дальшої корисної праці. Коли об'єктиви та мета середовища відповідні, після аналізу молода людина приступає до другої стадії розвитку.

Друге: відданість справі та витривалість. Коли вже молода людина збагнула точне своє місце в громадському житті, вона має обов'язок почати серйозну та постійну працю, по мірі можливостей, в своєму вибраному оточенні. Громадська праця, як ми всі свідомі, не легка. Тому до громадської праці потрібно відданих осіб, які знають свою мету та спосіб як її найкраще можна досягнути.

Всі ми, які вже довгий час заангажовані в громадській праці, розуміємо, що не все виходить наша праця точно, як ми сподівалися. Молодь, яка береться до громадської праці, мусить в собі виробляти витривалість. Зачасто молоді люди беруться до проєкту і коли проєкт не сповнюється точно за їхньою уявою, вони кидають дальшу працю. Така сцена виявляє невироблену людину у відношенню до громадської праці. В такій ситуації громада нічого не користує та часто губить великий потенціал. Сама ж людина губить на якийсь час свій дальший шлях праці, як і до якоїсь міри свою людську гідність.

Громадська праця важка в тому, що треба вміти із іншими людьми працювати. Це не завжди легка проблема до розв'язання. Коли є непорозуміння між однолітками, то скоріше розв'яжеться проблема, бо один другому кажуть просто в очі, що їм на думці. Все виходить наверх і кожний знає, де і як наступний крок зробити. Більша проблема виринає, коли молода людина входить в конфлікт із старшими працівниками своєї громади.

Тут приходимо до третьої точки, до дискусії.

Третє: зрозуміння старшого покоління. Роля молоді в громадському житті, в моєму розумінні — це співпраця із старшим поколінням та наука від них, а не бути штовханкою для старших. Щоб ефективно з кимось співпрацювати треба бодай частинно зрозуміти з ким ви маєте до діла. В молодих, як і в старших, є позитиви та негативи. Там, де старші мають практичний досвід, часто молодь має за собою лише теорію. Там, де молодь береться скоро до праці — старші беруться більш розсудливо. Молодь — ідеалісти, старші — реалісти. Таких позитивів та негативів можна начислити більше. Як тепер злучити все це в одну ефективну діючу цілість-громаду? На жаль, тут мусить відограти ролю молодь.

Коли молода людина входить до справжньої праці в громаді, то вона мусить зрозуміти, що старше покоління вже віддало бодай 20 років свого життя для громадської праці. Воно віддало багато більше інтенсивної праці, як ми, бо стала для них українська громада їхнім життям. Не мали вони нагоди сприйняти інші впливи на своє життя, як наприклад, в молодих роках компютери, авта та ряд інших люксусів, з якими ми виростили. Громадська праця стала старшому поколінню продовженням їхнього ества. Роля молодих — зрозуміти це явище, вчитися від старших, але твердо стояти на своїх принципах, на своєму знанню. Фактами та доказами доказати старшим, що всі працюємо для однієї цілі не сваркою та наклепами всілякого роду. Помилки робимо всі: і старші, і молодші, і в громадській праці ніхто не є святіший від

другого, лиш вартує більше уваги той, що собою більше жертвує...

Молодь має за собою 20-30 років життя, тому зміни та поправки в нашому світогляді легше зробити, ніж особі, яка має 50-60 років життя. Старше покоління, на базі свого практичного пережиття, оперує часто емоціями, а молодь може тільки базуватися на фактах. Перед молоддю тоді є два великі завдання. Перше — освідомити себе фактами, чи то на політичному, суспільному, чи культурному відтинку праці. Друге, і найтяжче завдання є тоді полчити глибокі емоції із незаперечними фактами.

Четверта точка до дискусії — щира співпраця між особами найближчого середовища, та між іншими організаціями в українському як і в загально канадійському оточенню. Покликаюся тут на молитву: «Боже, вислухай благання», де співаємо «... в єдності сила народу...» Це мусимо признати є факт незаперечний. Тому одностайні в'яжуться разом, бо ціла громада може досягнути більше, як сама одиниця.

Історично, наше суспільство не співпрацює разом, як слід. Причини цього явища не буду обговорювати, бо на цю одну тему можна приготувати доповідь. Були, та є спроби кращого розуміння між середовищами, але все ж таки недоросли вони до задовільного рівня. Тут знова мусить молодь відограти велику роль. Молодь, яка виросла в загальному в тому самому світовому середовищі, мусить знайти спільну мову, щоб одним лицем стати перед канадійським та світовим середовищами. Безперечно, кожна громада, кожне середовище має свої цілі, але молодь мусить взяти за точку амбіції якусь спільну базу знайти, де можна з'єднаним фронтом іти вперед, на добро цілого українського громадянства. Тільки таким способом будуть шанувати та серйозно числитися з українцями та українською проблематикою. В цьому теж Комітет Українців Канади має велике завдання.

Молодь теж має велике завдання розширювати українську проблематику на канадійському полі. Ми вже не можемо бути задоволеними говорити один одному про українську справу. Ми, як члени канадійського суспільства, маємо право вимагати допомоги федерального і провінційних урядів. Поміч тільки тоді прийде, коли канадійські урядовці будуть свідомі наших потреб. Не очікуйте, щоб урядовці себе освідомлювали про українську громаду в Канаді. Бути щирим, треба ствердити, що ніхто не шукає собі нового клопоту. Від нас залежить це освідомлення урядовців. Вірю, що таке завдання припадає на молодь нашої української громади.

На кінці хочу коротенько зупинитися на п'ятій точці, а саме — українська молодь в авангарді в англо-саксонському світі. На жаль, не вистачає нам натискати на чужомовних урядовців, коли ми на вищих позиціях займаємо малі відсотки. Українська молодь, яка виросла на канадійському терені, в часі надзвичайної технології мусить вибиватися на вищі урядові позиції, даючи українській громаді більшої сили та ефективності. Старшому поколінню вже значно пізно вибиватися такими амбіціями в загально-канадійському суспільстві. Це завдання можливо для молоді найтяжче, але час настав і це, можливо, найважливіше. Покликаюся на чужі сили, історично ми бачимо, ніколи не вдалося, ані не давало довгих успіхів, ані вирішних кінцевих результатів. Настав нам час освідомитися нашим канадійським довіллям та вживати його на свою користь.

Фізична Культура

Др. С. Зошук

ДЕЩО ПРО ХАРЧУВАННЯ

Д-р Степан Зошук, знавець /спеціаліст/ Віденської Лікарської Школи у загальній хірургії, травматології, урології, харчуванні людини та у тіловихованні. Бувший асистент II Хірургічної Університетської Клініки у Відні /1941-1951/. Досвід 45 років, працюючи лікарем і хірургом у різних країнах Європи, Азії, Африки і Канади.

Йдеться про харчування хворого, який з причин високого віку та поважного заवालіння кровоносних судин не годен ані стравити, ані знешкодити тяжкі до стравлення їстива з тваринного світу, такі як м'ясо, птиця, риба, та всі вивари з них /росоли, бульйони/, як рівнож готові юшки /зупи, бульйони/ у кістках «маггі», також не може стравити жовтка яйця і частинно його білко, тяжко стравні є всі заготовлювані сири та сирки, але й всі консерви.

Нирки і печінка хворого є пошкоджені і тому в нього постійно зависокий рівень сечника (urea), бо нирки не годні видалити надміру азотових відпадків, як рівнож гнильних речовин зі загнилих білків у грубій кишці. Нирки і печінка були тягом переобтяжувані тваринними їстивами, сіллю та кавою. На це я звертав увагу від першого дня, коли мене про це запитувано. Надмір азотових відпадків з надміру в них харчів тварин.

Надмір тваринних їстив спричинює те, що якась частина їх загниває у кишках, даючи сильні отруї, як птомаїни, сепсини, кадаверини, індоль, феноль, скатоль, сірководень /головно з яйця!/ тощо. Всі згадані отруї, проникнувши до обігу крові, головно вночі, розтривожують мозкові осередки до тої міри, що хворий не годен спати, є нервовий і постійно відчуває холод. Сіль і солодощі переобтяжують ще додатково пристрої оборони, обтяжуючи переміну речовин.

Доказом на те, що в кормоводі, а головно у грубій кишці, є постійно запальний стан з причин гниття якоїсь частини тваринних білків, є те, що хворий при натиску на живіт відчуває біль.

З тим запальним станом у кишці стисло зв'язана озьявниця (bronchitis) у надперепнових ділянках легенів. Передих цих ділянок легенів є незадовільний, бо перепно не може вповні розвинути своєї передихової дії, будучи обмежуване великим об'ємом живота. А що й гладкі м'язні дрібних озьявків є поражені птомаїнами з грубої кишки, то виділь-слизь озьявків тої надперепнової частини легенів не може бути як слід видалена. Застій цієї слизі дає нагоду для їх зараження, до запалення їх слизівки — озьявниці (bronchitis). З цієї причини хворий має постійний недобір кисню. Недостача кисню на спілку з іншими чинниками спричинює невивистачаюче спалювання глюкози. Хворий

постійно відчуває зимно, хоч у світлиці є тепло. Брак задовільної кількості тепла обнижує рівень переміни речовин, а з тим й відпорність проти зараження.

На добавок, хворий не їсть потрібної кількості вуглеводів з повного зерна, отже не доставляє досить палива для витворювання потрібної кількості тепляної /кальорійної/ і рушійної дужини для порушення м'язнями. Тому хворий не має сили. Коли не має сили, а до того є отяжлілим з причин зависокого рівня азотових відпадків у крові, то не виконує потрібної кількості руху. Коли м'язні не рухаються, то приходять до їх зануку. Так зачинається ще одне блудне коло.

Азотові відпадки і птомаїни, а до того ще й замало кисню, переобтяжують серцем'язень. Раз їх, тих відпадків і птомаїн, у крові більше — тоді серце слабне і тиск крові обнижується, то знову рівень тих отруй нижчий, тоді тиск крові підноситься. Якраз тваринні харчі потребуують більше кисню, а хворий і так має його постійно замало. Так збільшується отруйокрів'я (toxaemia) і серце та нирки є ще більше переобтяжені.

Побільшена сечівкова залоза (prostata) вимагає ношення постійного сечорника (catheter); з цієї причини зараження сечі є постійне та іде зі сечового міхура через сечоводи до нирок. Якщо відпорність проти зараження є на висоті свого завдання, то небезпеки немає. Коли ж зараз по сусідству є груба кишка, в якій є гниття білків і запальний стан, то птомаїни, але й заразні, проникають до нирок та обнижують відпорність у нирках. Так зачинається ще одне блудне коло.

Ліки, які діють проти зараження у сечових шляхах, перестають діяти, якщо їх часто уживати. Заразні стають відпорними проти ліків.

Коли рівень ґлюкози зависокий у крові, то це свідчить, що печінка і шлунянка, яку звать ще черевослинянка (pancreas) заслабо працюють з причин постійного їх затроювання надміром азотових відпадків і птомаїн, але й тому, що кровоносні судинки в них є уже досить завапнілі.

Надмір тваринних харчів дає до крові надмір амінової кислоти, званої триптофаном. Саме надмір триптофану зв'язує інсуліну і робить якусь частину її нечинною. Отже, інсуліна може бути, але якась частина є нечинна. Інсуліна є потрібна для спалювання ґлюкози. Не має як спалити ґлюкози, хоч інсуліна є і ґлюкоза є. Хворий відчуває зимно і не має сили у м'язнях. Так зачинається ще одне блудне коло.

Постійна озьявниця у нижніх ділянках легенів веде до постійного розширення найтонших озьявків (bronchiectasis). В тих поширених озьявках накопичується слизь, а коли заражена, то й гній.

Підставою всього лиха є постійне азотокрів'я (azotaemia) і отруйокрів'я, надмір холестеролу у крові та триґліцеридів, всі походять з тваринних харчів, надмір амінових кислот, таких як триптофан, тирозина і метіоніна, також з тваринних харчів. Саме ці чинники спрочинують те, що на стінках, їх внутрішній оболонці й у самих стінках, осідають найперше холестероль і триґліцериди, а потім й солі вапна. Стінка судини, кажемо, вапніє, їх прозір звужується, аж, одного дня, стане непрохідним, тобто через цю судинку не пропливає більше кров, а клітини які отримували через цю судину кров, її більше не отримують і зани-

нають. Коли це станеться у мобзку, то зауважити можна деяку зміну особовости, наприклад людина, чи хворий, не може зрозуміти, чому він не може їсти більше тих їстів, які їв дотепер. Коли завапніння судинок і їх заткання має місце у вінцевій судинці серця, то може прийти до т. зв. «удару», тобто заціпнення якоїсь частини серцем'язня (in-farctus cardiacus). Може наступити навіть нагла смерть.

Коли завапніння судинок у нирках, то хворий не може видалити надміру азотових відпадків, так що вони накопичуються у крові, даючи азотокрів'я (azotaemia). Коли тих азотових відпадків є дещо більше, ніж природно, то хворий задня постійно спить і сонливий, а вночі не годен заснути. Коли пошкодження нирок далі поступатиме, то приходить до сечухи (uraemia). Хворий западає у глибокий засон (coma). Тоді у молодших перещеплюють нирку, а у старших роблять т. зв. промивання крові haemodialysis). Таке промивання є коштовне і треба його часто повторяти. Що до того прийде, якщо не змінимо харч, вказує останній вислід рівня сечника (urea) у крові, який далі підноситься. Я думаю, що ліпше до того не допустити, якраз зрівноваженим природним харчем, на що я звертав нераз увагу. На жаль, вихід знайдено такий, що давано соки з овочів та городини, які я радив ще з Канади, але решту харчу давано за вказівками «спеціаліста», тобто м'ясо, птицю, рибу, яйця, сир і юшки з м'яса та птиці. Зі законами біології, які всі є законами Творця, жартів не можна робити і я «со трепетом сєця» очікував того, що мусіло прийти по такому харчі, який казав давати «спеціаліст».

Тепер маємо недвозначний доказ, що «спеціаліст» від харчування поняття зеленого не має. Навіть той останній «спеціаліст», який радив давати яйце і по 50 гр м'яса не поступив правильно.

Рівень азотових відпадків буде постійно далі зростати, якщо не перейдемо в ту мить на природний зрівноважений харч.

Тут не можна брати більше до уваги, що бажає їсти хворий, лише мусимо діяти всіми нашими спроможностями переконування нашого хворого, що тваринних харчів йому більше не вільно рухати, за виїмком дещо білого сира і молока.

Через природний харч будемо намагатись відродити ці клітини у нирках, які ще не цілком знищені. Крім цього природним харчем відродимо перемену речовин, усунемо запальний стан кишок і озявків та нирок.

Поправимо віддихання і спалювання г'люкози і тим усунемо сонливість і отяжілість задня, а безсонність вночі. Спалювання г'люкози дасть більше тепла і сили м'язням.

Все це може прийти, якщо виконуватимемо сумлінно вказівки, як ось тут подам у подрібному.

Спеціалісти не стримають поступаючого зануку нирок! Тут треба мати більше довір'я до законів біології, які всі є законами Творця

«Не нищить діла Божого задля їжі» /Апостол Павло до Римлян 14:20/
Як довго ще хочемо лікувати? Це ж недуги, які можна вилікувати

СУМ в дії

БЛАГОСЛОВЕННЯ ФУНДАМЕНТІВ ПІД БУДОВУ ОСЕЛІ О. СУМ В ПЕРТІ

(Австралія)

Неділя, 25 листопада, особливий день для молоді О. СУМ і українців в Перті. В цьому радісному дні відбулося святочне благословення фундаментів під будівлю сумівської Оселі в Чідльов.

У віддалі 40 км на північний схід від Перту Управа СУМ набула перед двома роками дев'ять акрів площі за 35 000 дол. Площа на самому верху розлогого горба, серед лісу 300 м від озера, що літньою порою є принадою для жителів Перту і дооколишніх місцевостей. Прекрасне положення.

На означений час, центр площі заповнюється вірними обох віровизнань. Православні брати на заклик свого душпастиря прибули доволі численно. Всіх учасників — приблизно 300 осіб. Оба душпастирі, о. В. Волочій УКЦ і о. В. Мовчан УАПЦ відправляють молебень. О. В. Волочій висловлює свою радість з нагоди цієї релігійної урочистости і є переконаний, що розпочате діло увінчається успіхом. Ця оселя буде ще одним звеном, що буде об'єднувати українську молодь під гаслом «Бог і Україна».

Голова О. СУМ Б. Микитюк, вітає обох душпастирів і всіх учасників. Він читає привіт і архиєрейське благословення від Преосв. Кир Івана з нагоди посвячення фундаментів. Крайова Управа СУМ здоровить Осередок і бажає якнайшвидшого закінчення будівлі, а з цієї нагоди жертвує 1000 дол. О. СУМ Південної Австралії пересилає братні поздоровлення. Капелян СУМ о. Д. Сенів вітає Управу і молодь О. СУМ і всіх вірних і жертвує 100 дол.

Голова Громади п. В. Гончаренко, в імені Управи і всіх українців Зах. Австралії вітає О. СУМ і висловлює свою радість із росту будови, яка дотепер коштує багато грошей. Він вірить у жертвенність громадянства і успішне закінчення будови.

Після посвячення Управа О. СУМ гостила присутніх смачним барбекю. Переведена збірка на фонд будови принесла 3 000 доларів.

Святочну зустріч закінчено національним гимном.

Кошторис будови виносить 200 000 дол., але при використанні власних сил — буде коштувати приблизно 100 000 дол. Будівельний комітет очолює п. І. Легкий.

27-МІ ЗАГАЛЬНІ ЗБОРИ О. СУМ В МЕЛЬБОРНІ

27-мі загальні Збори О. СУМ ім. Гет. Івана Мазепи в Мельборні, відбулися в неділю, 29-го липня 1984 року в Залі Блаж. Патріярха Йосифа в Норд Мельборні під гаслом: «Самостійна Україна — наша мета!»

Загальні Збори попередив святочний Апелю в залі Блаж. Патріярха Йосифа Н. Мельборн, на якому 140 присутніх членів СУМ-у попросили своїх друзів на Світовий Зліт СУМ в Льос Анджелес. На цей Зліт виїхало з Австралії 40 учасників (з Мельборну 7-ро).

Після Апелю була перекуסקа, а о год. 2-ій Загальні Збори розпочато молитвою «Отче наш», яку провів Всеч. о. В. Іванчо.

Коротким вступним словом відкрив Збори уступаючий Голова Осередку д. Степан Романів. Після вшанування пам'яті померших членів — обрано ділову президію в складі: предсідник — Ю. Венгльовський, секретарі — под. Н. Моравська і Таня Сенів. До почесної президії запрошено: о. В. Іванча, голову Кр. Управи СУМ М. Моравського, голову УГВ — Ст. Лисенка, голову Кр. Управи ЛВУ — Р. Захаряна, голову Від. ЛВУ — Д. Моравського та почесних членів О. СУМ.

Предсідник відчитав письмові привіти від: Преосв. Владики Кир Івана, Кр. Управи ЛВУ, О. СУМ в Аделяїді, Окслей, Перт, Адміністратора УПЦА — о. Архипресв. Б. Сташина, о. В. Салити — пароха УАПЦ в Мельборні, Станиці Пласту, Вік., Ко-ви «Поступ» і Молодечого Катедрального Хору.

Усні привіти висловили: о. В. Іванчо, М. Моравський (Кр. Управа), Ст. Лисенко (УГВ), Д. Моравський (Від. ЛВУ), Ю. Венгльовський (ОУВФ).

Згідно з порядком нарад обрано верифікаційну і номінаційну Комісію (М. Груник, Б. Герчанівський, М. Цькуй, Г. Сенів, А. Солочинський). Обі Комісії приступили відразу до праці і повідомили, що із 100 присутніх — 65 дійсних членів мають право голосу.

Протокол останніх Заг. Зборів присутні прийняли без змін і приступлено до обговорення англomовного статуту для реєстрації О. СУМ в урядових чинниках.

Проект статуту був розісланий дійсним членам Осередку перед Заг. Зборами, тому застереження до деяких точок проекту були подані президії на письмі, що улегшило дискусію та кінцеве узгодження, після якого проект статуту Заг. Збори затвердили. Заг. Збори затвердили також другий внесок уст. Управи на підвищення річної членської вкладки (10 дол. дійсні члени, 2 дол. юнацтво).

44 сторінковий Звіт з діяльності всіх референтур Управи був виланий всім членам перед. Заг. Зборами, тому звітувань не було. Треба погратувувати голові та членам уступаючої Управи за зміст Звіту, який є доказом жертвенної праці всіх референтур і очевидно наявних успіхів не тільки організаційного правопорядку, але суспільно-громадського та релігійно-церковного. «Бог і Україна» — не є парадним гаслом нашого Осередку — це вже дійсність в його щоденному житті.

На окрему увагу у звіті заслуговує глибоко продумане слово Го-

лови »Хай ніщо не стримує тебе виконати обіт своєчасно!«

Зі звіту довідуємося, що Осередок має 13 роїв молодшого і старшого юнацтва, стяг Дружинників, стяг Сеньйорів та почесних членів. Стан членства — 260, не враховуючи »Суменят« (колишнього доросту). При Осередку діють: Жіночий гурток »Надія«, танкова група »Верховина«, хор »Черемош«, оркестра »Трембіта« і спортові дружини. Окреме місце займає Комісія Плянуння і фінансова Комісія.

Найважливіша справа — це Виховники. Зі звіту довідуємося, що всі рої мають виховників, виховні сходи́ни відбуваються щотижня, також періодичні спільні святкування, як »День Патрона«, »День Юнацтва« і розривкові функції.

В дискусії над Звітами переважно висловлювано признання Управі за солідну працю та всі надбання.

Спеціальне признання висловили Збори референтурі розбудови Оселі »Карпати« під проводом д. Михайла Юрчишина. Підкреслено також здорову фінансову господарку Осередку. На деякі запити, зокрема відносно диригентури хором »Черемош« — Управа дала вичерпні відповіді. Поставлено також внесок на відновлення діяльності аматорського гуртка Заграва.

На внесок Голови Контр. Комісії д. Павла Сеніва Збори уділили уступаючій Управі абсолюторію з признанням. Номінаційна Комісія подала Зборам повну листу кандидатів до кер. Органів Осередка, яку Збори затвердили одногослосно на наступні два роки.

Склад Управи: Голова — Михайло Когут, Члени — Богдан Лех, Надя Романів, Ірина Когут, Славка Жабак, Андрій Мандичевський, Дмитро Моравський, Марійка Кондаревич, Текля Яворська, Вол. Орфіній, Таня Сенів, Микола Цькуй, Іван Солочинський, Христя Герчанівська, Павло Сенів, Петро Цькуй. Члени Булави — Ганя Сенів, Наталя Моравська, Галя Янишин, Марко Гуцул, Андрій Солочинський, Марко Лех, Андрій Когут, Тамара Дідик. Стяг Дружинників — Ганя Халабарчук, Ганя Когут, Андрій Лех, Маруся Лех.

Референтура Оселі: Михайло Юрчишин, Стефан Когут, Михайло Худяк, Михайло Жабак.

Контрольна Комісія: Голова — Дмитриж Моравський, члени — Роман Захаряк, Стефан Когут.

СПОМИНИ З МИНУЛИХ ЛІТ

(О-к СУМ Філядельфія. ЗСА)

В 1964 році під час літніх ваканцій звернувся до мене інж. Богдан Кульчицький, тодішній голова ТУСМу, чи я не міг би організувати школу українознавства у стилі американських шкіл. Твердив він мені, що багато батьків були невдоволені європейською системою навчання й мусіли забрати своїх дітей із суботніх шкіл. Він також зазначив, що багато нашої дітвори ходять до мистецької студії в суботу рано і не можуть приходити до школи українознавства.

Під час бенкету. Промовляє Голова КУ СУМА д-р А. Лозинський.

Я відповів йому, що можна, але тільки тоді, коли буде бодай 50-ро дітей до такої школи. То була відповідь, щоб задовольнити Б. Кульчицького, бо я був певний, що з того не вийде нічого.

Не знаю, що далі було, але після академії Першого Листопада мене запросив докладніше обговорити справу школи.

Коли я прийшов до нього, то застав там Степана Вишинського (пізніший голова Батьківського комітету), який передав мені список біля 60-ти дітей і зазначив, що дітей організували Андрій Міджак і Богдан Максим'юк по всіх тодішніх українських дільницях Філядельфії. Це мене дуже здивувало, бо я був певний, що це безнадійна справа, але тепер я був змушений організувати школу. Я тоді вчив уже в школі українознавства учительської громади при вулиці Френкліна, яку, одначе того ж року перенесли й з'єднали із школою українознавства Рідної школи на Найставні. Це було необхідне, бо дуже мало дітей залишилося на Френкліні, так що рік скорше нижчі класи перенеслися, а вищі чотири аж 1964 р., самозрозуміло з учителями і директором Володимиром Лотоцьким, який став директором вищих клас, а проф. Жилавий — нижчих. І так я залишився учителем 9-ої класи школи українознавства Рідної школи.

Зовнішня ситуація української спільноти також допомогла організувати Нашу Українську Школу, а саме, школа українознавства при 24-й вул. була занепала і з часом зникла (про це може більше сказати їх директор проф. Грималюк), який також учив в Українській школі на Френкліні, так що їх дітвору була безшкільна й могла приступити до нової школи. По-друге, Український католицький інститут, також на вул. Френкліна, який був під опікою тодішнього єпископа Йосифа, пароха церкви св. Николая при вул. 24-й, також занепав, бо Владика Йосиф був перенесений до Стемфорду і ніхто не міг його заступити, і дітвору опинилася без української католицької школи. Я там також учив останні два роки під директурою д-ра Петра Ісаєва. На мою думку, то була найкраща вища українська школа у Філядельфії.

Беручи до уваги ці обставини і свідомість, що школа українознавства «Рідна школа» на Найставні не має можливості вчити дітей релігії, бо вона містилася в публічній школі, я задумав створити полудневу (з уваги на мистецьку студію), українську школу на подобу американської групової системи (я вже три роки вчив в американському гайскулі) з молодими учителями (моїми ровесниками), які також учили в американських школах, де була б година релігії для всіх учнів. З цією думкою я почав організаційну працю.

Сама школа була саме це, що я задумав. По хатах тодішніх українських педагогів в американській системі учителів я запроєктував статут і правильний школи. Головні поради я дістав від учителів Ярини Телєпко, Христини Кульчицької, а згодом Мирослави Гілл (сьогодні директоркою школи українознавства «Рідна Школа»), Іриней Ісаїва, який тоді не лише вчив зі мною в українській суботній школі, але також в американському гайскулі.

Однією з перших справ було знайти опікуна школи. Всі ми (Батьківський комітет: С. Вишинський, Б. Максим'юк, А. Міджак) і організатор Б. Кульчицький згодні, що найкраще надавалася б Спілка Української Молоді, яка в 1961 році закупила домівку і могла б примістити школу, а на канцелярію школи могла бути домівка ТУСМУ в тому самому домі на третьому поверсі. І з тією метою почалися переговори Батьківського комітету з головою СУМУ Миколою Бачарою, якого я знав із сцени ще в 1950-х роках мистецьких імпрез на Френкліні. Мені залишилося полагодити справу зі Шкільною радою при УНКА (голова — Е. Жарський) і дістати затвердження разом із новою «прогресивною, американсько-педагогічною груповою системою». І це тривало майже півроку із всіма «незрозумілими» прикриттями із боку Учительської громади міста Філадельфії, інших шкіл, УНКА і т. д. Завдяки тодішньому реф. шкільництва при Філадельфійському відділі УНКА, М. Остап'якові враз із виrozumілістю голови Шкільної ради при УНКА, д-ром Е. Жарським, якому я є вдячний за виведення мене у світ педагогіки і українознавства, це затвердження стало актуальне, щойно із приїздом Інспектора Шкільної ради, проф. Юрія Спільниченка, який здав надзвичайно прихильний звіт з активності школи.

Дальшу історію НУШ хай доповнять ті, які закінчили НУШ матурою, бо вони є найбільше здібні її осудити...

Олександр Лужицький
(Директор НУШ 1964-75)

НА ДАЛЬШУ РОЗБУДОВУ У 80-ИХ РОКАХ

У Гамільтоні, Онтаріо, 3-4 листопада 1984 р. відбулася Крайова Конференція — Пленум Спілки Української Молоді з участю представників 13 осередків та членів Крайової Управи.

Дводенні наради, які відбувалися під кличем «Всі наші думки спрямовуємо на дальшу розбудову СУМ у 1980 роках», були відкриті головою Кр. Управи СУМ Богданом Бараном. Опісля звітували представники та були подані напрямні для кожної ділянки праці присутніми членами Крайової Управи.

Позитивні звіти осередків виявили постійний доплив дітей до рядів молодшого юнацтва. Дуже популярним та ефективним виявляється також проєкт «суменят», який вже здійснився в багатьох осередках, даючи нагоду дітям у віці до шість років брати участь в сумівській програмі, дуже часто одночано з старшими братами і сестрами.

Однак, із збільшенням рядів молодих юнаків і юначок витворюється брак кваліфікованих виховників, причини цього є різні. Більшість виховників є студентського віку і в багатьох випадках з огляду на студії вони не є спроможні присвятити належного часу вихованню молодших поколінь. Хоча ці молоді виховники переважно повертаються, коли закінчують студії або тоді, як вже своїх дітей приводять до СУМ, існує потреба доповнити базу виховних сил.

Усі представники наголошували конечність реактивізації батьків, які мають обов'язок цікавитися працею Спілки та діяльністю власних дітей.

У зв'язку з виховними потребами було рішено частіше організувати вишкільні семінари з наміром затримати більш постійний контакт між виховниками, дозволяючи їм обмінюватися проєктами, матеріалами та методикою.

Серед обговорених проєктів були проєкти з наміром активізувати колишніх членів, проєкти фінансові та інформативно-видавничого характеру. Дуже важливу роль повинна відігравати Спілка Української Молоді у 1985 році, у міжнародному році молоді, коли буде нагода підкреслити користь та важливість Спілки не тільки для українців, але і для загального розвитку Канадського суспільства.

У суботу вечером представники брали участь у ювілейних святкуваннях осередку в Гамільтоні, який обходив своє 35-ліття існування і праці. Головним доповідачем в часі бенкету був голова Крайової Управи Спілки Української Молоді в Америці Аскольд Лозинський, який у своєму слові з'ясував завдання Спілки у 80-их роках.

ПРИЗНАННЯ СУМІВСЬКИМ АНСАМБЛЯМ В ТОРОНТІ

До Хвальної Управи

Ансамблів Організації СУМ

Торонто — КАНАДА

До глибини душі зворушений я Вашим гарним помислом, а ще більше цінним даром, який Ви з повною щедрістю українського серця прислали на моє ім'я до Української Секції Ватиканського Радіо — в числі 17 грампластинок, наспіваних славним чоловічим хором «Прометей», милозвучним дівочим хором «Діброва» та могутньою оркестрою «Батурик», для вжитку на українській радіопрограмі з Ватикану та на наших передачах в Україну. За це Вам усім честь і слава та щира подяка.

Насамперед хочу завважити, що я лиш добровільний співробітник нашої євангельсько-національної праці при Ватиканському Радіо, во

мої обов'язки Ректора Колегії св. Йосафата й професури фізично не дозволяють на те, щоб бути Керівником Української Програми при Ватиканському Радіо. Тепер ним є о. д-р Клим Корчагін. Але це все наше спільне добро, отже тому, що посилка була спрямована на моє ім'я, доручено мені Вам і відповісти.

Тож в імені Керівника та всіх співробітників Української Секції при Ватиканському Радіо складаю щиросередочну подяку за Ваш цінний дар, який збагатить немало наших, по своїй суті, релігійні програми, особливо при відзначуванні національних роковин та свят.

Слухаючи майстерно виконаних нових українських народно-визвольних пісень, з великим подивом і признанням хочу зложити гратуляції для невтомних маестрів і диригентів хорів та оркестри Василя і Лариси Кардашів, як також для всіх їхніх членів і виконавців, бо знаю добре скільки годин мозольного труду Ви всі мусіли вложити в це, щоб з такою динамікою, досконалістю і точністю виконати й записати для грядучих поколінь невмирущу мову душі — українську пісню. Гратулюю і всім ентузіястам та видавцям цього пропам'ятного, завжди промовистого й живого монументу, який свідчитиме сучасним і майбутнім синам України про честь і славу та за їх найбільші жертви свого юного життя за волю і свободу свого українського народу.

Коли я мав би коротенько висловити мою скромну оцінку про переклані платівки, то вважаю, що історичної ваги монументом залишаться Служба Божя, наспівана з Блаженнішим Патріярхом кард. Йосифом, з Владикою Ісидором і Духовенством Єпархії та хором »Прометей« під керівництвом маестра Василя Кардаша. Це використана і неповторна золота нагода, яку саме довершив Ваш цінний хор.

Дуже великої ваги є альбом духової оркестри »Батурин«, як єдиний і незаступимий український унікат, яким можна похвалитися як перед всією Україною, так і перед чужинцями. Релігійні мотиви цього альбому часто пересилаємо в Україну, а її »Боже Великий« є сіглем наших щочетвергових пересилань про історію Церкви Христової в Україні. Часто любуються наші слухачі чудовим виконанням оркестри »Як славний Господь«, Бортнянського, а чи при нагоді смертних роковин наших героїв »Со святими упокой« та »Журавлі«.

Цінною перлиною надбань Ваших Хорів і Духового Ансамблю є останні три грампластинки, які з чітким ідейно-національним спрямуванням та державно-самостійницьким змістом в ярих кольорах змальовують племінний зрив народу до свободи і волі. Ці пісні стануть надхненням для мільйонів синів України, щоб боротись всіма можливими способами за ці священні Божі й людські права та ідеали свого народу. Таких пісень не почути нам у рідній Україні, бо вона

надалі в орбіті нових окупантів, які видирають навіть матірню мову з уст дитини, не говорячи вже про пісню та всі інші культурні надбання народу.

Тому, незмірно цінний причинок для життя і розвитку культури пісні нашого народу дали Ваші Хори й Ансамблі з великою жертвою праці й здоров'я талановитих сил маестрів-диригентів та видавців, даючи українській публіці такі чудові пісні як: «Вічна слава УПА», «Мамо, чи чуєш мене», «Україно кохана».

У праці не уставайте, а докладайте усіх творчих сил та запалу-ентузіязму, щоб подати нашим сучасникам і грядучим поколінням нові збірки української національної та релігійної пісні для відзначення Ювілею 1000-річчя офіційного християнства на Русі-Україні.

Остаюсь з висловами глибокої пошани та християнським привітом:

о. Софрон Мудрий, ЧСВВ

НОВІ ДИПЛОМОВАНІ ХОРЕОГРАФИ- БАЛЕТМАЙСТРИ ЗІ СТУДІЇ ОСТАПА БУРЯКА В АНГЛІЇ

Балетна Студія Остапа Буряка в Братфорді, Англія, має за собою вже 35 років свого існування. Її основник — відомий балетмайстер-хореограф, безперерійно працює над вишколом все нових і нових професіоналістів балетного мистецтва, які в свою чергу стають інструкторами і керівниками балетних груп та викладачами в англійських школах. Чимало з колишніх учнів тієї Студії пішли на професійну працю до театрів, виступають в фільмах та на телебаченні. Крім українців, з тієї Студії вийшло також велике число чужинців, які запізналися з особливостями українського танцювального мистецтва.

Основник і керівник Студії Остап Буряк — знаний також серед українського громадянства, як довголітній керівник сумівського танцювального ансамблю «Жрилаті» в Осередку СУМ у Братфорді. Ця група дуже скоро осягнула найвищий мистецький рівень між сумівськими ансамблями і стала репрезентативною групою Крайової Управи СУМ в Англії. Центральна Управа СУМ викликала цей ансамбль в 1972 р. до поїздки по Європі разом зі славними співучими ансамблями СУМ «Прометей» і «Діброва» та трубною оркестрою «Батурин» під мист. керівництвом маестра Василя Кардаша з Торонта. В цьому турне «Жрилаті» здобули велику популярність і мали неабиякий успіх, проїжджаючи з виступами в Бельгії, Німеччині і в Римі. Крім цього ансамбль «Жрилаті» під керівництвом свого маестра Буряка мав велике число виступів перед своїми і перед чужою публікою на різних фестивалях, святах і різного роду імпрезах, поширюючи славу і добре ім'я України в чужому світі.

В грудні 1984 року Студія О. Буряка випустила четверо нових професіоналістів, які пройшли в дні 9. 12. 84 іспит з участю

англійського інспектора професійного мистецтва п-ни Е. Д. Робінзон енд Пулсон. До іспитів приступили: Анастасія Лінкольн-Буряк /невістка О. Буряка/ — 92 т. на 100, Ольга Степована — 90 т. на 100, Михайло Дяків /Шевчук/ — 92/100 і Петро Слезь 90/100. Іспитовані, що пройшли з відзначенням, одержали дипломи зі срібними медалями з правом навчання балетного мистецтва і творення власних балетних студій. Анастасія Буряк і Михайло Дяків вже раніше пройшли вишкіл і одержали дипломи танцюристів в 1976 р. та були нагороджені золотими, срібними і бронзовими медалями. Михайло Дяків і Ольга Степована навчають старших танцюристів, як також заправляють молодших в ансамблі СУМ «Крилаті», а Петро Слезь навчає танцюристів в ансамблі СУМ «Веселка» в Галіфаксі. Анастасія Буряк-Лінкольн навчає танців у англійській школі, а її чоловік Михайло Буряк /син Остапа/, знаний соліст і хореограф та балетмайстер, веде ансамбль СУМ «Метелик» в О-ку Редінг, що тішиться гарним успіхом.

(Закінчення на стор. 160)

Сидять:
Анастасія Лінкольн-Буряк,
Ольга Степована-Бовс.

Стоять:
Михайло Дяків (Шевчук),
Петро Слезь.

Щастя Бажаємо

У 1984 році, в Америці, відбулося зразкове українське весілля: повінчалися в церкві Олександр Андреадіс — син інженера-будівельника Миколи Андреадіса і співачки п-ї Галини Андреадіс, із дочкою підприємців, п-ва Івасишенів Іркою Терезою Івасишен. Обоє молодих закінчують інженерські студії.

На весіллі, за давнім українським звичаєм, були дружки і друзі-бояри, був коровай і — за американським звичаєм — був величезний торт, якого вистачило на майже 500 гостей! Обоє молодих виховані в українському дусі, дуже гарно знають українську мову, пісні, танки. Іра Тереза чудово грає на бандурі, вчилася в Школі Бандуристів п-ва Чорних у Нью-Йорку, а Олександр Андреадіс вже з 10 літ акомпаніював на фортеп'яні своїй матері — видатній співачці, оперовій солістці.

Бажаємо Молодим багато щастя й успіхів у житті, а Батьків вітаємо з успішним вихованням дітей!

Зірка ВІТОШИНСЬКА з Франції й Маркіян ЦИРАН з Великобританії звінчалися 27.10.1984 року у храмі св. Володимира Великого в Парижі. Службу Божу правили о. канцлер Михайло Левенець і о. мітрап Михайло Василик. Співав хор Віри Дратвінської, сольо виконали: Уляна Чайківська-Обуї — «Богородице Діво Гнатишина, Одарка Андрійшин-Мазурик — «Владико неба і землі» Гулака-Артемовського.

Зірка, пресова референтка КУ СУМ Франції, студіює українознавство в Інституті Східніх Мов, а Маркіян — член сумівського хору в Ноттінггамі, з новим шкільним роком студіюватиме теж українознавство, рівночасно працюючи як макетист високої класи. Його спеціальність — українська графіка.

Обоє провадять в Паризькому Осередку суменят. Молода пара склала 500 фр. фр. на «Авангард».

Молодій Парі бажаємо Многих і Щасливих Літ!

ПОЖЕРТВИ НА ПРЕСФОНД «АВАНґАРДУ»

Франція

Париж: 3 весілля Зірки Вітошинської з Маркіяном Цираном — 500 ффр.
Віра Дратвінська, з нагоди одруження сина Володимира з Вівіян
Левенець — 500 ффр.

Лютербах: Микола Матвійів — 25 ффр

Труавіль: Ю. Юцишин — 5 ффр

Німеччина:

Мюнстер б. Дуйсбург: В. Мосса — 10 нм. /також на «Крилаті» — 10 нм/

Мюнхен: Осипа Демчук — 20 нм.

Люся Сотурчак — 7 нм

Бельгія

Шарлеруа: М. Лопатчак — 200 бфр.

ЗСА

Нью-Йорк: Соня Шерег — 5 дол. /також на «Крилаті» — 5 дол./

Канада

Едмонтон: Вероніка Чуцман — 7 дол.

О-к СУМ, з тризни по сл. п. Параскевії Стефанюк — 82 дол.

Монтреаль: Мгр. Г. Ощипко — 7.50 дол.

Українська Народна Каса — 100 дол. /також на «Крилаті»: —
100 дол./

3 весілля Л. Парфенюк та Б. Сушка — 50 дол.

3 весілля Н. Прихідної і Р. Сент Марій — 50 дол.

Великобританія

Едінбург: Управа Відділу СУБ — 50 ф. ст. /також на «Крилаті» — 50 фст./

Вшановним Збирачам і Жертводавцям — наше щире спасибі, а Моло-
дим Парам — Многих і Щасливих Літ!

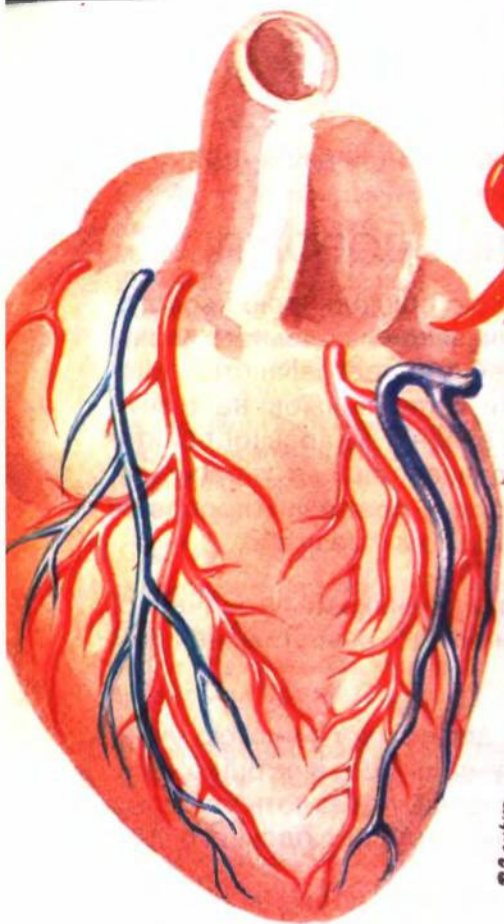
ВІД АДМІНІСТРАЦІЇ

У зв'язку з перенесенням В-ва «Авангарду» і «Крилатих» до Нью-Йорку, з початком 1985 року, ЦУ СУМ повідомила Крайові Управи про спосіб розчислення з кольпортані обидвох журналів. Тим часом «Авангард» випускається далі в Брюсселі, аж поки не налагодиться справа друку в Нью-Йорку. Це повинно статися з ч. 5/182 (вересень-жовтень). В принципі всі розчислення і в плати на рахунок передплат проводиться через О-ки СУМ, а ті через свої КУ СУМ. В місцевостях, де немає Осередків СУМ, передплатники повинні вплачувати на адресу Представника В-ва в даній країні, що її містимо на стор. 2 обкладинки. З європейських країн, за винятком Англії, можна вплачувати на адресу В-ва в Брюсселі, як і досі.

Закінчення зі стор. 158

Треба відмітити, що маестро Остап Буряк є президентом Товариства Англійських Балетних Студій і втішається великим авторитетом серед англійського мистецького світу. Немає сумніву, що при допомозі мистецтва можна зробити дуже багато для затиснення дружніх зв'язків і набути симпатій для української справи. Тож буде на місці висловити щире признання невтомному майстрові балетного мистецтва п. Остапові Бурякові за його довголітній труд на ниві школення молодих українських поколінь в галузі своєї улюбленої професії.

О. К.

ЯКИЙ
ХАРЧ

Р. В. Чубенко

ТАКЕ
ЗДОРОВ'Я

Д-Р СТЕПАН ЗОЩУК

З М І С Т

ЗАГАЛЬНІ ТЕМИ

Є. Гановський: Березень — Місяць Шухевичів	81
...: От. Августин Волошин — співтворець Держави	83
...: Нескорені Політ'язні — Совість України	84
П. М.: Геройська смерть Командира	86
...: Урочисте Слово Святішого Патріярха Йосифа	88
О. Рожка: В. Стус	90
Р. Ш.: Ю. Бадзьові загрожує смерть	95
«Хроніка УКЦ»: Й. Тереля на розмові з предст. режиму	98
Л. П.: «Рідер'с Дайджест» про В. Половчака	104
Юр. Семенко: Повторне засудження обвинувачених СБУ (2)	106
Л. Луцок: Українські втікачі не були воєнними злочинцями	111
О. Р.: Молодь боронить Ю. Шухевича	115
...: Демонстрація в Нью-Йорку проти квіслінга Щербицького	120

ІДЕОЛОГІЧНІ ТЕМИ

Марко Боєслав: За соборний моноліт	121
--	-----

ПОЕЗІЯ — ПРОЗА

Зірка М.: «Невольницькі плачі»	127
З. Красівський: Макух, Дон Кіхот, Глас вопіючий, Бандера, Прит- ча, Повернення	133
С. Мудрик-Мечник: Спогад про гітлерівський концтабір	136
З. Красівський: Повстанець упав	138

ВИХОВНИКИ

Мгр Я. Рак: Координація дії плікання національної тотожности ...	139
«Праця»: Про куцу вдячність	142

СУСПІЛЬНИКИ

Вероніка Чучман: Молодь та її відношення до громадського життя	144
---	-----

ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА

Др. С. Зошук: Дещо про харчування	147
---	-----

СУМ В ДІЇ

...: Благословення фундаментів Оселі в Перті	150
І. К.: 27-мі Заг. Збори О-ну СУМ у Мельборні	151
О. Лужницький: Спомини з минулих літ	152
...: На дальшу розбудову СУМ в 80-их роках	152
о. С. Мудрий: Признання сумівським ансамблям в Торонто	155
О. К.: Нові хореографи Студії О. Буряка	157

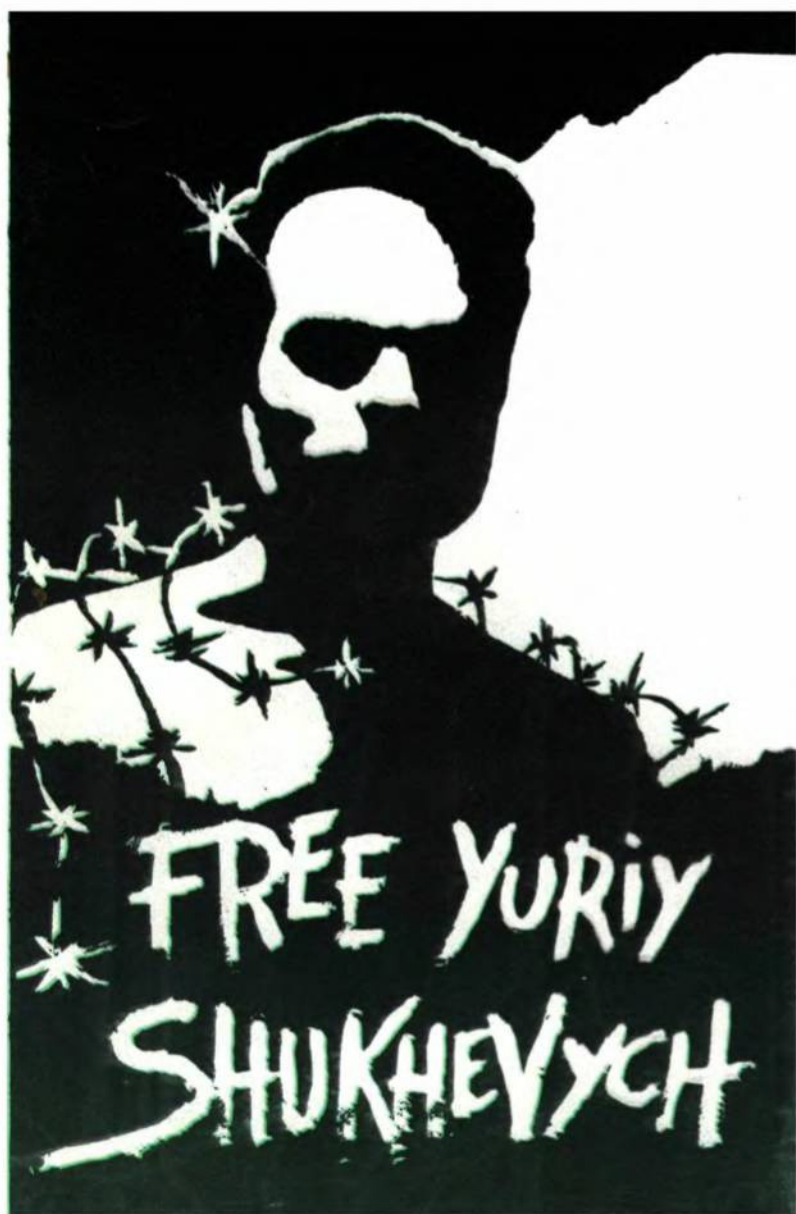
ЩАСТЯ БАЖАЄМО

О. Андрєадіс і Івасишен Ірка, Зірка Вітошинська і Маркіян Циран ...	159
---	-----

ПОЖЕРТВИ НА ПРЕСФОНД «АВАНґАРДУ»	160
--	-----

Від Адміністрації	160
-------------------------	-----

*На обкладинці: Генерал Тарас Чупринка — графіка Р. Лісовського I
Плякат ТУСМ (ЗСА) «Звільнить Юрія Шухевича» IV*

FREE YURIY

SHUKHEVYCH